

652
1974

100 6.

1 9 7 4 4

მინაარსი

ქოჩოქი

კოეზია, კოეზა

ს. კლდიაშვილი — ახირებული	
ბატი ნოველა	3
მ. ვარშანიძე — მი მიუვარს ჩი-	
მი კლანთა ლექსი	8
ფრ. ხალვაში — ლექსები	10
ბ. ხალვაშაძე — პატიოსნება	
ლექსი	12
ჯ. ხოფერიძე — ჩემი უნებელი	
არდადეგები მოთხრობა	14
ზ. გორგილაძე — ლექსები	23
ჯ. ჯაყელი — ლექსები	26
ა. შერვაშიძე — მატარებელში	
მოთხრობა	28
შ. ზოიძე — ლექსები	40
ბ. დავითაძე — ლექსები	42

ჩვენი კუბლიკაცია

ლადო ასათიანის შაფვილკა-	
ცოგის ფურცლები	45

კრიტიკა და კუბლიკისტიკა

შ. ქუჩიძე — ეკითხოს! ანუ გო-	
გია უიშვილი როგორც ხასი-	
ათი	57
ბ. ვერძაძე — ზოგიერთი მოსა-	
ზრება დიალექტური ლექსი-	
კონის შედგენის თაობაზე	72

წ ე რ ი ლ ე ბ ი

ბ. ნოდარდელი — ერთი დარგის	
ლექსიკა ატარავი	82
ბ. სამსონია — ატარული ჩაცმუ-	
ლოგის ეთნოგრაფიული შეს-	
წავლისათვის	90

12466

ლიტერატურულ-მხატვრული და
საზოგადოებრივ-პოლიტიკური
შურნალი

საქართველოს საზოგადოებრივ-
მხატვრული კავშირისა და
ატარის განყოფილების
ორგანო

ბ ა თ შ ი — 1974

ივლისი — აგვისტო

ბიბლიოთეკის სახ. ს. ს. ს. ს.

ჩვენი ჟურნალი გამოდის 1958 წლიდან
ეს მუდმივ ნომერია

რედაქტორი ა. შონია

სარედაქციო კოლეგია: ხ. ახვლედიანი, შ. ვარშანიძე (პ. მგ.
მდივანი), პ. ლორია, აღ. ჩავლეიშვილი, ფრ. ხალვაში.

რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ენგელსის ქ. № 21.

ტელეფონი — 33-71.

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 22.8.74. საბეჭდი 6, საგამომცემლო 5 თაბახი.
შეკვეთის № 3388, ემ 00981, ქალაქის ზომა 60×90, ტირაჟი 2.040.

* * *

საქართველოს სსრ მინისტრთა საბჭოს ბეჭდვითი სიტყვის სახელმწიფო
კომიტეტის მთავარბოლიგრაფერების ბათუმის სტამბა № 9
(ლუქსემბურგის, 20).

ატარის უშუალო-გაზეთების გამომცემლობა

სეიგო კლიაშვილი

ახირებული გაცი

თითქმის ფოლკლორული ხასიათის ეს პატარა ამბავი დიდი ხნის წინათ გავიგონე. მაშინვე რომ ჩამეწერა, რა თქმა უნდა, აჯობებდა. ალბათ არაერთი სახასიათო გამოთქმა და ეპიზოდის დავიწყებული მაქვს და აქ არ შემიტანია. ამით კი, ცხადია, გავაფერმკრთალე ამბავი და შევუზღუდე ის სიღრმე და სიგანე, რომელიც მას უნდა ჰქონოდა. ახლა რაღას იზამ, იძულებული ვარ ისე გავიხსენო, როგორადაც მეხსიერებას შერჩა.

ეს უპრეტენზიო იგავი ერთმა წნიერმა პედაგოგმა მიამბო. რა დავმალო და, ის კაცი, ცოტა არ იყოს, ახირებული ხასიათის გახლდათ და ფანტაზიორიც იყო. მარწმუნებდა, რომ ყმაწვილობის ასაკში პაპაჩემისაგან გავიგონეო. მე კი ეჭვი მეპარება, რომ მის მიერ შეთხზულია.

იქნებ საჭირო იყოს და ამიტომ ცოტა რაიმეს მაინც მოგახსენებთ თვით იმ პედაგოგის შესახებ. ცხოვრობდა ის ჩვენს დედაქალაქში, თავის მომდევნო დასთან. ეს იმიტომ, რომ ხანშესული ქვრივი მამაკაცის მართოდ ცხოვრება უპატრონო ძაღლის ყოფნას გავს, თუ მან ვისმე და სადმე არ შეაფარა თავი. მას იქ ერთი ოთახი ჰქონდა მიჩენილი. ოთახი პატარა იყო და სავსე საკვირველი, უცნაური ნივთებით. სულ რაღაც ნიღბები და რაღაც კაბალისტური წარწერებით აჭრელებული კედელი. კუთხეში თავის ქალაც ჰქონდა თაროზე დადგმული. შეხვიდოდი თუ არა ოთახში, უმაღლე იქიდან გამოსვლა მოგინდებოდა. თვითონ პატრონს კი ყველაზე უფრო აქ ყოფნა ეხალისებოდა. ის, მგონი, კიდევაც ელაპარაკებოდა ამ გულშემოზარეულ ნივთებს და ამით თავს ირთობდა.

ეს კიდევ არაფერი, მოხუცს ხასიათიც თავისებური ჰქონდა. ხანდახან იმასაც ცდილობდა, რომ მაინცდამაინც ობროდ, უშმაკ პიროვნებათ მოეჩ-

ვენებია თავი სხვის წინაშე. მაგრამ ეს არც თუ ყოველთვის ეხერხებოდა. იმიტომ არ ეხერხებოდა, რომ სინამდვილეში ძალიან კეთილი და მოსახერხებელი ვით გულმართალი იყო.

რადგან თავი ვერ შევიცავე და ზოგი რამ ისეთი ვთქვი მის შესახებ, რაც არ უნდა მეთქვა, ამასაც გავამხელ: ტყუილიც უყვარდა ზოლმე. აი, მაგალითად, ერთხელ სხვაგვარად ამიხსნა მიზეზი თუ რატომ აიღო ხელი მასწავლებლობაზე; მეორედ კი სულ სხვანაირად.

ნამდვილად როგორ იყო, ახლა ამას ვინ გაარკვევს. ეს საიდუმლო მან თან წაიღო სამარეში. ეს კი ნამდვილად გამიგონია მრავალისაგან: ადამიანის დიდი მოსიყვარულე იყო, სიცოცხლის თვითეთუ ჭრის შეხაროდა და სულ იმაზე ზრუნავდა, რომ თავისი და სხვისი ცხოვრება უფრო უკეთესი გამხდარიყო...

შემძლო სხვაც ბევრი რამ მეთქვა იმ უცნაური კაცის გამო, მაგრამ ამჯერად ესეც უნდა ვიკმარო. უკეთესია ის ზღაპარი გავიხსენო, მისგან რომ გავიგონე. აი ისიც:

„მრავალი ბრძენი ცხოვრობდა ქვეყანაზე და ერთი მათგანი ვინმე ბაქარი იყო.

მთელი თავისი სიცოცხლე ბაქარმა იმაზე ფიქრში გაატარა, რომ ცხოვრების საიდუმლო გამოეცნო და ამით ბედნიერება მიენიჭებია ხალხისათვის.

ნატრობდა ამის გაგებას და ვინაიდან სწამდა, რომ ამ საიდუმლოს გაუმეღვენებდა ბრძენთა ნაწერი, უამრავი ძველი ფოლიანტი ჰქონდა წაკითხული.

მაგრამ ისე განვლეს წლებმა და ისე გაჰალარავდა ბაქარი, რომ ვერსად მიაგწო მას, რისი მიგნება აგრე გულით სწადდა.

ერთხანს მაინც არ კარგავდა იმედს, რომ მიაღწევდა საწადელს და სადმე, ერთ რომელიმე ფოლიანტში იმ საიდუმლოების ამომხსნელ სტრიქონებს წააწყდებოდა.

ამ იმედში გაიარა კიდევ დიდმა ღრმამ. იმდენმა, რომ ღრმად მოხუცდა და სიკვდილის მოახლოება იგრძნო. მაშინ ბაქარმა, დიდათ დაღონებული, რომ ვეღარ მოესწრებოდა თავისი ოცნების შესრულებას, დასტოვა ქალაქი და დაადგა გზას, რომელმაც მრავალი დღის შემდეგ ერთ უკაცრიელ, უღრან ტყეში მიიყვანა. დაღლილი, გასაღათებული ჩამოჯდა აქ ხის ქვეშ და, სასოწარკვეთილმა, ამოიოხრა:

— ჩემ ცხოვრებას ფუჭათ ვთვლი, — ადამიანი რომ არსად იყო, ზეს შესჩივლა ბაქარმა. — ამდენი ვიღვაწე, უთვალავი ფოლიანტი გადავფურცლე და მაინც ვერსად ამოვიკითხე საიდუმლოს ამომხსნელი სიტყვები და ვერაფრით გავახარე მოყვასი... ადამიანის სიცოცხლე ისე ხანმოკლეა, რომ მე კი არა, ვერავინ მოასწრებს ყველა ფოლიანტის მეთათსედი ნაწილიც

წიკითხოს და გამოიცნოს ის საიდუმლო... ავად, ჩემო უბედურო, თუ
სულ რამდენიმე დღის სიცოცხლე დამრჩა და ვხედავ, ამაოდ ჩემთვის
მთელ ჩემ ცხოვრებას...
გმზღნიქთქა

დიდხანს იჯდა თავდახრილი, მდუმარე, დამწუხრებული და აგერ რო-
დის ისევ შესტირა ხეს:

— ზე რომ კიდევ ერთი იმდენი მეცოცხლა, რამდენიც აქამდე, მაშინ
იქნებ მომესწრო ოცნების შესრულება... კიდევ მრავალი ბრძენის ნაწერს
წავიკითხავდი და გავიგებდი, თუ რას ესწრაფვის ადამიანი, რა ანიჭებს
სიხარულს, რა ასევედიანებს და საბოლოოდ რისი მოპოვება სურს... მაგრამ
ვადი რომ ჩემი უკანასკნელი დღეც მოვიდა და ჩემთვის ყველაფერი გაუგე-
ბარი დარჩა!

ასე ამოვიგინა თუ არა, ტყის შუაგულიდან ბანჯგვლიანი პატარა ჭინ-
კა გამოხტა და ბაქარის წინ დადგა.

— შენ გინდა დიდხანს იცოცხო? — კითხა ჭინკამ. — შენ, კეთილი,
შეგისრულებ მაგ სურვილს!

ჭინკა ისევ შეხტა ტყის სიღრმეში, დაკრიფა ბუჩქებზე რაღაც წითე-
ლი ნაყოფი, მოუტანა ბაქარს და უთხრა: შეჭამ თუ არა ამას, მოგენიჭება
უკვდავება და მერე ის დროც დადგება შენთვის, როცა ცხოვრების მთელ
სიბრძნეს გაიგებო...

გახარებულმა ბაქარმა დალოცა ჭინკა, იგემა ნაყოფი და უმაღლე ისევ
ახალგაზრდა ვაჟკაცად იქცა.

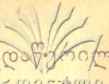
გამხნევებული, ბედნიერი დაბრუნდა შინ და შედგა თუ არა ფეხი
თავის ოთახში, მაშინვე ფოლიანტების კითხვას შეუდგა.

* * *

დღეები დღეებს მისდევდნენ, წელიწადები წელიწადებს, ბაქარი კი
თავის მაგიდას უჯდა და ფურცლავდა ხელთაწერებს.

ბაქარმა მართლაც უკვე იმდენხანს იცოცხლა, რომ მისი შვილიშვი-
ლები, შემდეგ შვილთაშვილებიც მოხუცდნენ და ბოლოს მიწას მიებარ-
ნენ. აღარც ერთი ძველი ნაცნობი და მეგობარი აღარ ჰქაჟანებდა დედამი-
წაზე.

რამდენიმე საუკუნემ განვლო ისევ. ბაქარი ხედავდა როგორ აშენდა
ახალი ქალაქები, მერმედ ესენიც დაინგრა და მათ ნაცვლად სხვა უფრო
დიდები აღმოცენდა. იცვლებოდა ბუნება, მდინარეებიც სხვა კალაპოტით
მთვლინებოდა, ბევრი ძველი ვარსკვლავი ჩაქრა და ახალი გაბრწყინდა
ცაში, ადამიანთა თაობები თაობებს ენაცვლებოდნენ, ისინი
თავდაუზოგავად შრომობდნენ, აშენებდნენ, ანგრევდნენ, ისევ აშენებდ-
ნენ და ისევ ანგრევდნენ, ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ, მუდამ ახლის ძიე-
ბით იყვნენ გართული, ებრძოდნენ ბოროტებას და თვითონვე ჩადიოდნენ

ბოროტებას და მაინც არ იქნა, ვერ ეღირსნენ, მშვიდ ცხოვრებას.
ბრძენი ბაქარი ისევ და ისევ იძენდა ძველად და ახლად დაწერილ წიგნებს. ცდილობდა არც ერთი ფოლიანტი არ გამორჩენოდა წაუკანთა და ყოველთვის იმ იმედით იყო, რომ სადმე იპოვიდა სანატრელ სტოქონებს.

მაგრამ რაც მეტ ხანს ცოცხლობდა, მით უფრო მატულობდა ახალი, ჯერ წაუკითხავი წიგნების რიცხვი. ბოლოს იმდენი დაგროვდა, რომ ბაქარი არა თუ წაკითხვას, თვალის გადავლებასაც ვეღარ ასწრებდა.

დიდხანს ფიქრობდა ბაქარი იმაზე, თუ როგორ დაეღწია თავი ამ განსაცდელისაგან და ბოლოს მიხვდა, რომ ამოა იყო ყველა ცდა.

— ამოდენა ხელთნაწერი და დაბეჭდილიც გადავიკითხე იმ საიდუმლოს ძებნაში დაუსვენებლად დღესაც ვფურცლავ და ჩავკირკიტებ წიგნებს, ძველ ათასებს სხვა ახალი ათასი ემატება ყოველდღიურად. უკვე იმდენი დაგროვდა, რამდენიც ზღვის ნაპირზე დაყრილი ქვიშაა. სწავლულები კი ისევ ეცილებიან ერთმანეთს, დაობენ, უარყოფენ ერთიმეორეს და ყველას თავისი, საკუთარი სიმართლე სწამს მხოლოდ.... როგორც ჩანს, ვერასოდეს დავეწევი ცხოვრებას და, ამრიგად, შეუცნობელი უნდა დარჩეს ის საიდუმლო!

გაუმწარდა სიცოცხლე ბაქარს, სასოწარკვეთილებამ შეიპყრო. და, აი, ერთ დღეს, როცა მწუხარება ძალზე მოერია, გავიდა ქალაქიდან, ისევ მივიდა უღრან ტყეში და იხმო ჭინკა.

— შენ, თურმე, ბოროტად დამცინე და დამსაჯე მე, — უთხრა 'აყვედურით. — ჩემი პირველი ცხოვრების წლებში მე ისე მიმაჩნდა, რომ განუყოფელი ნაწილი ვიყავი ჩემი დროისა და იმ გარემოსი, სადაც ვცხოვრობდი. შენი წყალობით მე დავკარგე ყოველგვარი კავშირი იმ დროსთან და ვეზიარე უკვდავებას. მაგრამ ეს უკვდავება საწამებლად იქცა ჩემთვის, რადგან მე იმ ცთომილს დავემსგავსე, რომელიც სამყაროს უსასრულობაში უგზო-უკვლოდ დაბოროიანებს... მხოლოდ ახლა მივხვდი და გავიგე მე, რომ ბუნება ნამდვილი ბრძენი ყოფილა, როცა განსაზღვრული დრო და გარემო მოგვიჩინა... რამდენიმე საუკუნე გაგრძელდა ჩემი სიცოცხლე და რას მივაღწიე? ახლა მე მცირე წყალობას მოვითხოვ შენგან: თუ შეგიძლია, თუ ამის ძალა შეგწევს, დამიბრუნე ის ჩემი პირველი დრო და გარემო... დამიბრუნე ისე, რომ ჩემ გვერდით იყვნენ იმ თაობის ადამიანები, ვისთანაც ერთად ვიზრდებოდი, ვშრომობდი, ვებრძოდი ბოროტებას და შევხაროდი კეთილს...

ჭინკა იქვე იდგა და უსმენდა.

— მაგრამ თუ შენ საამისო ძალა არ შეგწევს — ხმას აუმაღლა ბაქარმა, — მე დაგწყევლი შენ და იმ ბოროტ ნაყოფს, რომელმაც გამაუბედურა. რათ მინდა მარტო მე ვიყო უკვდავი! მე უარს ვამბობ ასეთ უკვდა-

ვებაზე და მოვითხოვ ახლა ისეთი ნაყოფი მომცე, რომელიც ჩვეულებრივ ადამიანობას დამიბრუნებს!

ჭინკამ შეუსრულა ეს უკანასკნელი სურვილი. ბაქარმა მამულში დაბრუნდა და სულაც იქვე დალია.

აი ეს მიაშო იმ ჩემმა ნაცნობმა მოხუცმა. რა მორალი გააჩნიათ ამ ზღაპარს? აბა რა ვიცი! იქნებ ის, რომ ყველაზე უკეთესი დრო ის არის, რომელშიაც ცხოვრობ, იღწვი და მხარში გიდგანან მეგობრები...

იქნებ სხვა რაიმე აზრიც ჰქონდეს, მაგრამ გულახდილად გეტყვი, რა არის ეს სხვა, ჭერჯერობით არ ვიცი.

ვიცი მხოლოდ, რომ ეს ზღაპარი მიაშიტურია, გულუბრყვილოა. მაშ რა მრჯიდა, რომ გამოვაქვეყნე? მხოლოდ იმიტომ, რომ მთქმელი პატიოსანი იყო და მის ზნეობას პატივი ვეცდი...

ჰო, მართლა, კინაღამ დამავიწყდა ის, რისი თქმა დასაწყისშივე მინდოდა: ნუ უძრახავთ იმ კეთილშობილ მეზღაპრეს, თუ ეს მარტივი ამბავი მოგასმენიათ. ყველა თქვენ გულწრფელად უყვარდით მას. დიახ, ასე იყო და თუნდაც ამიტომ აპატიეთ. ყოველშემთხვევაში, ნუ გაუწყრებით. ნუ გაუწყრებით თუნდაც იმიტომ, რომ ამოდ ჩაივლის ეგ გაწყრომა. ამოდ იმიტომ, რომ მან არ იცოდა რა იყო შიში. ის კეთილი გულის პატრონი და უცოდველი იყო და, აბა, როდის ყოფილა, რომ ასეთ კაცს ვინმეს შიში ჰქონოდა! პირიქით, ავსა და ბოროტს ეშინია კეთილისა და ამიტომაც, რომ ყოველთვის უყევს.

მე მიყვარს ჩემი პლანეტა

რა ნათელია სამყარო,
რა საყვარელი, რა ტურფა,
ეს საოცნებო ქვეყანა
უჩუქებია არც უფალს,
არც ძეს ადამის, არც არვის,
იყო, იქნება, ინათებს,
ბნელს რომ აღნოვენ ღაღარში,
ო, ვენაცვალე იმ მნათებს.
ფერთა ზღვა არი ქვეყანა,
ნეტავ, ამ ფერებს რა ტვიფრავს,
როგორ ჩავისვა ჩემს სულში
ან ვხატო ხატად ნატიფად;
ვეალერსები, თუმცა რა
ხან მტანჯა და ხან მატირა,
ხან ბორკილებით შემხუნდა,
ხანაც ჩონჩხად მყო ჯურღმულში,
განა რა მისი ბრალია, —
გამტანჯა ვინმე ურჯულომ.
თვითონ მეხვევა და მკოცნის, —
ეს მე ხომ ძუძუ გაწოვე!
აჰა, ყელამდე მისი ვარ,
და თავს კიდევაც ვაწონებ...
მიჭირს, ყოველდღე ჩემს ძეწნას
სული თუკი ვერ შევახე,
ჩემს ჩიტს ბუდეს
თუ დავუნგრევ,

მაშინ მარჯვენა შემახმეს.
მზეს ამომავალს მიველტვი,
მიველტვი, როგორც ტოროლა,
ჩემი ტრფიალი დიღია, —
რას ჰქვია უცხო ტომობა?!
მინდა რომ კაცი კაცს ძმობდეს,
რა საჭიროა ტყვეობი,
უცხო კვდებოდეს ჩემს თვალწინ,
განა არ დავიტირებდი.
ცხრა მთის გადაღმელ ბაღანას
განა ხელში არ ავიყვან,
აბა ვინა ვარ და რა ვარ
თუ კაციშვილი არ მიყვარს.
ვინც კაცს საბუდარს დაუქცევს,
ვინც ცეცხლს გაუჩენს
სიცოცხლეს,
მე ის მძულს,
მე ის მაშფოთებს,
მე გულს გავუბობ, იცოდეს.
მინდა რომ ჩემი პლანეტა
ფერთა ხატებამ ამშვენოს,
და მდლიანმა მარჯვენამ
ძმობის ტაძარი აშენოს.
ო, როგორ მიყვარს ჩემი მზე,
ო, როგორ ვეტრფი
ვარსკვლავებს!

ბურუსი დაამგლოვარებთ? —
ნაზი ქალივით ვკანკალებ...
რომ არა ჩემი კოროზი, —
სულს რომ მიცხოვლებს
ჩქაფანით,
რომ არა ჩემი სოფელი,
რომ არა დედის საფლავი,
რომ არა ჩემი თბილისი, —
(ვენაცვალე მის მომავალს!)

რომ არა ჩემთა გარსკვლავეთი,
და საქართველო რომ არა,
მეყვარებოდა მე ასე, ^{ეროვნული}
მეყვარებოდა ახ, ^{სიყვარული} სეტყვ,
პლანეტა, ჩემი პლანეტა?
ო, როგორ ვეტრფი მიწას და
ცას საოცნებოს და ნეტარს!
ჩემი მშობელი დედაა, —
მე მიყვარს ჩემი პლანეტა.

ფიქრი არაბეთში

აი, აქედან აღმომსკდარმა ისლამის ელდამ
მოსრა ქვეყნები, რა არ დაწვა, რა არ ჩაშალა.
მცირე აზიით მოსეულმა, გოდერძის სერთან
ატირა ქართლი და მოსტაცა დედას აჭარა.

აი, აქედან წამომსკდარმა უცხოთა ჩვევა
ჩასაფლავა წინაპარის ვაზი და ქვევრი,
დაობლებულმა, წაქცეულმა ჯილაგმა ჩემმა
ითხოვა შველა, მისი შველა ვერ შეძლო ვერვინ.

დიოდა წლები.

იღვრებოდა სისხლი და ცრემლი,
მინარეთები გაჰკიოდნენ ეზნებს, ნამაზებს,
ახლა არაბთა მიწაზე ვარ, ვფიქრობ ამაზე
და პასუხს ველი და არ ვიცი ვისაგან ველი.

ლ ა ზ ი ვ ბ რ

ერთმანეთს თუ ოდნავ შევეწყვეთ ზღვა და მე,
ალბათ ეს იმიტომ, რომ ძველი ლაზი ვარ.
ზღვა რაღაც შორეულს მიმღერის,

მადარდებს, —

ბედმა ჩემს ჯილაგს ხომ ზღვა გაუხაზირა.
ვინ იყავ, მითრიდატ?! —

მე შენი ისრების

და შენი ანძების მაშფოთებს ლაწანი;
პონტოზე დღესაც კი ღრუბლებად იშლება

იმ შენი ომების ფერფლი და ნაცარი.
ვინ იყავ, მედეა?!

სად ძოვეს ბალახი
აღმასრქა მოზერებმა და ოქროს ვერძებმა?!
მამაშენს არ ჰყავდა ქრისტე თუ ალაჰი
და მაინც არ აკლდა ჰკუა და შეძლება.
არც შენ ხარ მტყუანი.

სიყვარულს რომ უძღვენ,
ის ერთგულებაა და არა ღალატი,
პონტოის ზვირთებმა შენს ცრემლს
ვერ გაუძღეს —

გაშავდნენ,

ზღვას შავი დაერქვა მარადის.
გავუვლ-გამოვუვლი ბოსფორს
თუ დარდანელს,
და მაშრიყ-მალრიბსაც თუ ზოგჯერ

გადავცდი,
ჩემს ფაცხას კერაზე დაკიდულ კარდალით
სხვის მთელ ქვეყანაშიც არასდროს
არ გავცვლი.

სიცოცხლე დელვაში მცურავი ნავია,
ნავია — სიმღერა და ჩემი აკვანიც.
ბედნიერებისთვის ბევრი მიწვალია
და მაინც წვალება არაა საკმარი.
ზვირთებს გაუხედნელ რაშებს რომ ვადარებ,
ერთ მათგანს, უბელოს, ბეჭებზე ვაზივარ.
თუ ოდნავ ერთმანეთს შევეწყვეთ ზღვა და მე,
ეს მგონი იმიტომ, რომ ძველი ლაზი ვარ.

პ ა ტ ი ო ს ნ ე ბ ა

ცისმარა, ჩვენი ოცნება,
ეს არის პატიოსნება!

გ. ტაბიძე

რამდენი შუბი შუბებს მიაფშენეს
ძველმა მხედრებმა, ძველმა მგოსნებმა,
რომ არ მოეკლა ადამიანში
უკეთურებას პატიოსნება.

იგი პატარძლის არის მანდილი,
აკვანში ჩვილის ღიმილი არის...
ასე ძნელი და ასე ადვილი,
ესოდენ ტკბილი და ასე მწარე.

არის გვირგვინი ყმაწვილკაცობის,
გრძნობათა შორის გრძნობა რჩეული.
იგია ჩვენი პური არსობის
დედის მერდინში გამოხვეული.

ვაზაფხული რომ იას მიაშლის
და მიწა მწვანით შეიმოსება,
ისე ცოცხლდება ადამიანში
თანდაყოლილი პატიოსნება.

უხინჯო გული მზესავით ხარობს
და შუქი მისი შორს იტყორცნება.
შენ შეიძლება სიცოცხლე დათმო,
მაგრამ ნუ დათმობ პატიოსნებას!

ყველა ცდუნებას უნდა გაძლება
და ყოველ ღონეს უნდა მოკრება —

როგორც სიცოცხლე ერთხელ გვეძლევა,
ერთხელ გვეძლევა პატიოსნებაც.
ღალას მოითხოვს მკაცრი მეღალე
და აღარ მართებს კაცს გაოცება —
პატიოსნება თუკი შებღალე,
მას აღარ ჰქვია პატიოსნება.

არ დაიღლება სიტყვა ფრთიანი
და მაშინ მაჯაც აღარ მოცდება,
როდესაც მისდევს ადამიანი
მამა-პაპათა პატიოსნებას.

იქნებ საწადელს ვერც კი ეწიოს
მთელი სიცოცხლე დღე და მოსწრება —
მაშვრალი მრუდე გზას არ ეძებს,
არ უღალატებს პატიოსნებას.

პატიოსნება გვექონდა საფიქრად
და როდი იყო მარტო ოცნება.
მუდამ იცავდა, მუდამ დაიცავდა
კაცური კაცი პატიოსნებას.

თუმცაღა ბევრმა ხელი დარია,
ვერ შეძლო მისი განადგურება.
პატიოსნება არც მდიდარია,
მაგრამ სხვის ჯამში არ იყურება.

არ წაიკითხავს ამ ლექსს უგალოდ
ზოგი, ყალბად რომ სიტყვას დაქარგავს.
რა დარჩენია მას სანუგეშოდ,
კაცის სინდისი ვინაც დაქარგა!

ძარცვით და ხვეჭით განატაცები
თაკილობს მძიმე ტვირთის ტარებას, —
რა არის უფრო თავზარდამცემი,
ვიდრე ამგვარი გადაგვარება!

ნეტა რა განძში უნდა გაგცვალო,
რას განაცვალო, რა საოცნებარს,
ჩემო ფარო და ჩემო ხანჯალო,
მოუსყიდველო პატიოსნებაე!

ჯემალ ხოშიაძე

ჩემი უნებლიე არღვევები

ჩვენს ვეებერთელა საამქროში ორასამდე კაცი მუშაობს, რომელთა უმრავლესობა ახალგაზრდებია — ჩემი თაობის ხალხი. ისინი სკოლის მე-რხიდან მოვიდნენ აქ და თანდათანობით ეუფლებიან პროფესიასა და შრომის სიბრძნეს. ხანდაზმულები, ვეტერანებს რომ ვეძახით, აქა-იქ თუ გვირევიან. მათ შორის ყველაზე ხანდაზმული მიხეილია — ჩვენი საამქროს უფროსი, რომელსაც ყველანი სიყვარულით ბაბულის ვეძახით. ვინ მოსთვლის, რამდენი მოსწავლე აღუზრდია და დაუყენებია მას ცხოვრების დიდ გზაზე.

კაცმა რომ თქვას, ჩვენთან რიგზე როდია ყველაფერი; ხშირად ფერ-ხდება საჭირო ნედლეულის მიწოდება, რის გამოც, უქმად ვდგავართ და ვკარგავთ საათებს, დღეებს. თუმცა, ბაბულის თაოსნობით მაინც ვახერხებთ დაკარგული დროის ანაზღაურებას და გეგმის განაღდებას. უკვე ერთ წელზე მეტია, ჩვენი საამქრო გარდამავალ დროშას ფლობს, რაც ძალიან გვეამაყება და გვიხარია.

ალბათ ჯერ არ დაბადებულა ადამიანი, რომელსაც რაიმე ნაკლი არ გააჩნდეს, ერთი ნაკლი ბაბულისაც აქვს, ნამეტანი ჭირვეული ხასიათისაა.

იწყება ჩვეულებრივი სამუშაო დღე. ყურს ვუგდებ საამქროს მაჯის-ცემას და თანდათანობით შევიღვივარ მუშაობის ეშხში... ამ დროს ღირეჟტორის თანხლებით მაღალი, გრუხათმიანი კაცი შემოდის. იგი ჯერ ბაბულის ართმევს ხელს, მერე კი იწყებს საამქროს დათვალიერებას. მიდის დაზგიდან — დაზგასთან, ესაუბრება მუშებს და განავრცობს გზას. ბოლოს ჩემამდისაც აღწევს, მესალმება, ერთხანს უხმოდ მიცქერის მუშაობაში გართულს, მერე კი მეკითხება:

— კმაყოფილი ხარ სამუშაოთი?

— ისე რა... — ვამბობ და მხრებს ვიჩეჩავ. ჩვენი დირექტორი, რომელიც სტუმარს ტიპასავით აკვრია გვერდით, შეფარვით მიცქერის და ნელ-ნელა იღუშება, ვხვდები, ჩემი პასუხი არ მოსწონს.

— გამომუშავება რამდენი გაქვს? — მეკითხება გრუზათმიანი.

გამომუშავება იმდენად ცოტაა, მეუხერხულება სიმართლის თქმა და იძულებული ვხვდები მოვიტყუო. ისეთ ციფრს ვასახელებ, ორჯერ აღემატება ჩემს ხელფასს.

— ო, ეს კარგია! — ამბობს იგი, ჯიბიდან ბლოკნოტს იღებს და რაღაცას იწერს. დირექტორი ისე მიყურებს, ვატყობ ამჯერად კმაყოფილია ჩემით... მაგრამ აი, მოულოდნელად ვაწყდები ბაბულის ჩაციებულ, ირონით აღსავსე მზერას და დამნაშავესავით ვხრი დაბლა თავს.

— რატომ ატყუებ ამ ადამიანს, ბიძია?! — ხმამალა მეკითხება ბაბული. — რატომ გეუხერხულება სიმართლის თქმა? უთხარი ამ ადამიანს... ამდენი და ამდენი გაქვს გამომუშავება.

— რატომ ასე ცოტა? — უკვირს გრუზათმიანს, — შენ, ყმაწვილო, ხომ არ წაიზარმაცებ?

— არა, ზარმაცი როდია! — მიცავს ბაბული, — პირიქით, — მონდომებული და ნიჭიერი ბიჭია, მაგრამ საერთოდ, ჩვენთან დაბალია ანაზღაურება. თუ კაცი დაინტერესდება, რატომაა ეს ასე, მიზეზს ადვილად მიაგნებს. თუ დროზე არ მივაქცევთ ყურადღებას ამას, ძალიან ცუდად წაგვივა საქმე — ჩვენ დავკარგავთ მთავარ ბირთვს, გამოცდილ მუშებს, რომლებიც ადგებიან და გადავლენ იქ, ისეთ საწარმოში, სადაც მათთვის უფრო ხელსაყრელი პირობები და უკეთესი ანაზღაურება იქნება.

გრუზათმიანმა ისევ ჩაიწერა რაღაც, დირექტორმა მუტპარით, გამაფრთხილებლად ჩაახველა მუტში, მაგრამ ბაბულიმ იოტისოდენი ყურადღება არ მიაქცია ამას და განაგრძო: — ჩვენი ქარხნის პროდუქცია მაინცდამაინც დიდი პოპულარობით არ სარგებლობს მომხმარებლებში. მას იშვიათად თუ ყიდულობს ვინმე. ხშირად ვღებულობთ რეკლამაციას, პროდუქციის ნაწილი უკანვე გვიბრუნდება როგორც უვარგისი. ასეთ შემთხვევაში ქარხანა ვალდებულია უსასყიდლოდ გაუგზავნოს მაგიერი, ხარისხიანი პროდუქცია. რას ვაკეთებო ჩვენ? ავდგებით და ერთხელ გაკეთებულს დავშლით, ხელმეორედ ავაწყობთ, ვწვალობთ, ვხარჯავთ დროს, ელექტროენერგიას, ზედმეტ ლითონს. ყველაფერი ეს, მოგესხენებათ, მძიმე ტვირთად აწევს მხრებზე ქარხანას და, თავისთავად ცხადია, იზრდება პროდუქციის დამზადებაზე გაწეული ხარჯები.

გრუზათმიანმა ისევ ჩაიწერა რაღაც და ყური მიუგდო ბაბულის, რომელიც განაგრძობდა: — განა ისეთი წყალწაღებულები ვართ, რომ არ შეგვიძლია გეგმაც გავანადღოთ და პროდუქციის ხარისხიც გავაუმჯობე-

სოთ? შეგვიძლია და მერე როგორ, მაგრამ დრო, დრო არ გვაქვს ამისთვის. სად მიდის დრო? თვის დასაწყისში რამდენიმე დღე უქვეყნოდ გავართ, არ არის ნედლეული! ნუთუ ასე ძნელია ამის მოგვარება?

— არა, ძნელი არ უნდა იყოს ეს! — მიუგო გრუზათმიანმა და იკითხა: — ერთი მითხარით, თქვენი საამქროდან მუშების დენადობა დიდია?

— დიდია და მეტი არა? — მწარედ ჩაიიცინა ბაბუღიმ. — ამ მხრივ ჩემი საამქრო გამოჩვეულებისაა როდია. შარშან მარტო ჩემი საამქროდან ოცდაათი კაცი წავიდა, მთელი ქარხნიდან კი — სამასზე მეტი. წელსაც წავიდნენ, კიდევ წავლენ ალბათ...

— ცუდია! — ჩაილაპარაკა გრუზათმიანმა, ისევ ჩაიწერა რაღაც და იკითხა: — თქვენ დიდი ხანია აქ მუშაობთ?

— დიახ, ორმოცდაშვიდი წელია!

— არასოდეს არ გიცდიათ ამ ქარხნიდან წასვლა?

— არა, არ მიცდია, შევეჩვიე აქაურობას, დამენანა შეჩვეულის მიტოვება და დავრჩი. არც აწი ვაპირებ წასვლას, თუ არ მაიძულებს... მაგრამ, მე რომ არ წავედი და დავრჩი, ეს იმას როდი ნიშნავს, რომ სხვებიც არ წავიდნენ. ჩვენ — ჩემი თაობის ადამიანებმა ბევრი გადავითანეთ, იყო დრო პურზე და წყალზე გადავდიოდით, მაგრამ მაშინ სულ სხვა დრო იყო, ქვეყანას უჭირდა და ჩვენც ვითმენდით, ახლა კი... ახლა სულ სხვა დროა, ახლა ადამიანს არ უნდა გაუჭირდეს. ახალგაზრდებმა უფრო უკეთესად უნდა იცხოვრონ და ჩვენ უნდა შევუქმნათ მათ საამისო პირობები. როგორც მოგახსენეთ, თვის დასაწყისში არაფერს ვაკეთებთ, შემდეგ კი, ეს უქმად გაცდენილი დრო რომ ავანახლაუროთ, უქმე დღეებში ვმუშაობთ.

დირექტორმა ისევ ჩაახველა გამაფრთხილებლად, რაღაც ჩაიბუზღუნა და გვერდზე გაიხედა. ეშხში შესულმა ბაბუღიმ მაინც განაგრძო: — ჩვენთან არასწორადაა დაყენებული პრემიების განაწილების საქმეც. თუ საამქროში მუშას სამუშაოზე დააგვიანდა, იმ თვეში საამქრო პრემიას ვერ მიიღებს. ერთი კაცის გულისთვის მთელი საამქროს დასჯა გაგონილა? ჩვენთან არავითარი წახალისება არ არის, არავითარი ხელისშეწყობა. ორი წლის განმავლობაში ჩვენი საამქროს ბიჭებმა ჩვიდმეტი რაციონალიზატორული წინადადება წამოაყენეს, რომელთაგან შვიდი უკვე დაინერგა წარმოებაში და ქარხანას ათასობით მანეთის ეკონომია მისცა, დაზოგა ელექტროენერგია, დრო, ლითონი...

გრუზათმიანმა ისევ ჩაიწერა რაღაც. ბაბუღიმ მხარზე დამადო ხელი და თქვა: — ერთ-ერთი, მე ვიტყოდი, საინტერესო წინადადების ავტორი ეს ახალგაზრდაა.

— მართლა? — იკითხა გრუზათმიანმა, — ეს კარგია, კარგი! დაინერგა წარმოებაში?

— როგორ არა!

გრუზათმიანმა მოწონებით დამიქნია თავი, მიუბრუნდა დირექტორს და უთხრა: — ეს რა ნიჭიერი ახალგაზრდობა გყოლია, ამხანაგო! ფონ! ასეთებს უნდა გაუფრთხილდე, ყოველმხრივ უნდა შეუწყო ხელი! პრემია აიღე? — ახლა მე მომიბრუნდა იგი.

— რისი პრემია! — გამიკვირდა მე. — არაფერიც არ მიმიღია.

დირექტორმა რაღაც ჩაიბუზღუნა და ბოროტად შემხედა. გრუზათმიანმა მისი გამოხედვა დაიჭირა და იკითხა: — ქარხანას ხომ გააჩნია სპეცფონდი პრემიებისათვის? ჰოდა, გამოიყენოთ უნდა, ხალხი უნდა წაახლისოთ.

— აწი ვაპირებთ გაცემას, — უქმურად ჩაილაპარაკა დირექტორმა და თავი შეიფხანა.

ამ დროს ახალგაზრდა გამმართველი ანდრეი მოგვიახლოვდა, მოკრძალებით შედგა და რაღაც ანიშნა ბაბულის.

— რა იყო ბიძია, მოხდა რამე? — ჰკითხა ბაბულიმ.

— ერთი წუთით, თუ შეიძლება, საჩქარო საქმეა, რაღაც ვერ გავიგეთ...

— უჩემოდ ვერაფერს აკეთებთ თქვენ, ყველაფერში მე უნდა ჩამოვიყო, ჰო, ჰო! წადი და მოვალ!

ანდრეი გაბრუნდა. ბაბულიმ ბოდიში მოიხადა და წავიდა. ამის შემდეგ გრუზათმიანი დიდხანს აღარ გაჩერებულა ჩემს დაზვასთან. უბის წიგნაკი შეინახა და ჩქარი ნაბიჯით გაუყვა საამქროს გასასვლელისაკენ. დირექტორმა ერთხელ კიდევ დამიბღვირა და დაწინაურებულ სტუმარს დაედევნა.

ჩვენი დირექტორი — ტრიფონ მიხაილოვიჩი, რომელსაც პაპაშას ვეძახით, ერთი შუახნობას მიტანებული, ჩასუქებული, ზონდრობა და მოუხეშავი კაცია, მრგვალი სახე აქვს, ჩატეტილი უფერული ლოყები, ფოსოებში ღრმად ჩამჯდარი, წვრილი, ცივი, წყლისფერი თვალები, საფეთქელთან შეჭადრაკებული თმა, წინწამოწეული მაღალი შუბლი და კეხიანი ცხვირი, რომელიც მტაცებელი ფრინველის ნისკარტს ჩამოჰგავს.

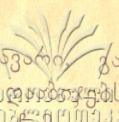
იგი საოცრად ტაქტიანი კაცია, ფრთხილი, თანაც მშინარა. დიდი ავტორიტეტით სარგებლობს საზოგადოებაში, რომელსაც, სამწუხაროდ, ჰგონია, პაპაშა რომ არ იყოს, ქარხნის საქმე ცუდად წავიდოდა. ამიტომაცაა, რომ პაპაშას ძალიან მოსწონს თავისთავი და სკამი, რომელზედაც ზის, საკუთრება ჰგონია.

იქნება ვინმეს ეგონოს, ჩვენ სიყვარულით ვეძახით მას პაპაშას. არა, სრულებითაც არა! არ მეგულება ქარხანაში მუშა, იგი რომ უყვარდეს. სამაგიეროდ არც პაპაშას უყვარს ვინმე. იგი იმდენად გულცივია, ამპარტავანი და თავმოყვარე, რომ არც შეიძლება საკუთარი თავის გარდა კიდევ უყვარდეს ვინმე. მოგეხსენებათ, წყევლის ოსტატები ქალები არიან

და ისინიც არ აკლებენ ხელს, რას არ უსურვებენ მას: შავ მინას კუ-
ბოს, ინფარქტს, სისხლის გაწყალებას, ტვინის შერყევას და ვინ მოსთე-
ლის კიდეც რას არა, მაგრამ პაპაშა რკინის კაცია და მასზე წამებლად
რას იმოქმედებს. იგი დილით ადრე მიდის ქარხანაში, დადგება ქარხნის
შესასვლელთან, დაიწყობს ხელებს ზურგზე და შესაშური მოთმინებით
ელის თავის მსხვერპლს — დავგიანებულს. ქარხანას მოახლოებულ მუ-
შებს პაპაშას დანახვაზე ელეთ-მელეთი მოსდით და კიდეც უფრო უჩქა-
რებენ ნაბიჯს, ყოველი შემთხვევისათვის დაიხედავენ საათზე, თავჩაქინ-
დრულნი ჩაუვლიან წინ და წყნარად იტყვიან — დილა მშვიდობისაო.
გულში კი ვინ იცის რას არ უსურვებენ — მეორე დილის არგათენებას,
გადაშენებას და სხვა მისთანებს. პაპაშა გამარჯობას არ ამბობს, ეზარება
გამარჯობის თქმა, თანაც ხელქვეითებს თავს არ უყადრებს, დისტანციას
იცავს. იგი ერთხელაც არ დაიხედავს საათზე, ჩინებულად იცის რა
დროა და საათი არც სჭირდება. ვაი იმას, ვინც დაავგიანებს და ჩაუვარ-
დება ხელში, მისი საქმე წასულია. პაპაშას ჩინებული მეხსიერება აქვს
და თუ რომელიმე წლის დასაწყისში დაიგვიანა, წლის ბოლომდე ახ-
სოვს. პაპაშა არასოდეს არ ყვირის. არ იფიქროთ, მას ყვირილი არ ეხე-
რხებოდეს. ეხერხება, მაგრამ საკუთარ ჯანმრთელობას უფროთხილდება,
რომელიც, რა თქმა უნდა, ყველაზე და ყველაფერზე ძვირფასია მისთვის.
დგას პაპაშა ზურგზე დაწყობილი ხელებით, უძრავად, გაჯგმული, და
მისი მზერა ცივია, გამჭოლი და სუსხიანი. როცა მსხვერპლს, დავგიანე-
ბულს გამოიჭერს, კარგ ხასიათზე დგება, წარმოიდგინეთ, ღიღინებს კი-
დეც. დაიბარებს მსხვერპლს კაბინეტში და ისე ტკბილად, ისე წყნარად
დატუქსავს რომ, დამნაშავე მის და საკუთარი გაჩენის საათს წყევლის
და შხამდალეულივით ცოცხალმკვდარი, ბარბაც-ბარბაციტ გამოდის მისი
ხაფანგიდან თუ კაბინეტიდან.

პროფესიით პაპაშა აგრონომია და ჩინებულად ესმის სოფლის მეუ-
რნეობა, მაგრამ, მოსძულდა თურმე სოფლის ტალახის ზელა და, რო-
გორც კი ერთ კოლმეურნეობაში საქმე ჩააფლავა, დაჰკრა ფეხი და ქა-
ლაქში გამოიქცა. ეშმაკმა უწყის, როგორ, რა მანქანებით მოახერხა მან
ამოდენა საწარმოს ხელში ჩაგდება. მას წარმოდგენაც არა აქვს იმაზე,
რასაც აკეთებს და თავისი მოადგილისა და მთავარი ინჟინრის ხელების
შემყურება, თუმცა მათ ხელები ისე აქვთ შებოჭილი, რომ პაპაშას გა-
რეშე არაფრის გაკეთება არ შეუძლიათ. ვინ იცის, ისწავლის თუ არა პა-
პაშა ოდესმე ქარხნის დამოუკიდებლად მართვას. ეს ერთმა ღმერთმა
იცის. ასე თუ ისე, იგი ამჟამად ჩვენი ღირექტორია და ასე იქნება მანამ-
დე, სანამ ყოვლისშემძლესგვრელი სიკვდილი არ გამოგვაცლის ხელიდან და
არ დაგვტოვებს ობლად.

პაპაშა ყოველდღიურად ჩამოივლის საამქროებს, ყველაფერში ჩაჰ-
ყოფს ცხვირს, ნახავს, შეამოწმებს, მაგრამ რომ მოკლა, ხელს არაფერს

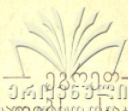

შეახებს — ჯერ ერთი, ხელის დასვრა ეზარება, მეორე და მთავარი — გადამდები სნეულების, ინფექციისა ეშინია, იგი ისე წკიპად ედგა, მოგაგონებს კატას, რომელსაც სველ მიწაზე გავლა ეზარება. ჩამოვლილს პაპაშა მარტო როდია, მთელი ამაღა ახლავს — მოადგილე, მთავარი ინჟინერი, დაცვის უფროსი, „ოტეკის“ უფროსი, სახანძრო დაცვის უფროსი და ვინ მოსთვლის კიდევ რომელი უფროსი არა. მხოლოდ თეთრი ხალათის გადაცმა აკლია, თორემ ისე ზედგამოჭრილი იქნებოდა პროფესორის როლში, პროფესორისა, რომელმაც პალატების ჩამოვლა და ავადმყოფთა ჯანმრთელობის გაგება ისურვა. მას ძალიან ეზარება ლაპარაკი, თუმცა, რა სათქმელია, არ იცის რაზე ილაპარაკოს და ამიტომ აღთქმამიცემულივით სდუმს. ანკი რატომ უნდა შეიწუხოს თავი, როცა მის მაგიერ სხვები ლაპარაკობენ? იგრ თევზივით მდუმარეა და უგდებს ყურს ხან მოადგილეს, ხან მთავარ ინჟინერს, ხანაც განყოფილებების გამგეებს. ყველა ლაპარაკობს, ყველა რაღაცას უმტკიცებს, არწმუნებს თავისებურად, თავის სფეროში ატყუებს კიდევ. იგი დუმილით აქნევს თავს, ყველას ყველაფერზე ეთანხმება და სჯერა მათი, რადგანაც დარწმუნებულია, რომ მის მოტყუებას ვერავინ გაბედავს... და მიუძღვის თავის ამაღას ზურგზე დაწყობილი ხელებით, შუბლშეკრული, თავდახრილი და დაბლადაშვებული სქელი ტუჩით, რომელიც წვიმაში მდგომი ბებერი ცხენის ჩიჩვირს მიუგავს.

პაპაშა ჩამოივლის ჯერ ერთ, მერე მეორე საამქროს და... ასე გრძელდება ეს გაკიანურებული მოგზაურობა, რომელიც სულ ბოლო სასაწყობო საამქროში მოთავდება. ამასობაში გადის ნახევარი სამუშაო დღე. იგი კმაყოფილია იმის შეგნებით, რომ ბრწყინვალედ შეასრულა თავისი ვალი და მოვალეობა... მსუბუქი ოხვრითა და ასთმიანის დამახასიათებელი წყნარი ხიხინით, ბაჯბაჯით მიდის სუფთა ხელების დასაბანად.

ყოველ საამქროს იგი თავისებურად აღიქვამს, ყოველ საამქროში თავისებურად იქცევა. მაგალითად, დამამზადებელში, სადაც ყველაზე ნეტი ხმაური და ჭუჭყია, პაპაშა ისე იმანჯება და ისე ჭმუხნის შუბლს, კაცი იფიქრებს: შეცდა და ღვინის მაგიერ ძმარი გადაჭრაო. სამღებრო საამქროში, აცეტონისა და საღებავების მძაფრი სუნით სულშეწუხებული პაპაშა მძორნაყნოსებივით იფარებს ხელს ცხვირზე და ცდილობს რაც შეიძლება მალე დასტოვოს, მისი თქმის არ იყოს, ეს „დაწყევლილი ადგილი“. იგი მხოლოდ სასაწყობოში, სულ ბოლო საამქროში მშვიდდება...

მაშ ასე, დაიბანს პაპაშა ხელებს და სველი გაფარჩხული თითებით, რომელთაგან ზანტად მოწვეთავენ წყლის წვეთები, ღინჯად, ხენეშით აუყვება კანტორის კბენს. ამ დროს იგი საოცრად ჩამოჰგავს გასაფრენად გამზადებულ მტაცებელ ფრინველს. შედის კაბინეტში, ჩაკეტავს კარებს,

მიუჯდება მაგიდას და... სწორედ აქ იწყება მთავარი სერიოზული წოდებული სამედიცინო, ანუ დეზინფექციური განბანვა. გამოაფხვინა წერი მაგიდის მარცხენა ქვედა უჯრას, სადაც პირადი, საიდუმლო აფთიაქია მოთავსებული, ამოაწოვს მაგიდაზე ბამბას, სამედიცინო სპირტს და დიდხანს, დიდხანს იწმენდს ხელებს — ისედაც სუფთა, ქათქათა ხელებს.

ხშირად უქმე დღეებშიც ვმუშაობთ და სწორედ ესაა პაპაშას პირველი რაციონალიზატორული წინადადება. როცა შეატყობს, რომ გეგმა არ სრულდება და შეიძლება პრემიამ (რომლის აღება მას, სხვათაშორის, ძალიან უყვარს) ჩაილულის წყალი დალიოს, ეს ყოვლისშემძლე და, მისი წარმოდგენით, ღმერთისტოლი კაცი, მაშინვე ღებულობს საგანგებო ზომებს. ჩაიკეტება კაბინეტში და რამდენიმე წუთის შემდეგ კეცის მჭადივითაა გამომცხვარი საკმაოდ ორიგინალური და ეშმაკმა უწყის, რიგით მერამდენე ბრძანება, რომელსაც ჩვენთან პაპაშას დეკრეტს ეძახიან. შემდეგ მბეჭდავ-მემანქანის მონდომების შედეგად ბრძანება მრავლდება და იკვრება ქარხნის ყოველ კუნჭულში — დაწყებული ქარხნის შესასვლელით და საზოგადოებრივი საპირფარეშოთი გათავებული. სიტყვამ მოიტანა და იქაც საკუთარი კაბინეტი აქვს პაპაშას, იქაც კომფორტია. მისი საპირფარეშო ჩეხური ცისფერი კაფელითაა მოპირკეთებული და მასში ძებორციელი ვერ შეებდავს მისი და დამლაგებლის გარდა.

როგორც კი დამთავრდება პირველი ცვლა და მეორე ცვლა დაიწყებს მუშაობას, მთელი დღის დასვენებით გადაღლილი პაპაშა სახლში მიდის, მიდის, რათა დაისვენოს, მოიკრიბოს ახალი ენერგია, რომ მეორე დილით, დასვენებული კვლავ ადრე მოვიდეს და ჩაუსაფრდეს მორიგ მსხვერპლს ქარხნის შესასვლელთან.

იმ თვის ბოლოს ჩვენი საამქროს მოწმენდილ ცაზე საავდრო ღრუბლებმა მოიყარეს თავი და მეხიც გავარდა. იმ თვის გეგმა ვერ შევიასრულეთ და ყველამ ყურები ჩამოყარა. ვიცოდით, რასაც ნიშნავდა ეს. იშოვა პაპაშამ სალაპარაკო და სამაგიეროს გადახდის დროც დაუდგა. ბაბული გამოიძახა. ბაბული ღირექტორმა გამოიძახაო, მაშინვე მთელს საამქროს მოედო ეს ამბავი და მსჯელობისა და კამათის საგნად გადაიქცა.

ნახევარი საამქრო შესვენებაზე არ წასულა. ზურია გვერდით მოვიჯდა მე და გენადის, კომბინეზონის სახელო დაიკაპიწა და თქვა:

— ბაბულის არაფერი აკიდონ, თორემ...

— აბა რავა, კაცო! — მაშინვე ბანი დააწია სანდრომ, რომელიც ისეთი კაცია, საკუთარი აზრის გამოთქმა არ შეუძლია და შეუძლია ყველას ყველაფერში დაეთანხმოს.

გენადიმ, ჩვენი საამქროს ყველაზე მოწინავე მუშამ, რომელსაც გარ-

დღირობას ვეძახით, დაამთქნარა, ხელი მუხლზე დაიბერტყა და თქვა — ასეა, ძმაო, ყველას უნდა ეფერო, თავზე ხელი გადაუსვა და აქო: შენზე კარგი, შენზე ჰკვიანი არავინაო — მერე ჯიბეზე მოიფათურა ჩიქონი — მკვდრი სიგარეტს ეძებდა და მივაწოდე. თავის დაქნევით, უსიტყვოდ გადანიხადა მადლობა, მოუკიდა და მითხრა:

— შენც კარგი ვინმე ხარ, აი!

— ახლა მე მომდექი? — გამიკვირდა მე. — რას მერჩი?

— იმას გერჩი, შე ლენჩო, რომ სიმართლე ილაპარაკო! ვის სჭირდება შენი ტყუილი? მეც ქე ვიყავი კომკავშირელი, მაგრამ ტყუილს არ ვამბობდი.

— ახლა რა ჯანდაბამ გამოგათაყვანა, აბა! — მოულოდნელად ჰკითხა ზურია და უტიფრად მიაჩერდა.

— რაო! — შუბლი შეიკრა გენადიმ. — ვის უბედავ თუ იცი... რას რომავ?

— კი არ ვროშავ, სიმართლეს გეუბნები. შე კაი კაცო, რომ დაიწყე ბაქა-ბუქი და ყურები გამოგვიჭედე თავის ქებით, ახლა რა ცოდვა დაგემართა? პარტიული ხომ ხარ შენ?

— ვარ, მერე რა იყო!

— რადა შენ, პარტიულს, არ გეკუთვნის სიმართლის თქმა თუ რაშია საქმე?

გენადი უზერხულად შეიშმუნა, ხელეები გაშალა და თავი ჩაქინდრა: — სწორი ხარ, შენ სწორი! — თქვა ბოლოს. — მეც ვარ მართალი, თორმეტი წელია მატყუებენ, მპირდებიან ბინას, მე კი ვითმენ და არაფერს ვამბობ.

მერე თითქოს სათქმელი შემოგვევლიაო, კარგახანს ვდუმვართ, ბოლოს ისევ მე ვარღვევ მყუდროებას და ვამბობ:

იმ კაცმა იმდენი რამე ჩაიწერა, ალბათ, მალე გამოუყვანებენ წირვას პაპაშას.

გენადიმ მუცელზე ხელი მოიჭირა და გულიანად გადაიხარხარა, მერე, სიცილი რომ მოათავა, მხარზე დამადო ხელი და მითხრა: — ოჰ, შე სულელო, ნახერხი გიყრია მაგ გოსროში, ნახერხა! პაპაშაზე ადრე ბაბულის გამოუყვანენ წირვას და ის იქნება. ხომ გახსოვს, რამდენჯერ იყვნენ ასე, რამდენჯერ ჩაიწერეს. გამოვიდა რამე ამით? არაფერი!

— ყოველთვის ასე არ იქნება, — თქვა ოპტიმისტურად განწყობილმა ზურია, — ერთხელაც იქნება და მიხედავენ საქმეს, მისწვდებიან პაპაშას, მის მაგიერ კაცურ კაცს დასვამენ ვინმეს. ჩვენც გვეშველება მერე და ჩვენს ქარხანასაც.

— სანამ ეს მოხდებოდეს, ჩვენ ჩვენი დაგვემართება, — უიმედოდ ჩაიქნია ხელი გენადიმ.

ამ დროს ბაბულის დავინახეთ. იგი ბარბაცით შემოვიდა საამქროში,

მარჯვენა ხელი გულზე მიედო, მარცხენათი ქუდი ეჭირა. თხელი, მარაღა
თმა ასწეწოდა და სახე გაღიორებოდა. ჩვენ უსიტყვოდ გადავხედეთ ერთ-
მანეთს. ზურიამ მოიფიქრა, გაიქცა, ტაბურეტი მოიტანა და დაუდგა.
ბაბული დაჯდა, დაბინდული მზერა მოგვაპყრო და იკითხა: — რატომ არ
მუშაობთ, ხომ დამთავრდა შესვენება? საქმეს მიხედეთ, საქმეს!

ყველანი ავდექით, გენადი თავზე დაადგა და ჰკითხა: — როგორ
ხარ, ბიძია?

ბაბულიმ თავი გააქნია: — ახლა არა მიშავს. მოვითქვი სული ცოტა-
თი. ერთი წუთია კაცი, ერთი წუთი! ისე შემომიბთია ამ ოხერმა გულმა,
გზაზე თუ არ წავიქცეოდი, არ მეგონა, არ შეიძლება ჩემი ანერვიულება,
მაგრამ როცა ხედავ, რომ...

— ხომ ხედავ, არაფერი გამოდის მაინც და... დაანებე ბიძია თავი,
დაანებე! — ურჩია გენადიმ.

ბაბულიმ უკმაყოფილოდ შეხედა, შუბლი შეკუმხნა და წყნარად
თქვა: — მე თუ ვეჩხუბები, საერთო საქმისათვის, ყველასათვის ვეჩხუ-
ბები და არა პირადი ინტერესებისათვის. მან ვერ გაიგო ეს, ვერ შეიგნო
და ფიქრობს, მისი მტერი ვარ... არ იცის ამ კაცმა ქარხანა, არც მისი
იცის, არც სხვისი სჯერა და აწყობილი საქმე უკუღმა წაიყვანა... აბა, სა-
ქმეს მიხედეთ, საქმეს!

გენადიმ რაღაცნაირად ჩაიცინა, შებრუნდა და ზღაზვნით წავიდა თა-
ვისი დაზვისაკენ. წავიდნენ სხვებიც და დავრჩი მხოლოდ მე. ბაბულიმ
შემხედა. ერთხანს დაკვირვებით მიცქეროდა და ტუჩებს აცმაცუნებდა.
მერე იკითხა: — შენ რას უდგეხარ?

ერთხელ კიდევ შევხედე ტაბურეტზე ჩამომჯდარ ბერიკაცს, რომე-
ლიც მოკუნტული იჯდა და მიწას ჩასჩერებოდა. წავედი. რამდენიმე წუ-
თის შემდეგ, როცა მოვიხედე, ტაბურეტზე არავინ იჯდა. ამდგარიყო და
უხმოდ წასულიყო. ვინ იცის, რას ფიქრობდა, რა უჭირდა. იქნება გამხ-
ნევება სჭირდებოდა. ის ხომ მარტო იყო თავის წუხილთან, ისე მარტო,
როგორც სიკვდილის პირისპირ რჩებიან ადამიანები მარტო...

(გაგრძელება იქნება)

* * *

ამოდის ჩუმაღ ჩუქურთმის ლერწი,
დღეებს დღეების ბდღვიალი ბუგრავს ...
სულს იქით რაა, — და ისიც გეწვის,
ვიღაც სალამურს იმგვარად უკრავს.

ამ ჰანგს, ამ ბანგვას, ამ სულის თაველს,
არ უნდა ვისმე გამოსარჩლება,
ისევე მოვლენ... ისევე წავლენ...
მშობლიური კი მარადის რჩება

და სანამ ძველ სისხლს ასე აბრუებ
და ზირში სული სანამდის მიდგას,
შემომაბრუნე და მიმაბრუნე
საითაც გინდა და როგორც გინდა.

გემებს სალამი

ჩრდილი დაეცა, ჩრდილი ქვაფენილს,
ქარმა ფოთლების წამოაქროლა ქარვა,
აღარც იქ დარჩა, აღარც აქ დარჩა
აღარაფერი

პორტის ფორტები დაისაკუთრა ქარმა.
მზე მეძალეა სიბრძნის თაველით,
ჩემი სამყაროს ეს თავმომწონე პრინცი,
დინჯი პალმების ყრუდღაბინდული ღვას
ტალავერი,

შიგ დრო სეირნობს და პაემანზე მიცდის.
ჩემი გლოვის თუ ლხინის სავანე
ზღვას გარინდებულს, ზღვას ნაფოტივით
აწევს,

ქვირფას განძებით ხალხთან მიმავალ
გემებს სალამი

— ჩემი ეჭვი და არდაფასება განძებს.

რა საჭიროა?..

როცა მოლზე ცვარი ცრიალებს,
როს თეთრი თქვარი ჩიტს ნისკარტზეც
მოჰბანს ჭრილობას,

წვიმა მწივანი, ცვალებადი და ნაცრიანი
რა საჭიროა!

რა საჭიროა?..

როცა ტბის მკერდს მთვარე მისტობავს,
გედი მიცურავს ისე ნაზად, როგორც პირობა,
ლოდების ბოდვა, ბუნიობა და წყალდიდობა
რა საჭიროა!

რა საჭიროა?..

როცა ლოცვად ამოდის სული,
ლაციცი ხორცთან, უმწეობა, სჯა და ცილობა,
ვედრება ნაზი, გამომზრალი და გაძარცული
რა საჭიროა!

რა საჭიროა?..

როცა წამი წვალეებით გარბის,
როს შეშლილ სხეულს შეეპარვის ჩუმი ჩიობა,
აღერსი ყალბი, ტუჩი ყალბი, მკლავები ყალბი
რა საჭიროა!

რა საჭიროა?..

როცა ნათლად და არა ბუნდათ
კვნესის სხეულში შეხიზნული სულის მწირობა,
ქალის თამაში, სიყვარულის თამაში თუნდაც
რა საჭიროა!

ათასი მზე და ყვავილები კვდება თვალეში...
ჩემი სიცოცხლე ვისთვის ჭორი, ვისთვის ჭრილობა,
გემუდარები, უშენობით და შენს გარეშე
რა საჭიროა?!

რა საჭიროა?!

დ ბ ო რ ჯ ი ლ ი

უცნაურ ველზე ვარ გახიზნული,
ჭურღულებს ჩიტი და სევდას მპარავს,
მარტოსულობის სინაზე სრული,

მზის და ქარების თმით გამოწნული,
საყვარელ ხილვებს გადაეფარა.
გათავდა, მორჩა... გათავდა, მორჩა...
ხსოვნა ძვირფასი ხმების თუ სახის,
ოჰ, მარადისი ხურგებით მბორჯავს,
ქნარი, — რომელიც მიჰყვება დროჟამს,
და ყურს არ უგდებს ბრიყვების ძახილს.
ასეთ ასაკში თამაშიც უყვართ,
შემობრუნება ყმაწვილურ სენის,
მე კი დღეების სირბილზე ვწუხვარ,
როს ყვავილები ყვავიან უხვად
და ახლოვდება ცა ფოთოლცვენის.
თუმცა შორია შუადღის ჩრდილი
და სულს პირველი ცრემლები ათრობს,
ბედნიერების სიღრმეში ვტირი,
მხრებზე მეხება შენდობა ფრთხილი,
შენი უბადლო იმედის პატრონს.
იმედი, — ჩემი ყოფნის ბეთლემი,
გაჯერებული საწუთროს სევდით,
არის ვილაცა, — არ ვემეტები,
იყო ვილაცა, — ჯა მეც ვბერდები,
შენ! — სიყვარულო რა გინდა მეტი.
ოჰ, მოსჩანს, — ქარში სისხლივით მოსჩანს,
ქნარის და ფარის განგაში მარტო,
მეგონა, ყველა თამაში მორჩა,
მეგონა, გულმა დახარა დროშა,
მეგონა, მხოლოდ წესისთვის მართობ.
ასეთ ასაკში დანდობა უყვართ,
ასეთ ასაკში ძნელია ენდო,
მაგრამ გულია დროსავით უხვი,
ზოგჯერ სიჩუმეც არაფრად უღირს,
ზოგჯერ თანაბრად, ღირსეულს, უღირსს,
სწყალობს და, — უნდა მზესავით ენთოს.
რა დარჩა?! ერთი სამხრობის ველი,
ველი, წყნარად რომ მიჰკვრია ტყესა,
ო, იყავ, ასე გაუტყვეველი,
იდუმალებით მოსილი ფერი,
დაფნა და ჯვარცმა მიუგებელი,
რაც გააგრძელებს სიმღერას ჩემსას.

ჩემი სალამი კომუნისტური!

დიდი სალამი გულის მიგებით,
სალამი, რწმენა და მოკრძალება, —
ვინც ასეულებს ჩაის რიგების
მიუხედავებრძოლ ამორძალებად
და მხარღვია ტალღა ტერასთა
და არა ოდენ ფონი მისტოპა,
სიყვარულსა და ვარსკვლავს გადასწვდა
და ისახელა კომუნისტობა!
სალამი ჩემი, შენი და მისი,
გულის ძალა და დიდი პატივი, —
ვინაც ეგრისის, ვინაც ფაშისის
კართან მომდგარი არგონავტივით
კოლხეთისაკენ იბრუნა პირი,
რომ მწვანე ტბორთა დასცეს კედელი.
დღეს ვხედავ, ვინც ზვალ იქნება გმირი,
ბალის სურნელის მიმომფენელი —
ლეგენდების და ზღაპრების მიწის,
სუფთა გონების თვალით სანახით,
კომუნისტური სიტყვით და ფიციტ,
მხოლოდ საკუთარ გულის კარნახით!
სალამი გულის გულზე შემოხლით
ზღაპრულ ინგურის პლატოს არწივებს.
ამ გასამზირში რაკი შემოხველ
ის ჟრუანტელიც გაინაწილე,
რომელიც მოაქვს შემქმნელს და შექმნილს,
ზღაპრულს და ნამდვილს ერთ ხელზე იტევს.
რაც ზვალ იქნება ჩემთვის თუ შენთვის —
დღეს აჩხრიალებს იმ მარგალიტებს;

შემოაბრუნა ის დიდი დღენი,
მომავლის წლები რომ გადასცურა,
აშენებს — შეენის,
უყვარს და — შეენის
კომუნისტურად და თავგაცურად,
და ამიტომაც ვაზის ცრემლივით
გულის ნაჟური ჩემი სალამი, —
ვინაც სიმართლის აღმას-ცელივით
სიმახინჯენი თავნამალავი
დასხება ათას ჯანდაბას იქით
და დაამსხვრია სარკენი მრუდე,
რომ კომუნისტის გულით და ხელით
დიდი მომავლის აილოს ზღუდე!

ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო

ვარ უძლეველი შენი დიდებით —
ქვეყანას მზედ რომ გადაუარა,
ვერ გაჩნდებოდა ქვეყნად მითები,
შენი წარსული ხვედრი თუ არა..

მე ვარ ამაყი შენი დიდებით —
დე, უკვდავებამ დაათარილოს.
ვერ გააჩენდნენ შვილებს დედები,
შენი ჩახჩახა მზე რომ არ იყოს!

აშოიან შაჩუაშიძე

მატარებელში

სალამოს რვა საათსა და ოცდახუთ წუთზე სადგურ ადღერის რადი-
ომ მგზავრებს აუწყა, რომ ადღერ-კიევის მატარებელში ჩასხდომა დაი-
წყო. მგზავრებმა მატარებლის ვაგონებს მიაშურეს. რბილი ვაგონის ერთ-
ერთი კუბეს ვიწრო კარებში ოთხი მგზავრი მთელი ბარგი-ბარხანით გაეჩ-
ხირა დერეფანსა და კარებს შუა...

— ფრთხილად, — წამოიძახა ერთმა მათგანმა, — ადამიანი ხართ თუ
დათვი?

— ენას რომ კბილს დააჭერდეთ, უკეთესი იქნება! — შეუღრინა მე-
ორემ.

— ჰკუა თქვენი ოჯახის წევრებს ასწავლეთ! — ისევ შემოუტია პირ-
ველმა.

— აქეთ რას მოიქაჩები, ეს ხომ ჩემი ადგილია, — იყვირა მესამე
მგზავრმა.

— რას მიქვია, მოიქაჩები?! ჩემს ადგილს ვიკავებ. — გაბრაზებით
უბასუხა მეოთხე მგზავრმა და მზისხანე თვალებით გადახედა მესამე
მგზავრს.

— თქვენი თუა, ვინ გართმევთ. თვალებს რას მიბრიალებთ... უყუ-
რეთ ერთი! ბევრი გვინახავს თქვენისთანები!

— ეშმაკმა იცის, რა ხალხია.

— დამანახეთ, რომელი ანგელოზი ამბობს ამას?

ბოლოს, როგორც იქნა ყველამ მონახა თავისი ადგილი. კუბეში სი-
ჩუმე ჩამოვარდა. ჯერ ერთმანეთს გადახედეს, მერე კი ცდილობდნენ თვა-
ლი აერიდებიათ ერთმანეთისათვის. ბოლოს ერთმა მათგანმა ველარ გაუ-

ძლო დაძაბულ სიჩუმეს და ხმამაღლა განაცხადა:

— ასე ყოვლად შეუძლებელია... ალბათ ჩვენ ერთად ვიმგზავრებთ კიევამდე. ურიგო არ იქნება, ერთმანეთი გავიცნოთ, მე ჩვენი თეატრის არტისტი ალექსეი ნიკოლაევიჩ კონდრატენკო გახლავართ.

— სასიამოვნოა! — ერთხმად წამოიძახა ყველამ.

— მე კიევამდე... ნიკოლაი ივანოვიჩ კურდიუკოვი, — ჩვენი ლიმონათის ქარხნის მთავარი ბუღალტერი.

— სასიამოვნოა! — ისევ ერთხმად წამოიძახა ყველამ.

— მე გილეუსი ვარ, ბორის აბრამოვიჩი, გილეუსი.

— ჩვენი გილეუსი? ემილ გილეუსი!? — აღტაცებით წამოიძახა კონდრატენკომ.

— არა, ექსპედიტორი, ეგრეთწოდებული „ტოლკაჩი“, უფრო სწორად კი ინჟინერი... მეც კიევამდე.

— სასიამოვნოა! — ისევ ერთხმად წამოიძახა ყველამ და უცებ სიჩუმე ჩამოვარდა. მეოთხე მგზავრი, სასიამოვნო გარეგნობის ახალგაზრდა, ჩაფიქრებული იჯდა და როცა ყველა მას მიაცქერდა, მიხვდა, რომ მისი ჯერიც დადგა.

— მე ბათუმის მანქანათსაშენი ქარხნიდან ვარ, ანზორ ცანავა. მეც კიევში მივემგზავრები. იქედან კი ტრუსკოვეცში მივდივარ სამკურნალოდ.

— საკვირველია, კურორტების ქვეყნიდან სხვა კურორტზე! — გაიკვირვა კონდრატენკომ.

— მაგრამ კურორტები სხვადასხვა გვარისაა და სხვადასხვა ადგილზე მდებარეობს, — უპასუხა ანზორმა.

— თუმცა სწორია, „ყველა მიწას არ ძალუძს ყოველგვარი მცენარის აღმოცენება“ — დაუდასტურა კონდრატენკომ.

— თქვენ ხშირად მინახიხართ თბილისში. — თბილისელი ბრძანდებით? — შეეკითხა ანზორი გილეუსს.

— არა, თბილისელი არა ვარ. ისე კი თბილისის ხშირი სტუმარი გახლავართ.

— ოო, როგორ ცხელა. — ამოიხვნეშა კონდრატენკომ და ცხვირსახოცით მოიწმინდა ოფლი პირისახეზე.

— აფრიკაა, ნამდვილი აფრიკა. — დაუდასტურა კურდიუკოვმა.

— ჩვენს მატარებელს ვაგონრესტორანი უნდა ახლდეს და ალბათ იქ იქნება გამაგრილებელი სასმელები.

— კი, როგორ არა, რესტორანი „არაგვი“. — გაეხუმრა კონდრატენკო ანზორს.

— ვიშ, რა კარგი სურვილი გქონიათ — „არაგვი“. — თითქმის დამცინავად წარმოთქვა გამყოლმა ქალმა, რომელიც მოულოდნელად გამოჩნდა კუპეს ღია კარებში.

— მალე გაიღება? — იკითხა ანზორმა.

— რა?

— რესტორანი.

— ხვალ დილით. — უბასუხა გამყოლმა ქალმა.

— რატომ ხვალ დილით? — ჩაერთო საუბარში კონდრატენკო.

— რატომ და იმიტომ.

— მაინც რას ნიშნავს „იმიტომ“.

— იმიტომ, რომ წესით უფრო ადრე არ შეიძლება.

— როგორ თუ არ შეიძლება? — გაბრაზდა კონდრატენკო.

— არ შეიძლება და მორჩა. — უფრო მეტად გაწიწმატდა გამყოლი ქალი, — მიბოძეთ ბილეთები.

მგზავრებმა ხმის ამოუღებლად ჩააბარეს სამგზავრო ბილეთები.

— რატომ არ არის მაგიდის ნათურა? — გაუბედავად იკითხა ანზორმა.

— წესით არ შეიძლება. — მკაცრად მოუჭრა გამყოლმა და კუბედან გავიდა.

— „უმაღლესი კანონიერება უმაღლესი უკანონობაა. დიდი უფლება უდიდესი უსამართლობაა“ — ცერი თითი მაღლა ასწია და ისე წარმოთქვა კონდრატენკომ.

— ვინ მისცა მას ასეთი უფლება! — აღშფოთებით წამოიძახა გილე-ლსმა.

— ალბათ მისმა უმაღლესმა ხელმძღვანელმა მმართველობამ.

— ეს მათი უმაღლესი მმართველობა საჭიროა უმაღლესი ხარისხის გინებით შეამკო, რომ მგზავრებს ადამიანებად თვლიდნენ და ასე უსინდისოდ არ აწვალებდნენ.

— აი, შეხედეთ, არც გვერდითი ნათურაა წესრიგში.

— ჩემიც ჩამტვრეულია.

კონდრატენკომ კუბედან თავი გაყო და გამყოლს გასძახა.

— ამხანაგო კონდუქტორო, ლოგინის კომპლექტი მოგვითანე.

— თქვენ რა, ხელები გაგიხმათ? თქვენ თვითონ წაიღეთ, ვერ ხედავთ მე ერთი ვარ. — შემოუღრინა კონდუქტორმა.

— ჩვენ სრულებითაც არ გვეხება, თქვენ ერთი ბრძანდებით თუ ასი. გარდა ამისა, ვაგონი გერმეტულად არის დახურული, გენტილატორი კი არ მუშაობს. რა არის ეს — სამგზავრო ვაგონია თუ სულსახუთავი?!

კუბეში კონდუქტორი ქალი შემოვიდა, ლოგინის კომპლექტები შემოიტანა და თითქმის ბრძანების კილოთი მიმართა მგზავრებს:

— თქვენგან თითო მანეთი!

— თქვენგან კი საჩივრის წიგნი. — შეუტია კონდრატენკომ.

— ვერ მოგართვეს. არა მაქვს, ბრიგადირთანაა... შეხედავ, თითქოს ჩორმალური ადამიანებია, რბილი ვაგონით დაბრძანდებიან, სინამდვილეში კი...

ამ დროს დერეფნიდან ვილაცის ხმა მოისმა: „კონდუქტორო, ჩაი მა-

ლე იქნება?“ კონდრატენკომ კუბედან თავი გაჰყო და ხმამაღლა გასძახა:
— ჩაი ჩვენს ვაგონში წესით აკრძალულია. და საერთოდ, რა დროს
ჩაია?

— სწორია, ასე გვიან ჩაი ვის გაუგონია! წესით არ შეიძლება. — თით-
ქოს ბეჭედი დაუსვია კონდუქტორმა. ნორმალურ ადამიანებს ასეთ
დროს სძინავთ, ღამე მშვიდობისა. — დამრიგებლური ტონით წარმოთქვა
კონდუქტორმა, კუბეს კარები მიხურა და წავიდა. ანზორი გაკვირვებული
უცქერდა კარებს და თან აღშფოთებით ამბობდა:

— რას მიჰქარავს ეს დედაკაცი, ჯერ ათი საათიც არ არის.

რას იზამ, რაკი წესით არ შეიძლება, ესე იგი, არ შეიძლება. — თით-
ქოს ანზორის დაწყნარება უნდაო, ისე წარმოთქვა გილელსმა.

— ვიცოდი, რომ ასე დამთავრდებოდა. — აწუწუნდა კურდიუკოვი.
— რესტორანი დილამდე არ გაიღება. ახლა კი, დაწყები მშვიერი კუჭით.
მთელი ღამე უნდა ვიწვავო. ვიცი, უვახშმოდ ვერ დავიძინებ. მეგონა,
ჩაის შაინც დავლევდი, მაგრამ...

— არა უშავს, ხვალ ორმაგად ავინაზლავრებთ. — ახლა კურდიუკო-
ვის დაწყნარება მოინდომა გილელსმა.

— დღევანდელი კვერცხი ხვალინდელ ქათამს მირჩევნია. — თითქოს
იხუმრაო კონდრატენკომ და კურდიუკოვს ღიმილით გადახედა, მაგრამ
კურდიუკოვი ხუმრობის ხასიათზე არ იყო.

— ყველაფერი თქვენი ბრალია, ამხანაგო არტისტო, ძვირად დავვი-
ჯდა თქვენი უადგილო ხუმრობა. თქვენ გააბრაზეთ ჩვენი ქალბატონი კო-
ნდუქტორი. და აი, დავრჩით უვენტილაციოდ, უჩაიოდ, უ...

— რას ნიშნავს „ამხანაგი არტისტი“! — სიტყვა შეაწყვეტინა კონ-
დრატენკომ, ჩვენ უკვე გავეცანით ერთმანეთს და თქვენ კარგად იცით
ჩემი სახელი და მამის სახელი, ამხანაგო ბუღალტერო!

— აი, თქვენ ისევ დაიწყეთ, თქვენ ისევ...

— რა დავიწყე, რა!

— რატომ ბრაზობთ? ჰკვიან ადამიანად მიმაჩნდით, თქვენ კი...

— თქვენ კი, გირჩევთ, ეცადოთ, იმათზე უტკუოდ არ ჩავთვალონ,
ვისაც ჰკვიანად თვლიან. მერწმუნეთ, ეს ფრიად სასარგებლოა.

— თავი დამანებე, ადამიანო, მე ჩემი უბედურება მეყოფა. მთელი
დღე ბილეთის ძებნას მოვუხდი და ხეირიანად არ მისაღილია.

— მერე და ამიტომ იკლავთ თავს, ახლავე ყველაფერი იქნება, მეგო-
ბრებო! — მხიარულად წამოიძახა ანზორმა და ჯერ კალათას დაავლო ხე-
ლი, მერე ჩემოდანი გახსნა და ამოალავა საძმელები.

— ოო, ქათამი, ყველი...

— მოხარშული ხორცი... მთელი ბეჭია, ქვეყანას ეყოფა...

— ძეხვები, ძეხვები!

აღტაცებით იძახდნენ ანზორის თანამგზავრები და გემრიელი ვახშმის

მოლოდინში ნერწყვს ყლაპავდნენ.

— ეს ძეხვები არ არის, კუპატებია... ეს ხაჭაპურია, ეს კი ჩაქაპია...
რმა ჩემოდნიდან კონიაკი ამოიღო, — ეს კი, — მაგიდაზე დიდ მოლოდინში
ლი ბოთლი დადგა, — ღვინოა, ნამდვილი კახური ღვინო.

— ოო, მდიდრულად ცხოვრობთ, ახალგაზრდავ. — უნებურად წამო-
ცდა კურდიუკოს.

— შურიანი ყოფილხართ!

— ახლა კამათის დრო არ არის, უმჯობესია, საქმეს შევუდგეთ. —
ანზორის თანამგზავრები სწორედ ამ სიტყვებს ელოდნენ და მათი თითები
კალიასავით შეესია მაგიდაზე დაწყობილ ხორავს. ანზორმა ჭიქები კონია-
კით შეავსო, თავისი ჭიქა მაღლა ასწია და სადღეგრძელო წარმოთქვა. —
შევსვით ჩვენი გაცნობისა და ჩვენი კეთილი მგზავრობისა.

თანამგზავრებმა ჭიქები ერთმანეთს მიუჭახუნეს და უსიტყვოდ შეს-
ვეს კონიაკი.

— ოო, როგორი კონიაკია! ალბათ ციდან ჩამოცვენილი ყველა ვარს-
კვლავი ამ ბოთლშია ჩავარდნილი, — თქვა კონდრატენკომ და ჭიქაში და-
რჩენილი კონიაკი ბოლომდე შესვა.

— რა გემრიელია! — ძლივს გადმოაგდო ორიოდ სიტყვა კურდიუ-
კოვმა კუპატით სავსე პირიდან.

— აი, ვახშამი, ეს მართლაც რომ მესმის, ნამდვილად მეფურია. —
თქვა და გილელსმა შემფასებლის თვალით გადახედა სუფრას.

— კარგი სასმელი გაგამხიარულებს, კარგი სიტყვა დაგაიმედებს, გო-
ნებას გაგიხსნის. — ლოზუნგით წამოისროლა კონდრატენკომ.

— თქვენ ყოველთვის მოგდით რაღაც ჯერები.

კონდრატენკოს არ ეჭაშნიკა კურდიუკოვის ნათქვამი, მაგრამ მაინც
ღიმილით გადახედა, ფეხზე წამოდგა და მაღალფარდოვნად წარმოსთქვა:

— „მე ვაზროვნებ, მაშასადამე — ვარსებობ“. რენე დეკარტი.

ანზორმა სიმღერა წამოიწყო. მას დანარჩენებიც აჰყვნენ.

— კარგი სიმღერაა. — დაადასტურა გილელსმა.

კომპოზიტორი რევაზ ლალიძე, ტებასტი... ჰო, ტებასტის ავტორი
ალარ მახსოვს. — თქვა და თავი ჩაღუნა დამარცხებულმა კონდრატენკომ.
კუბეში კონდუქტორი ქალი გამოჩნდა, მარჯვენა ხელი შუბლზე შემოიჩ-
ტა და სასოწარკვეთილებით წარმოსთქვა:

— მგზავრები კი არა, ღმერთმა იცის რა ხალხია! ფილარმონია! ნუ-
თუ თქვენამდე ვერ მოაღწია კანონმა, რომ ასეთ დროს, და ისიც მატარე-
ბელში, სიმღერა ნებადართული არ არის! გესმით, აკრძალულია, წესით
არ შეიძლება. მგზავრებს მაინც ეცით პატივი.

— მგზავრებს! ჩვენს გარდა კიდევ რამდენი მგზავრია ვაგონში? —
იკითხა გილელსმა.

— თქვენ და... კიდევ ორი მგზავრი.

— რას აკეთებენ, სძინავთ თუ...

— მღერიან.

— სწორად იტყვიან, იმღერონ, მეც ვმღერი, მეც ადამიანთა მგზავრი ვარ. არაფერი ადამიანური ჩემთვის უცხო არ არის.

— მარქსი! — წამოიძახა გილელსმა.

— ტერენცი!.. — შეუსწორა კონდრატენკომ და სიმღერა წამოიწყო.

— ერთი თქვენც, — ხელი ჩაიჭნია კონდრატენკომა ქალმა, თავისი წკრიალა ხმა ააყოლა კონდრატენკოს სიმღერას და კუხედან გავიდა.

თითქმის წინასწარ მოლაპარაკებული იყვნენ — ყველას ერთდროულად გაეღვიძა. პირი დაიბანეს. ყველამ შეხმატკბილებულად დაიწყო ცხვირის დაცემინება. ოთხივე მგზავრი ერთნაირად გაციებულებიყვნენ. ეტყობოდა, ვენტილატორი კონდრატენკომა შუალდამით ჩართო და გვიან დილაამდე არ გამოუერთავს.

— თუ ღმერთი გწამთ, გამორთეთ ვენტილატორი, ფილტვების ანთება არ დაგვემართოს! — შეწუხდა კონდრატენკო.

— მგონი დაგვემართა კიდევ, — დაუმატა კურდიუკოვმა. ანზორი მალა აცოცდა და ვენტილატორი გამორთო. კონდრატენკო დერეფანში ფანჯარასთან იდგა, სიგარეტს აბოლებდა და თითქმის დიდი რამ აღმოეჩინოს, თანამგზავრებს შეეკითხა: — შეამჩნიეთ თუ არა, რომ ვაგონში ჩვენს მეტი არც ერთი მგზავრი არ არის? ყოფილან ორნი, მაგრამ ისინი შუალდამით ჩასულან რომელიღაც სადგურში.

— ხედავთ, ვაგონი თითქმის ცარიელია, მე კი ბილეთი ინტურისტის თანამშრომლების დახმარებით ვიშოვე.

— ჩემს ამბავს არ იტყვი? მთელი დღე ბილეთისთვის დავრბოდი. ბოლოს, როგორც იქნა, ფილარმონიის ადმინისტრატორმა მომიხერხა.

— მე კი, როცა ვერაფერს ვერ გავხდი, სადილობის დროს ვაგზლის რესტორანში ხმამაღლა დავუწყე გინება რკინიგზის ასეთ უწყესო წესს. ხალხი შემომეხვია, დაწყნარდით, ნერვებს ნუ იშლითო, და სულ ცოტა ხანში რესტორანის მებუფეტე ქალმა ბილეთი მომიბრუნა.

— ოო, თქვენ, როგორც ვხედავ, ბედმა გაგიღიმათ, მე კი, მთელი დღე სალაროსთან გავატარე, მაგრამ თქვენც არ მომიკვდეთ, არაფერი გამოვიდა, არც ერთი ბილეთი არ გაიყიდა ჩვენს მატარებელზე. ჩემს ბედზე ვილაც მოვიდა, ბილეთის ჩაბარება უნდოდა, მე შევეისყიდე. და, როგორც ხედავთ, უკვე სრულუფლებიანი მგზავრი ვარ.

— არ გეპატიებათ, თქვენ ხომ „ტოლკაჩი“ ხართ.

— საძაგლობაა, ვაგონი თითქმის ცარიელია, ბილეთს კი ვერ იშოვი. რა ვამოვიდა. უთავბოლო მუშაკების უგერგილო მუშაობის გამო სახელმწიფოც ზარალობს და მგზავრებსაც აწვალბენ.

— ნეტავი როდის მოედება ამას ბოლო?

კამათობდნენ, ლელავდნენ, ბრაზობდნენ მეთათვე ვაგონის მგზავრები და უცებ ერთმა მათგანმა ხმამაღლა წამოიძახა:

— მატარებელმა სიჩქარეს უკლო. ეტყობა, აქ დიდი სადგურია ალბათ დიდხანს გავჩერდებით.

— კი, — დაუმატა გილელსმა, — ახლა სადგური კავკასკაია იქნება. საკვირველია, სადგურს კავკასკაია ჰქვია, ქალაქს კი კრაპოტინი.

— რამდენ წუთს გაჩერდება მატარებელი? — იკითხა ანზორმა.

— ათ წუთს. — უპასუხა ყოვლისმცოდნე გილელსმა.

— ოი, საზამთროები, ნესვები, მეგობრებო! — შეჰყვირა ანზორმა და როგორც კი გაჩერდა მატარებელი, ვაგონიდან გავარდა.

— სადგური კავკასკაია. ალბათ აქ ნამდვილი კავკასიური მწვადებია. — თქვა კურდიუკოვმა.

— როგორ გეკადრებათ, კავკასიურ მწვადებს აქ რა უნდა. — იმედი გაუცრუა კურდიუკოვს გილელსმა.

— სწორია, ნამდვილ მწვადს ადამიანი მხოლოდ თბილისში თუ ჭამს. კარგი აქ მხოლოდ ჭერამია და ნესვი.

— დიახ, ნესვი „კოლხოზნიკაა“. — დაუმატა კონდრატენკოს ნათქვამს გილელსმა, — მაგრამ, რაც შეეხება მწვადს, თბილისში ნამდვილ მწვადს ვერც ერთ რესტორანში ვერ იგემებ. თბილისში ახლა კარგად აკეთებენ „შჩისა“ და „ვარენიკებს“.

— როგორ გეკადრებათ, „ვარენიკები“ პოლტავეურია სანაქებო, „შჩი“ კი რიაზანული! — შეედავა კურდიუკოვი.

— რიაზანული კერძებიდან ახლა რიაზანში არაფერი არ არის ქების ღირსი. ამჟამად იქ ცუდად აკეთებენ „ლიულა-ქებაბს“ — ისევ ავტორიტეტულად განაცხადა გილელსმა.

— რას ამბობთ, რას ამბობთ! — არ დაეთანხმა კურდიუკოვი, „ლიულა-ქებაბი“ კაცმა ბაქოში უნდა ჭამოს...

ამ დროს კუბეს კარებში ახალგაზრდა ქალი გამოჩნდა. ერთ ხელში ჩემოდანი ეჭირა, მეორეში კი ხელჩანთა.

— ნუთუ ყველა ადგილი დაკავებულია?! — იკითხა ქალმა.

— ჩვენს კუბეში კი, მაგრამ...

— რა, მაგრამ, ჩვენს გარდა მთელს ვაგონში ერთი მგზავრიც არ არის. — შეედავა კურდიუკოვს კონდრატენკო.

— თუკი მასეა, რატომ არის ყველა კუბე ჩაკეტილი! — გაიკვირვა ქალმა.

— ალბათ კონდუქტორმა დაკეტა.

— შემობრძანდით, დაიცადეთ მატარებლის წასვლამდე და კონდუქტორიც მოვა.

— კი მაგრამ, მე უბილეთო ვარ.

— ოო, ეს უკვე ცუდია. მაგრამ არა უშავს, დაბრძანდით. კონდუქტო-

რი მოვა და ყველაფერი მოგვარდება.

უბილეთო ლამაზ ქალს სამივე თანამგზავრმა თავაზიანად დაუთმო ადგილი. ამ დროს კუბეში ანზორი შემოვიდა და დიდი საზამთროს დაწესა ვი შემოაგორა.

— დიახ, ძლიერ ცუდია, — თითქოს თავისთავს ელაპარაკებო, ისე წარმოსთქვა უბილეთო ქალმა, — მაგრამ, რომ არ წავიდე, არ შეიძლება. ჩემი წასვლა აუცილებელი და გადაუდებელია. მთელი დღე გავატარე ბილეთის სალაროსთან, ბილეთი მაინც ვერ ვიშოვე. არც ერთი ბილეთი არ გაყიდულა. ვაგონი კი თითქმის ცარიელია. უბილეთოდ მგზავრობა, რასაკვირველია, უხერხულია და არც შეიძლება, მაგრამ იძულებული ვარ, სხვა გზა არა მაქვს. ალბათ გზაში დამეხმარებიან ბილეთის შეძენაში.

— ნუ ღელავთ, ყველაფერი მოგვარდება, დაგეხმარებით. — ამშვიდებდა უბილეთო მგზავრს კონდრატენკო.

— გმადლობთ, — მადლიერებით სავსე თვალებით გადახედა უბილეთო ქალმა კონდრატენკოს და დასძინა — როგორ არ უნდა ვღელავდე, მე მხოლოდ ექვსი დღით გამათავისუფლეს, ისიც ძლიერ საპატიო მიზეზის გამო... პირველად უნდა შევხვდე ჩემს დას.

— როგორ?! — გაკვირვებით გადახედა კონდრატენკომ თანამგზავრებს.

— იქნებ საზამთროს ან ნესეს მიირთმევთ? — გულუბრყვილოდ შეეკითხა ანზორი უბილეთო ქალს და დანას წაავლო ხელი. — მაგრამ ანზორს არავინ გასცა არც თანხმობისა და არც უარის პასუხი.

— პირველად უნდა შეხვდეს დას?! — გაუგებარია, ძლიერ გაუგებარია. — ჩურჩულებდა გაკვირვებული კონდრატენკო და გაქვავებული შესცქეროდა თანამგზავრებს.

— დიახ, პირველად დიდი ხნის შემდეგ... ჩვენ ერთმანეთს დავვაშორა ომმა. იგი მაშინ თოთხმეტი წლის იყო, მე კი რვა წლისაც არ ვიქნებოდი. მამა ფრონტზე დაიღუპა, დედა გერმანელებმა მოჰკლეს. მე ღრმა ზურგში მოვხვდი. კეთილმა ადამიანებმა გამზარდეს. ინსტიტუტი დავამთავრე, ვმუშაობ და ცუდად არ ვცხოვრობ. მაგრამ ბედი, ჩემი უფროსი დის ბედი მუდამ მაწუხებდა. დიდხანს ვეძებდი მის კვალს... და აი, ამას წინათ ცნობა მივიღე...

— ცოცხალია? მონახეთ? — ყველა ერთხმად შეეკითხა.

— ცოცხალია, როსტოვში ცხოვრობს. წერილი მივწერე. ბევრი რამ ვაცნობე ჩემს შესახებ. დისგან კი ისეთი ამალეღვებელი წერილი მივიღე, რომ სიხარულისაგან ორ დღეს ვტიროდი. წერილს დეპეშაც მოაყოლა, ჩვეულებრივი კი არა, სასწრაფო დეპეშა, დაუყოვნებლივ ჩამოდიო. და აი მეც მივიღივარ. კრასნოდარიდან კავკასკაიამდე და აქ მთელი დღე-ღამე დავკარგე სალაროსთან, მაგრამ ბილეთი მაინც ვერ ვიშოვე. ხელჩა-

ნთიდან ქალმა წერილები, დეპეშა და ქაღალდები ამოიღო და მაგიდაზე დააწყო. აგერ წერილი, ესეც დეპეშა, ეს კი ცნობაა, რომ სამსახურიდან მხოლოდ ხუთი დღით გამიმგეს. ნუთუ არ დამეხმარებიან როგორცმე ჩავიდე, რათა ამდენი ხნის უნახავი და ვნახო და უკან დროზე დაბრუნდე?

— რასაკვირველია, დაგეხმარებით.

— სხვანაირად როგორ შეიძლება. — თითქმის ერთდროულად უბასუხეს გილელსმა, კონდრატენკომ და კურდიუკოვმა.

ამ დროს კუბეს კარებში კონდუქტორი ქალი გამოჩნდა. როგორც კი დაინახა კუბეში უცხო მგზავრი, თვალები გაუფართოვდა.

— აქ როგორ მოხვდით? წარმოადგინეთ ბილეთი!

— ბილეთი არა მაქვს. — გულახდილად უბასუხა მგზავრმა.

— როგორ თუ არა გაქვთ!

— სრულიად უბრალოდ, ჩაერია კონდრატენკო, — ადამიანი მთელი დღე სალაროსთან იდგა, მაგრამ არც ერთი ბილეთი არ გაუყიდიათ, ვაგონი კი თითქმის ცარიელია.

— ნუთუ თქვენ მართლა გყოფნით გამბედაობა, დაიცვათ უბილეთო მგზავრი, ახლავე რევიზორს დაუძახებ!

— დაუძახეთ, დაუძახეთ! — შეუტია გულმოსულმა ანზორმა. — კონდუქტორმა ბრაზით გადახედა ყველას და კუბედან გავიდა.

— თუ საჭიროა, ჯარიმას გადავიხდი და ბილეთი გამიფორმონ. ნუთუ გადმომსვამენ?

— ამის უფლებას არავის მივცემთ.

— აბა გაბედონ.

— ვერ გაბედავენ.

— რა თავხედია, ეს კონდუქტორი, — იმუქრებოდნენ მეექვსე კუბის მგზავრები.

აშასობაში კონდუქტორი დაბრუნდა რევიზორი ქალის თანხლებით.

— აი ეს ქალბატონია უბილეთო. ეშმაკმა იცის, როგორ მოხვდა ჩემს ვაგონში.

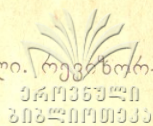
კონდუქტორს სიტყვა დამთავრებული არ ჰქონდა, რომ რევიზორმა ქალმა უკმეხად მიმართა უბილეთო მგზავრს.

— მოქალაქე, გვიბოძეთ თქვენი ბილეთი!

— მე უკვე განვაცხადე, რომ ბილეთი არა მაქვს. არა მაქვს იმის გამო, რომ სადგურის სალაროში ერთი ბილეთიც არ გაუყიდიათ. ჩემი წაუსვლელობა კი ყოვლად შეუძლებელია.

— ყოვლად შეუძლებელია უბილეთოდ მგზავრობა. დაგაჯარიმებთ და გადმოგვამთ შემდეგ სადგურზე. — დახეპირებულივით თქვა რევიზორმა მიუდგომელი და მკაცრი კაცის იერით. მგზავრი ნელა წამოდგა, რევიზორს სახეში მიაშტერდა, თვალი თვალში გაუყარა, თითქოს რაღა-

ცას იხსენებსო, ასე იდგა ერთხანს დაბნეული და გაოგნებული. რევიზორ-
მა ველარ გაუძლო და გულმოსული შეეკითხა:

— ასე რატომ მიყურებთ?

— მოეწონეთ, ძლიერ მოეწონეთ! — იხუმრა ანზორმა, მაგრამ არა-
ვის ოდნავადაც არ გაუღიმიო. უბილეთო ქალი კი თვალს არ აშორებდა
რევიზორს, რომელიც გაქვავებულივით იდგა.

— ნუთუ, ნუთუ?! — თითქოს თავისთვის ჩურჩულებდა უბილეთო
მგზავრი.

— რა ნუთუ? — ძლივს წარმოსთქვა გაბრაზებული ხმით რევიზორმა
და თვითონაც მიაშტერდა უცნობ ქალს, მაგრამ ახლა კონდუქტორმა შე-
უტია უბილეთოს.

— ერთი ამას დამიხედეთ. უკვირს კიდევ. ამხელა ქალი ბავშვივით
იქცევა. ნუთუ ასეთი შეუგნებელი ხართ, რომ უბილეთოდ აპირებდით
მგზავრობას!

— თავი დაანებეთ. იგი ბოლომდე იმგზავრებს. ბილეთს კი შემდეგ
სადგურში შეიძენს. — თითქმის ბრძანების კილოთი წარმოსთქვა კონდრა-
ტენკომ და უბილეთო ქალს გულთბილად გაუღიმა.

— ადამიანი უბილეთოდ მგზავრობს და თქვენ იმის ნაცვლად, რომ
დაგვეხმაროთ, იცავთ კიდევ.

— ბოროტმოქმედია, არა, ბოროტმოქმედი! — სიტყვა შეაწყვეტინა
კონდუქტორს მოთმინებიდან გამოსულმა ანზორმა, — რას ამბობთ თუ
იცით! როგორ იქცევით, ადამიანი ხართ თუ ხე!

— ენას კბილი დააჭირეთ. ბევრი გვინახავს თქვენისთანა არამკითხე-
ვები, — ისევ იფეთქა კონდუქტორმა.

— ღვთის გულისათვის, ნუ ჩხუბობთ. მე ჩავალ. დაწყნარდით. მე
უეჭველად ჩავალ პირველსავე გაჩერებაზე, ძლივს წარმოთქვა უბილეთო
ქალმა, რომელსაც თვალებზე ცრემლები უბრწყინავდა.

— არსად არ ჩახვალთ, ჩემი ბილეთით იმგზავრებთ, ჩემი ბილეთით,
— ბრძანებასავით მიახალა კონდრატენკომ უბილეთო მგზავრს და მერე
რევიზორს და კონდუქტორს მიმართა. — თქვენთვის თუ ასე სასურველია,
მე თვითონ ჩავალ პირველსავე გაჩერებაზე, მალე იქნება?

— ხუთ წუთში სადგური ტიხორეცკაია იქნება. — აგდებულად უპა-
სუხა კონდუქტორმა.

— ესე იგი, შევთანხმდით. კმაყოფილი ხართ?

— ჩვენთვის სულერთია, კანონიერი ბილეთით თქვენ იმგზავრებთ
თუ ეს ქალბატონი... ბილეთზე სურათი არ არის დახატული.

კონდრატენკომ ბოლომდე არ მოისმინა კონდუქტორის სიტყვები და
თავისი ბარგი-ბარხანის შეგროვებას შეუდგა.

— იჩქარეთ, უკვე სადგურში შევდივართ. — ახლა უკვე თავაზიანად
მიმართა კონდუქტორმა კონდრატენკოს და რევიზორთან ერთად კუპედან

გავიდა.

— მშვიდობით, მეგობრებო! — ღიმილით მიმართა კონდრატენკომ თანამგზავრებს. — კიევში შევხვდებით ერთმანეთს. ზეგ სალამოს ექვს საათზე მთავარ ფოსტასთან შევიკრიბოთ — შემდეგ ქალს მივულოცოდა. — თქვენ კი კეთილი მგზავრობა. ახლა ყველაფერი წესიერად იქნება. გი-სურვებთ ბედნიერ შეხვედრას თქვენს დასთან. — ჩემოდანს ხელი დაავ-ლო და კუბედან გავიდა. მგზავრი ერთხანს გაუძძრევლად იდგა, მერე თავისი ჩემოდანი აიღო, ბოდინში მოიხადა და კუბედან ისე გავარდა, თითქოს იქაურობას ცეცხლი ეკიდებოდა, მეექვსე კუბის თანამგზავრები ისე დაი-ბნენ, სიტყვის თქმაც ვეღარ მოასწრეს.

მატარებელი დაიძრა, თანამგზავრები ფანჯარას მიადგნენ, მაგრამ ამ დროს კუბეში აქლოვინებული კონდრატენკო შემოვარდა. თანამგზავრე-ბის გაკვირვებულ თვალებს კონდრატენკომ ხმამაღლა უბასუხა.

— სულ რაღაც ათიოდე ნახევრით ვიყავი დაშორებული ჩვენი ვაგო-ნიდან, როცა ჩვენმა უბილეთო ქალმა გვერდით ჩამირბინა და გაიძახო-და: „არაფერი არ მინდა... თქვენი არაფერი არ მინდა!“ და ხალხს შეერია. იძულებული გავხდი უკან დავბრუნებულიყავი.

— რას იზამ, თქვენ რაც შეგეძლოთ ყველაფერი გააკეთეთ, — დააწ-ყნარა გილელსმა.

— ეს რა ამბავია! — წამოიძახა ანზორმა და იატაკზე დაგებულ ნო-ხზე დაყრილ ქაღალდებს და კონვერტებს დახედა. ერთ-ერთ კონვერტზე მისამართი ამოიკითხა: „ქ. კრასნოდარი, ლენინის ქ. 15, ბინა 17. ირინა ვლასოვნა ბესკოვას“.

— ეს წერილი თუ როსტოვიდანაა გაგზავნილი, იგი ჩვენს უბილეთო ქალს ეკუთვნის, თქვა გილელსმა.

— კი! — შესძახა ანზორმა და კონვერტზე ამოიკითხა გამგზავნის მი-სამართი: „როსტოვი, გაგარინის ქ. 30, ბინა 10, ვალენტინა ვლასოვნა რე-სკოვა“.

— ცხადია, ეს წერილი მისი დის არის — დაასკვნა კონდრატენკომ. მაგიდაზე დაყრილ ქაღალდებს შორის დეპეშა, პირადობის მოწმობა და ცნობები იყო. ამ დროს დერეფანში კონდუქტორმა და რევიზორმა ჩაიი-არეს და კუბეს ღია კარებთან გაჩერდნენ. კონდუქტორმა გამომწვევი ღიმი-ლით მიმართა მგზავრებს:

— დაწყნარდით? ხომ ხედავდით, თვითონ მიხვდა, შერცხვა და გა-იქცა.

— თქვენ კი კანონის დამრღვევს მიემხრეთ, — დაუმატა რევიზორმა. ანზორმა კუბეში აკრეფილი ქაღალდები გაუწოდა და დაუმატა:

— ეს საბუთები, როგორც ეტყობა, სწორედ იმ უბილეთო ქალს და-ეკარგა, ჩაიბარეთ.

რევიზორმა ანზორს ქაღალდები ჩამოართვა და კონდუქტორს გაუწო-
და, ბრიგადირს ჩააბარეთო.

კონდუქტორი ერთ-ერთ საბუთს დააცქერდა, უცნაურად შეაფასა
ხელში და ხმამაღლა წაიკითხა: „კრასნოდარის მშრომელთა დეპუტატების
საქალაქო საბჭოს სამშენებლო კანტორა, ირინა ვლასოვნა ბესკოვა. ინ-
ჟინერი“. ესეც ფოტოსურათი... კი, ეს მისი ფოტოსურათია. რა ლამაზია
და როგორ უცნაურად იქცეოდა. ოი, ვალენტინა ვლასოვნა. თურმე ისიც
ვლასის ასული ყოფილა და ისიც ბესკოვა... აი საკვირველება!

რევიზორმა კონდუქტორს საბუთები ხელიდან გამოსტაცა, კონვერტ-
ზე მინაწერს თვალი შეავლო თუ არა, ნაღვლიანად წამოიძახა:

— ის, ის არის, ირა, იროჩკა... ეს რა დამემართა? ასე უნდა შევხვე-
დროდით ერთმანეთს? ირა, იროჩკა?! ეს როგორ მომივიდა, როგორ მო-
ნივიდა... ეს რა დამემართა!

ვალენტინა ვლასოვნამ თავპირში ხელები დაიშინა და ბარბაცით გა-
შორდა მეექვსე კუბეს. კონდრატენკომ კარებში თავი გაყო და ისე გას-
ძახა ვალენტინა ვლასოვნას:

— რა მოგივიდათ, რა დაგემართათ, ადამიანი ყველას საკუთარ და-
სავით და საკუთარ ძმასავით უნდა უყვარდეს და ასეთი რამ არავის დაე-
მართება!

— კარგი ნათქვამია!

— ვისი ნათქვამია?

— ეს მე ვთქვი, — ჩემი ნათქვამია! — განაცხადა კონდრატენკომ,
თავი მაღლა ასწია და ამაყად გადახედა თანამგზავრებს.

სიყვარულის ბარათი

მხოლოდ შენი მჯეროდა
და ცის ლურჯი ფერის,
ამ სიმღერას ვმღეროდი,
ამ სიმღერას ვმღერი.

ვიძენდი თუ ვკარგავდი,
ბოლოს შენთან მოველ.
ბევრი რამე დავკარგე,
ვიდრე შენ არ გპოვე.

ამ ცხოვრების ავ-კარგით
ბევრჯერ მიგეს მახე,
ბევრი რამე დავკარგე,
ვიდრე შენ არ გნახე.

სიყვარულის სასახლეს
ლურჯი ფერი ფარავს,
გულში გადმოგასახლე
და დაგტოვე მარად.

კიდევ ერთი მანონი,
კიდევ ერთი ცირა,
სიყვარულის კანონი
აწერება ძვირად.

კიდევ ერთი ფიქალი
და ჩუქურთმის ყელი,
სიყვარული იქ არი,
ოცნება რომ მღერის.

კიდევ ერთი ფიქალი
ეკონება ტირიფს.
სიყვარული იქ არი,
ოცნება რომ ტირის.

რა მალამო დავადო
შენი გულისტკივილს,
გული თავისთავადი
თავისთავად ტირის.

მიმღეროდი სიმღერას,
მიმღერეო რამე,
ახლა არ აიძღვრევა
შენი თეთრი ღამე.

იმ წუთებს კი დიდება,
რომ ვიგონებ ტკბილად,
აწ არ დაიბინდება
შენი თეთრი დილა.

კიდევ ერთი მანონი,
კიდევ ერთი ცირა,
სიყვარულის კანონი
იწერება ძვირად.

სიყვარულის სასახლეს
ლურჯი ფერი ფარავს,
გულში გადმოგასახლე
და დაგტოვე მარად.

მიმაცილებდა დედის ლოცვები,
დედის ჭალარა და თბილი კალთა.
ატუზულიყო ჩემი ოცნება
უბერებელი თბილისის კართან.

თითქოს ყველა მე მითვალთვალებდა,
ასეთი მზერა არ მახსოვს ადრე...
მწამს ეუცხოვა ჩემი თვალები
მამადავითს და რუსთველის ჭადრებს.

მეტეხთან წამით შეეცოვნდი ისევ,
მატარებელმა შეჰკივლა სადღაც.
მე მივესალმე პირველ თბილისელს
და ქართლის დედას ავხედე მაღლა.

მეცხვარის სიკვდილი

გარდაიცვალა მთაში მეცხვარე
და ცხვარი მარტოდ მარტო დატოვა.
შუალამისას გამოეცხადა,
სიკვდილმა წუთიც აღარ ადროვა.

დილით მოვარდა თქეში და ღვარი,
არავინ ჩანდა კაცთაგან, არა...
ჩარაზულიყო ფარეხის კარი
და შემაზრზენად ბლაოდა ფარა.

პოეზიას

ეპოქას ჩემსას როგორც შეშენას
დასერილია სივრცე ქარგებზე.
მე შებმული მაქვს შენი ეჟვანი
ვიცი, ველარსად დაგეკარგებ.
და როგორც მთებში ხარი ღვინია
მივიძოვ ნაპირს და მივჟღერიალებ.
ხან მიცრემლია,
ხან მილხენია,
ხან მგლებს შევებმევარ კბილმოდრჭიალეს.
ვძლეულვარ სიმწრით, კაყი და თიხა
გადამითხრია შეშლილს ტორებით.
მერე დაღლილი, ო, დიდხანს, დიდხანს
ველზე ვწოლილვარ განმარტოებით.
მაგრამ ცხოვრებას გარინდებითა
როდი გავყრივარ როგორც ჯაბანი.
მე სხვისი სახრე არ მიმდენიდა,
თვითონ მიმქონდა ჩემი ჭაბანი.
და როგორც ერთგულს, მე მიხაროდა
ხენეშა იყო თუ მოწრეტა ოფლის.
სოფელს სჭირდება ჩემი ხარობა —
ეს რწმენა ყველა ოცნებად მყოფნის.
და ვერ მაშინებს ხმას რომ გეშავენ
დროის მჩხიბავნი და მეხარკენი.
და მიმაქვს გზაზე შენი ეჟვანი,
რომლითაც ვერსად დაგეკარგები.

ჩამომივიდა სოფლიდან ძმა და
პატარა ოთახი ამივსო ხასიათით.

მე — მისთვის,

მას — ჩემთვის

ლიმილი მზად გვაქვს,

ლიმილში მონატრების მეღვენდება ხვაშიად.

ზღურბლი გადმოლახა რიდით და მოხრით.

კარებს ძლივს გამოსცდა ბეჭები უხურჯინოდ.

ფეხზე იყურება და ჩემი ნოხი

არ მოსწონს, სუფთააო,

ძმა ჩემი ოხუნჯია...

ბუბუნებს — სოფელსო გაურბის ყველა,

თვლები ლოდინში ეღლებათ გასათხოვრებს.

თუთუნს უკიდებს და მეწყება ხველა,

დგება, გადის და ჩემს წინ ასანთს ტოვებს.

მომძახის — დავამყენო ხეხილი უკვე,

მაგრამ მოიწყინეს ნაფერებ ვენახებმა,

ხმამალა აგინებს „ურჯულო“ თურქებს,

და მე ძველი ცოდვით გული მენაყება.

მერე მოცვის ღვინოს ვისხამ და ვსინჯავ,

ვაქებ მოხერხებას უტყუარ მთიელისას.

დოქი შემოგვცქერის სუფრიდან ყინაად,

და ჩვენც მაღა გვიწვევს ათასი მშვიდრისა.

* * *

მე ვიცი, სახლში კენტად რომ რჩები

ხანდახან ჩემზეც ფიქრობ და ოხრავ.

მე ვიცი, მაგ გულს ვერ გადურჩები

და ჩემთან შენი სურვილით მოხვალ.

ვერ დაგაოკებს შიში ცხრა ძმისაც

რადგან სიყვარულს ძმად ჰყავს სიმართლე.

ავაბრიალებთ ტოტებს ატმისას

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

და ბნელ ღამეებს გავიჩირაღდნებთ.
ასე ვიქროლებთ ცხრა მინდორს, ცხრა მთას
და შორს სიმშვიდის კარავს რომ დავცემთ, —
აეიღებ ფოთოლს და ზედ შენს ამბავს
ყველაზე ღამაზ პოემად დავწერ.

ღაღო ასათიანის ყაზვიდკასობის უპასღაბი

შ. რუსთაველის სახელობის ბათუმის სახელმწიფო პედაგოგიური ინსტიტუტის დოცენტი, ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი ნელი დუმბაძე წლების მანძილზე სასოგბით ინახავდა თანაკურსელისა და უახლოესი მეგობრის ლაღო ასათიანის პირად წერილებს და ლექსებს, რომლებიც პოეტის პიროვნებას, მის შემოქმედებით ბიოგრაფიას საინტერესო შტრიხებს ჰმატებს.

ჩვენი ჟურნალის მკითხველებს ვთავაზობთ ლაღო ასათიანის დღემდე უცნობ ლექსებს და წერილებს ნელი დუმბაძის კომენტარებით.

რედ.

პოეტის პირადი მიმოწერა — ლექსები, დღიურები, ბარათები, ავსებენ წარმოდგენას ავტორზე, წარმოაჩენენ მას უფრო სრულყოფილად, შექმნიან უფრო დასრულებულ პორტრეტს.

ლაღო ასათიანის ეპისტოლური მემკვიდრეობა, რომელსაც მკითხველს ვთავაზობთ, მოიცავს სტუდენტობის ხანას, ქუთაისში მისი სწავლის ოთხ წელიწადს. მკითხველი ადვილად მიხვდება, რომ ბავშვობას ახალთავდაღწეული ლაღო უშუალო და

გულწრფელია, რომანტიკული ნაკადით ქმნის სასინჯი მხატვრული გამის უპირატეს ტონს. ისახება ლელვა-დუღილით შეპყრობილი ემოციონალისტი ჰაბუკი, მაგრამ ჩანს სხვა, საპირისპირო თვისებაც. ახალბედა პოეტი ფხიზელი გონების თვალთ აკვირდება სამყაროს მოვლენებს და მათი შეცნობის სწორ, ჰეშმარიტ გზას ეძიებს, ორი საწყისი — გრძნობა და გონება ჰარმონიულად მონაცვლეობენ ჯერ კიდევ ოც წელი-

წადს მიუღწეველ ლადო ასათიანში.

ყველაფერ ამას მნიშვნელობა აქვს არა მარტო პოეტის პორტრეტის სრულყოფისათვის, არამედ ზნეობრივი ტენდენციებითაც. სამაგალითო და გამძლეა ლადო ასათიანის პოეზიის მორალურ-ეთიკური საყრდენი. ჟურნალში ამჯერად მოტანილი წასალების ყველა სტრიქონი ამასვე აღასტურებს.

აქვე მინდა პატიება ვთხოვო მკითხველს წარმოდგენილ წერილებში ადრესატის ხაზგასმის გამო. ცხადია, ვისი მისამართითაც არ უნდა ყოფილიყო ისინი დაწერილი, მათში გვაინტერესებს ავტორი — ლადო ასათიანი, პოეტი და მოქალაქე, უფრო სწორად, პოეზიისა და მაღალი ადამიანობის ნათელი გზის დასაწყისში მდგარი საიმედო მგზავრი თავისი განცდებით, ფიქრით, მისწრაფებით, სიხარულით, ტკივილით. იგი სევდანარევი ჭკვიანი თვალებით აკვირდება გარემოს, ადამიანებს, შეპყრობილია სამყაროს შეცნობის პირველი ციებ-ცხელებით, ებრძვის სტრიქონებს „უხილავს, ფარულს; ჯერ დაუსტამბავს“, რომ ტკივილები სიმღერებით მოიშუშოს, ლექსებში გაამხილოს ალალი გულისთქმა. ასეთი იყო სტუდენტი ლადო ასათიანი!

ამჟამად მოგონების დაწერას არ ვაპირებ, თუმცა წინასწარ ვგრძნობ, რომ არც თუ უამისობა გამოვა. ქრონოლოგიური თანმი-

მდევრობით მივყავები მხოლოდ ლადოს წერილებს, მისი სტუდენტური ცხოვრებიდან ჩემთვის მანამ ზიარ ნაწილს, რომელიც რელიკვიად შემოვიწახე.

ჩვენი სტუდენტობის პირველი წლის, 1935 წლის ნაწერებით დავიწყებ და ჯერჯერობით ამით შემოვიფარგლოთ.

ლადო ყოველთვის შთაგონებული იყო და წერდა ყველგან — ლექციაზე, თეატრში, მეცადინეობისა თუ დასვენების დროს. უყვარდა მახლობლებთან წერილებით საუბარი, როგორც თვითონ იტყოდა, „საუბარი ფურცლებით“.

იქნებ მის ავტორს აკლია იდეურ-პოლიტიკური წრთობა, ნაწერებშიც არ ჩანს პროფესიული ოსტატის ხელი, მაგრამ მათ, ამ ნაწერებს ერთი დიდი ღირსება აქვს — გულწრფელია. ამბობენ, გულწრფელობა ხელოვანის მეორე ნიჭი არისო. ლადოს ეს მეორე ნიჭიც ამშვენებდა.

ჯერ კიდევ სტუდენტობის პირველი თვეებიდანვე ლადოს მახლობელთა წრეში დაკანონდა „საუბარი ფურცლებით“. ვწერდით ერთმანეთს არა მარტო მაშინ, როცა ერთად არ ვიყავით, არამედ მაშინაც, როცა ლექციებს ვუსმენდით, ან ერთად სპექტაკლს ვნახულობდით. ეს ჩვევა შემდეგ ჩვეულებად გვექცა, რაც ნამდვილად ლადოსეულია. მისთვის, შემოქმედი ბუნებისათვის იყო დამახასიათებელი შთაბეჭდილებების ფიქსირება და ჩვენც

ავციოლია.

დღემდე დაუსტამბავ ლადოს
ნაწერებს ეპისტოლე ვუწოდე.
მათში ზოგი ლექსია, ზოგი დღი-
ური და წერილი. უცვლელად,
სრული სახით ვსტამბავთ მათ.
თანდართულ კომენტარს მხოლ-
ოდ ერთი მიზანი აქვს — სტუდ-
ენტი ლადო სწორ სარკეში წარ-
მოვაჩინოთ. მას ხომ ყველაზე ძა-
ლიან სიყალბე სძულდა!

ლადოს იმ ლექსს, რომელსაც
მისგან მოწერილ პირველ ლექსად
ვთვლი (იგი გამონაკლისია — უთა-
რილოა), ეპიგრამად აქვს სტრი-
ქონი ჩემი წერილიდან. ლექსი არ
არის სრული. მას აწერია „სამი
ლექსი“. არის მხოლოდ ერთი ად-
რესატის საკუთრება. დანარჩენი
ორი ეკუთვნოდა ლადოს მეგობარ
ქალიშვილებს მარიამ ტრაპაიძეს
და მარო ბარჯაძეს. თარიღიც ალ-
ბათ ბოლო ლექსს ეწერა.

ლექსის სათაურია „ლირიკა
მთვარის ციკლიდან“. ლადოს
სხვაც აქვს ამ ციკლის ლექსი. ყვე-
ლა მათგანში იგი მღერის მეგობ-
რობაზე და პირველ სიყვარულ-
ზე. მეგობრობა ლადოს პოეზიის
დასაბამისი მოტივია.

საინტერესოა ლექსის მაჯამუღი
სტროფი. ლადო ეტანებოდა მაჯა-
მეზობი წერას. მას სხვა ლექსშიც
მიძართავს.

აი, ეს პირველი ლექსიც:

ს ბ მ ი ლ ე ქ ს ი

ერყუნეული
ქრიზანთემები და თეთრფერადი
მოგაგონებენ წარსულის ღიმილს

ნ. ი. ა.

ჩემი სიჭაბუკის უძვირფასეს მეგობ-
რებს, რომლებმაც მომიწახეს სულიერი
ტკივილების მალამო (ასე თუ ისე), ვუ-
ძღვნი ამ ლექსს.

ავტორი

მე მახარებს...

იციო? მე რა მახარებს,

ალბათ ის, რაც ახარებდა

მ ა ხ ა რ ე ს .

ვ. ა.

I.

ლირიკა მთვარის ციკლიდან

მე წინ მიდევს ეს წერილი, ნელი,
სალამო და სიო ქრის ნელი.
ცაზე მთვარე არ ანთია ნელი,
სალამო სევდიანი, ვრცელი.
ძნელი არის ფიქრი, დო, ძნელი.
მან დამგრიხა, ისე, როგორც წნელი.
სანამ ქვეყნად იარსებებს მთვარე
და კაშკაშა ვარსკვლავები ვრცელი,
ეს წერილიც გაიხსენებს თვალმებს,
მეგობრობის რომ ყოფილა მცველი.
ძმობა მინდა შემოგფიცო ნ. ი. ა.
ო, რამდენჯერ იგი მინატრია.

მომდევნო ლექსი „გედის სიმ-
ღერა“ ლექციის მსვლელობისას
დაწერა ლადომ. მან გაიკვირვა ად-
რესატის ჩაცმულობა — შავი მა-
ნტია და ლექცია რომ დამთავრ-
და, ეს ლექსი მომაწოდა.

„გედის სიმღერა“ გამოირჩევა
განწყობილებათა სწრაფი მოდუ-
ლაკით. მაჟორს ენაცვლება მი-
ნორი, მინორი ჭარბობს, მაგრამ
მთავარი ის არის, რომ ლექსის

ლირიკული პერსონაჟი არ გამო-
იყურება შექმნილი ვითარები-
დან თავდაუღწევლად. მას ამშვე-
ნებს ადამიანური ღირსების შენა-
რჩუნების სურვილი და სწამს კი-
დეც, რომ არასოდეს არ უღალა-
ტებს კაცურკაცობას;

„და თუ არ დავრჩე
მე ყოველთვის ადამიანი,
გამართე შუბი,
მესროლე და იყავ ტირანი“.

ლადო საჭუთარი თავისადმი
მკაცრი მომთხოვნი იყო. არც

სხვას აპატიებდა, ხაზგასმით ით-
ხოვდა ზნეობრივი ღირსებების
დაცვას, ისწრაფვოდა სრულყოფი-
ლი ადამიანური ღირსების
განმტკიცებისაკენ.

სათაური „გედის სიმღერა“ ან-
ტიფრაზად ჟღერს. ლადო მხოლ-
ოდ იწყებდა სიმღერას, ფრთებს
ისწორებდა და უნებლიედ ჩნდე-
ბა კითხვა — რატომ „გედის სი-
მღერა“?! ლექსის ბოლოსაც არის
ნათქვამი — ო, არ იქნება ეს სი-
მღერა უკანასკნელიო...

გედის სიმღერა!

უკანასკნელად მე ამ ლექსში არ ვიმღერებდი,
შავი მანტია მოგვხვევია, გულო, მე და შენ.
ჯოჯოხეთიდან დამიძახებს მარტვილის ბედი,
რატომ გაუჩნდი, უბედურო, საწყალ დედაშენს.

სასახლის ბაღში, შადრევანთან დაცურავს გედი.
ეს გედი შენ ხარ და შენ გიხმობს ჩემი ძახილი.
ეჰ, მე ვყოფილვარ შენი ყოფის წინამორბედი,
და თუ დავვარდე, მოიმარჯვე მჭრელი მახვილი.

უდაბნოს ქარი დამიხუჭავს თვალებს ნამიანს,
უდაბნოს ქარი, ქვიშიანი უდაბნოს ქარი.
გედი მითირებს, როგორც ოხერს და ადამიანს
და ევკალიპტებს გადაუარს გრიგალი ჩქარი.

პალმების ჩრდილში ჩაიხედავს მთვარე რძიანი,
პალმების ნამთან გაფრინდება გედი მტირალი,
და თუ არ დავრჩე მე ყოველთვის ადამიანი,
გამართე შუბი, მესროლე და იყავ ტირანი.

იმღერე, თუნდაც ეს სიმღერა ნუ მოგინდება
და სიმღერაში გამოსცალე სევდის ზედაზე.
შავი ღრუბელი პალმის თავზე გადმოფრინდება
და აგვატირებს, აგვაცრემლებს, გედო, მე და შენ.

უკანასკნელად მე ამ ლექსში არ ვიმღერებდი,
ო, არ იქნება ეს სიმღერა უკანასკნელი,
სამხრეთით ცისკარს აწერია ოხერის ბედი,
წაიკითხე და მარადის იმღერე ნელი.

1935. 11. 10.

3. ასათიანი

ქუთაისი
პედინსტიტუტი

ისევ „ლექსები მთვარის ციკლიდან“. აქედან ერთ-ერთი სათაურია „სევდის ტირილი“. იგი დათარიღებულია 1935 წლის 9 მაისით. ამ ლექსში პირველად გაცხადა ლადომ „შავი თვალი“. ისე კი შავთვალა გოგონასადმი მის გულისხმას პირველი კურსის პირველი თვეებიდან ვისმენდით. შემდეგში არა მარტო ლადოს თანაკურსელებმა, არამედ მთელმა ფაკულტეტმა იცოდა ლადოს გატაცების ამბავი. იგი ხმამაღლა მღეროდა „შავ თვალებზე“, „შავი თვალებით“ ზომავდა მთელ ქვეყანას და თავის სამზეოს საინტერესო მხატვრული სიმბოლოც შეურია — „შავ თვალებს, ბნელ ღამეს“. ამ სათაურით ლადომ ლექსების მთელი დასტა დაწერა, მაგრამ, რამდენადაც ვიცი, ადრესატს ისინი აღარ შემოუწახავს.

ვინ იყო ეს შავთვალა გოგონა? ლადო მას ხშირად ახსენებს ჩემდამი წერილებში. ჯობს თვითონ ლადოს მოვუსმინოთ.

ლექსს აქვს მინაწერი — „მე ქვეყნად მხოლოდ 4 მეგობარი მყავს“... ეს ლადოს ნათქვამი აქვს სწორედ სტუდენტობის პირველი წლის შთაბეჭდილებებით. ოთხ მეგობარში გულისხმობს მარიამ ტრაპიძეს, მარო ბარჯაძეს, შოთა ქურიძეს და ამ სტრიქონების ავტორს.

ლადოს მეგობართა წრე თანდათან იზრდებოდა. ლადოს ნამდვილი მეგობრები ჰყავდა, ლადოს და მის მეგობრებს სწამდათ: „გული გულისათვის, სიყვარული

გზად და ხილად“. ამ მხრივ ლადო ნამდვილად ბედნიერი იყო.

შენი წერილი წავიკითხე ბიჭუნებში ისე, როგორც უნდა გამეგო, შეიძლება სხვანაირად გამეგო, მაგრამ არ გავიგე, რადგან იგი სხვანაირად არაა დაწერილი. მე მგონია არა... (განსაკუთრებით დასაწყისმა სტრიქონებმა მაფუქრებანა ეს), მაგრამ არა, არა, არ მიფიქრია ასე.

სახლში მოვედი, წერილი ისევ წავიკითხე, ავტორი და აი ტირილი.

ლადო

დღეს ორი წერილის მაგივრად ერთი მივიღე, მაგრამ...

სევდის ტირილი

ღამე არი ამ გულივით ბნელი,
დღემ საღამო გულზე დაიკონა.
მწუხარება მოიშორე, ნელი,
გაიხარე, ჩემო დაიკონა.
ჩემი ლექსი შენთან მოფრინდება,
რომ გრძნობათა მოგიტანოს ღვარი,
ო, ხანდახან როგორ მომინდება,
ღამე იყოს შენს გულივით წყნარი.
მაშინ ღამე, სევდიანი ღამე
განათდება, არ იქნება ბნელი.
ლექსო, კარგი მათქმევინე რამე,
გაიხარე, დაიკონა ნელი.

შავი მიწა... არასოდეს, მიწა
შენთვის არსად გაიჭრება მარად,
არა — არა, მეგობრობას ვფიცავ,
არა — არა — არა — არა — არა.
შენ ღრუბლების ფერია ხარ, ნელი.
ბოროტია ეგ ქვეყანა, დო,
ლექსო მოდი, მომიმართე ხელი,
მინდა სევდის სიმღერები ვთქვაო.
თუ ოდესმე გავიხარე, ანდა

წიგნმა ნახა ჩემი ლექსის წნელი,
წიგნს მივუძღვნი მეგობრების „ბანდას“,
სამეუღლთან შენც იქნები, ნელი.

შპში თვალი კვლავ გულში მაქვს —
ბნელი,

დღემ საღამო გულზე დაიკონა.

ნუ იღარდებ, სანუკვარო ნელი,
გაიხარე, ჩემო დაიკონა.

ლადო ასათიანი

ქუთაისი, მაისის 9, საღამოს 9 საათი,
1935 წ.

მე ქვეყნად მხოლოდ 4 მეგობარი
მყავს. „ზოგიერთ“ საკითხებს, რომლებ-
მაც გწერდი, გვერდი აუხვიე, მაგ-
რამ არ ვისაყვედურებ. შენ უკეთ იცი
როგორ სჯობია.

თანდათან ეძალებოდა ლადოს
ლეღვა-დუდილი. ამას ადასტურ-
ებს მომდევნო ლექსი „სევდისა
და სულის ყვავილ“. ლექსი
მთლიანად გამსჭვალულია რომან-
ტიკული სუბიექტივიზმით. მაგ-
რამ მასში არის ერთი დიდი ჯან-
სალი მარცვალი. ეს არის ჭეშმა-
რიტი პოეზიის რწმენა, რწმენა
მომავლისა და შემართება.

ახალბედა პოეტი დარწმუნებუ-
ლია, რომ ლექსია მისი სულის კე-
რძი, მისი სულის ზედაზე და თვი-
თდაჯერებული აცხადებს — „იმ-
ღერებენ ისევ კაკანით“. ეს ლე-
ქსი დაწერილია 1935 წლის 8 ივ-
ნისს. ამ დროისათვის ლადოს
მხოლოდ ერთი ლექსი ჰქონდა
დასტამბული, მაგრამ რაკი სათქ-
მელი ბევრი ჰქონდა, სწამდა კი-
დეც, რომ გაიმარჯვებდა, მისი
ლექსები საქართველოს ყველა
კუთხეს მოეფინებოდა. ასეა: ჭეშ-
მარიტ ნიჭს არასოდეს არ ღალა-
ტობს წინათგრძნობა.

სევდისა და სულის

ჰვავილი

დაობებულია გული სამიწე
და გათელილი აგდია ვარდი.
გულო, სიმღერებს რად არ დამირწევ,
გულო, რად გინდა ამდენი დარდი.
გულო, ხალისად რად არ მიცანი,

ხარ სიხარულის უარყოფელი,
ჩემი ყვავილი ერთი წლის არი
სევდიანი და დამათრობელი.
დამირწევია ლექსის აკვანი
გამომიზრდია რითმის შვილები

და იმღერებენ ისევ კაკანით
ლექსები — ჩემი ვაჟიშვილები.
მე ყვავილებში ვიხილე ვარდი,
სურნელოვანი, დამათრობელი,
თვალში ჩაესხა სევდა და დარდი
სულიერება დამატკობელი.
ვიხილე ვარდი ამქვეყნიურში,
სულიერების შემგამებელი,
მინდა ვუმღერო ჰიმნი ციურში,
მინდა ვუმღერო ჰიმნი მქებელი.
თუ ჩამოდგება სევდის ტკივილი,
მაინც იქნები, მაინც ყვავილი,
შეს დაგიძახებს ლექსის კივილი,
ლექსი ვარამით გამოყვანილი.
რად არ ვიღიმი, არ მიხარია?

ვარდო, გაშლილო სევდის მხარეში.
ეხლაც ამ გულში სიმწუხარეა
და სევდიანი რითმის თარეში.

ო, მაპატიე, ო, მაპატიე,
თუ მომივიდა ჰიმნი გვიანი,
ჰაუ, რამდენი ღამე ვათიე,
გული ვატირე მე ჟანგიანი.
ო, მაპატიე, ო, მაპატიე,
დამტირებელი სევდის ყვავილო,
ჰაუ, რამდენი ღამე ვათიე,
მწუხარებაში გამოყვანილო.
ო, მაპატიე, ო, მაპატიე,
სევდიანია გულის ფიცარი,
ჰაუ, რამდენი ღამე ვათიე,
ჰაუ, რა გვიან მე შეგიცანი.
მინდა დღეიდან „შენ“ არ ვიხმარო,
რადგან ყოფილხარ სულის

ყვავილი,

მინდა იცოცხლო და გაიხარო,
ვარდი სევდაში გამოყვანილი.

ლადო ასათიანი

1935 წელი, ქუთაისი,
8 ივნისი, 6 საათი.

ნ. ი. ა. ს.

ნუ გამიწბილებთ, რომ ფორმით უბ-
ადრუკი იყოს ეს ლექსი, მაგრამ მოიგო-
ნეთ, რომ გაკვეთილზეა იგი დაწერილი.

ლ ა დ ო

ლადო კაცთმოყვარე იყო. „ადამიანის ძებნა ჩემი გარდუვალი მიზანი“, ამბობდა და გულმოდგინედ სწავლობდა ადამიანებს. მათი სულიერი სამყაროს შესაცნობად წვრილმანების ანალიზს მიმართავდა, რადგან სწამდა, რომ წვრილმანებში ამჟღავნებენ ადამიანები თავიანთ ბუნებას.

ქუთაისში საგასტროლოდ ჩამოვიდა კ. მარჯანიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო დრამატული თეატრი. ვნახეთ სპექტაკლი „ნინოშვილის გურია“. სპექტაკლის შთაბეჭდილებები ლადოს დღიურში ჩაეწერა და მეორე დღესვე გადმოცა. დღიურში ლადო ხაზგასმით წერს ადამიანის ძიების დაუშრეტელ სურვილზე: „თეატრი მისთვის მაინტერესებს, რომ ამა თუ იმ დადგმის სახეობა ვნახო, მაგრამ ეს მეორადია ჩემთვის. თეატრში მაყურებელი მაინტერესებს, მაყურებელი — ადამიანი, ბედნიერებით გახარებული, უბედურებით — აცრემლებული. ადამიანები მაინტერესებს, რადგან ადამიანთა ძიება ჩემი გარდუვალი მიზანი“.

რაც შეეხება ქრისტინეს მხატვრული სახის ანალიზს, 19 წლის ლადო ასათიანი საოცარი სიზუსტითა და ინტიმით წვდება არამარტო ქრისტინეს მხატვრულ იდეას, არამედ იძლევა თვითონ მწერლის მთელი შემოქმედების გასაღებსაც.

ლადო ექსტაზით გამოხატავდა ყოველ ახალ განცდას: დღიური-

შთაბეჭდილება მთლიანად ექსტაზით არის დაწერილი.

შთაბეჭდილება მთლიანად ექსტაზით არის დაწერილი.

ნ ე ლ ის

1935 წლის 30 ივნისს ვნახე „ქრისტი-
ნე“

შ ე ნ ი შ ვ ნ ა

წაიკითხოს მან, ვისაც ხშირად უტირია უბედურებაზე და ვინც წუხელ ტიროდა ქრისტინეს ბედს, მხოლოდ მან!

1935 წელი, ზაფხული.

ივნისის 30

(საშუაბრი ფურცლებით)

ღამეა — ვწერ.

ქრისტინე!

ქრისტინე!

ქრისტი!..

თქვენთან ერთად ვნახე მე ნინოშვილის ამ საყვარელი ქმნილების უანგარო სიყვარულის დამსხვრეული იაღქნები, დამსხვრეული ბედნიერება, განწირული ტირილი.

ვნახე და ავტირდი ისე, როგორც ლერწამი — წელმოტეხილი, უიმედოდ აცრემლებული.

ავტირდი ისე, როგორც არასდროს.

თეატრი-სანახაობა მისთვის მაინტერესებს, რომ ამა თუ იმ დადგმის სახეობა ვნახო. მაგრამ ეს მეორადია ჩემთვის.

თეატრში მაყურებელი მაინტერესებს, მაყურებელი — ადამიანი, ბედნიერებით გახარებული, უბედურებით — აცრემლებული. ადამიანებს მაინტერესებს, რადგან ადამიანთა ძიება ჩემი გარდუვალი მიზანი.

და, ოჰ, რა ცოტა სახეები ვნახე მე ამ პატარა თეატრის ზალაში სევდიანად რომ ქვითინებდნენ დამსხვრეულ ბედნიერებაზე...

და ეს სიცოტავე ისე დამაწვა ამ ალალ გულზე, რომ 19 წლის ქაბუკი ავტირდი ორგზის, დაიკო ჩემო...

რა მატირებდა? — გურიის ყვავილის სევდიანი გოდება თუ ადამიანთა სინაკ-

ლოლე? — ო რ ი ვ ე.

რანდენი ადამიანის ანალიზი გავაქეთ მე ამ ღამეს, ამ ფრიად უჩინარმა პიროვნებამ.

ქრისტინე!

ქრისტინე!

რა საცოდავი, რა ალალმართალი გოგონა: იყავ შენ, ციცავ, გურიის დობილოებში გაზრდილო შევლო.

და, ეს, რა დროს გეწვია შენ, ბედი უბედური.

დარბაზში დაშვა, ფარდა იხსნება. შენ ეთხოვები მშობლიურ გარემოს, სადაც აიყარე, ღერწმის დარო ქალო! ეთხოვები შეილს — უკანასკნელ იმედს, მამას, დედას, დობილოს, ოდას, და შენს ეგნატეს, ესოდენ რომ უყვარდი შენ.

ეთხოვები და მე, უჩინარი მაუურებელი, შენთან ერთად ვტირი შენს უბედობას, უბედური ციცავ!

ხოლო ჩემს გვერდით, ამ დარბაზში, ხქელკანიანი „ადამიანების“ გაძარცვული სროვა ხარხარებს, იცინის, რა აცინებს მათ, რა!

ამას მხოლოდ შენ შეიცნობ, ქრისტინე!

არსად ისე თავი არ შემოიწვდებია, როგორც ამ ღამეს, დაიკო ნელი, რადგან ვინილე საწიზღროება. ვერ ვნახე (და თუ ვნახე, ძალიან ცოტა) ადამიანები, ჩემი საყვარელი ადამიანები.

ვის არ აატირებს ქრისტინეს ბედი? — პასუხი ერთია: მხოლოდ გულქვას, მხოლოდ გულქვას.

ერთი ამბავი უნდა მოვიგონო.

1928 წლის 5 ივნისია. ფოთიდან ვბრუნდები ქუთაისში დედასთან ერთად. ჭერ კიდევ ბავშვი (ქვეყანა რომ არ შეუცვნია). სადგურ რიონში 10 წუთით დასვენება გადავწყვიტეთ. შევდევართ სადგურში ზალაში, სადაც ფუტკრებით ფუსფუსებენ „ადამიანთა“ ნაირსახეობანი. ბუფეტთან ახლოს გამართულ სკამზე დავსხდით ხოლმე მე და დელაჩემი. გადის წუთი და ზალაში შემოვიდა სანთელივით ჩამომდნარი, მაგრამ ენერგიული სახის მქონე შავთვალედა, შავსამოსიანი ცქრილა გოგონა. იგი

ჩვენსკენ გამოემართა და სკამზე ჩამოჯდა ჩვენს გვერდით. წუთიც და მიმავალი გაჩნდნენ ხორცის მყიდველი ცუცნები, ეს საწიზღარი გუნჯიკი წაბილწული ხელებით დაუწყეს ზომვა მის სხეულს. ის არაფერს ამბობდა. დუმდა, ყრუობდა, მუნჯობდა, ცრემლი არ დასდენია, დუმდა, მუნჯობდა და ისე წუნჯობდა, რომ ამაზე მძაფრი ტირილი შეუძლებელია, დაიკო ნელი! მას აქეთ შემოეყარა მე სიმუჩქე, ნელი.

ჰოდა, მას თხოვდნენ, რომ ის წამყოლოდა მათ, ისიც დათანხმდა, მხოლოდ სადამიანთის. ჭოჭოები ჩამოწორდნენ და ის მართო დარჩა ჩემს გვერდით, იგი გაძარცვული, ამ ქვეყნიური უკუღმართობის მსხვერპლი. მე წამოვიწიე და მიყვარულად შევეცითზე: სადაური ხარ შენ, გოგონავ?

— გურული, — იყო პასუხი (და ჩემს განცვიფრებას საზღვარი არ ხქონდა).

— დედა გყავს?

— არა.

— მამა?

— არა.

— და-მამა?

— არა. ისინი ერთი წელია, რაც დაიხოცნენ, სახლი დაგვეწვა. მე ბიძამ წამოყვანა. ცოტა ხანს ვიყავი მასთან. შემდეგ გამომაგდო და მითხრა: წადი, შენი თავი შენვე იჩინეო. მე წამოვედი არაფრის მცოდნე დე აი აქ, ამ საწიზღარ სადგურში 3 ივნისს დაგვარგე ჩემი სიჭაბუკე, ჩემი სიქალწულო.

სიქალწულო და მწუხარების კურცხლები ნიაღვარივით გადაეფარნენ მის თვალებს, მან თავი დახარა აცრემლოდა.

რას ტიროდა იგი, დაღუპულ თვისტომებს, თუ დაკარგულ საუნჯეს?

ორივეს, ალბათ, ორივეს.

მე დავამედე, გავამხნევე, ფულით დავსაჩუქრე და დავტოვე იგი იმ პირობით, რომ ჭოჭოებს არ გაეკარებოდა.

1930-ში კვლავ მომეცა შესაძლებლობა მენახა იგი და ნეტავ არ მენახა (ამაზე სხვა დროს გეტყვი).

და ახლა ამ მოუსვენარ ღამეს, ქრისტინე!

ტინეს რომ ვტიროდი, მუისვე გამახსენდა ეს ახლა პროფესიონალური მეძავი ქალი და ისეთი თვალთ შევხედე ამ ქვეყანას, რომ არ შემიძლია არასოდეს ამ ხედვიდან გადავდგე მე.

და მე, აი ეს უჩინარი ადამიანი, გეძახი შენ ახლა მეძავო ქალი, ამ ქვეყნისაგან გაძარცვულო, უბედურო უბედურთა შორის, მოხვიდე ჩემთან, ჩამახედო თვალებში, რომ მეორედ შევიტყნო მღუმარებით ტირილი, მღუმარებით გოდება. ამ ოხერ ქვეყანაზე არ მოხვალ? ახ, რა იქნება, რომ მოხვიდოდე. მე მაგვრებს მღუმარება და მუნჯი ტირილი.

და ამ ღამეს გამახსენდა მე, ნელი, ეს ამბავი, ამბავი უბედური და მწუხარებისაგან დატყვევებული ავტირდი სამგზის, მეგობარო ჩემო, ავტირდი სამგზის. რა მატირებდა? ამქვეყნიური არაოება თუ ალაღმართალი გოგონების ბედი? — ორივე!

უოველ ალაღმინს (ხაზი ჩემია) „კა“ გააჩნია. ასეთი მეც გამაჩნია, ნელი. გამაჩნია და მერე როგორი. შავ ღრუბელივით გულგამგმირავი. მე წუხელ ეს „კა“ გამომეცხადა, ნელი. ჩემთან იჭდა იგი სკამზე და ჩემთან ერთად უმჯურდა ქრისტიანებს ბედს და ჩემი „კა“ როგორ იცინოდა. ამ ღამეს. როგორ ხარხარებდა. უბედურებაზე იცინოდა ჩემი „კა“. მე კი სხეული მტკიოდა, მაგრამ არ ვუბნობდი არას, ვმუნჯობდი.

— რა გაცინებდა შენ, ჩემო „კა“-ვ, რა გაცინებდა — მითხარ, მითხარ. მითხარ, თორემ ღამის გავფიქდე, საკუთარი სამოსი შემოვიხიო. რა გაცინებდა, რა? დამსხვრეული ბედნიერება თუ საკუთარი სიამაყე, гордость საკუთარი კდემამოსილება?

რა აცინებდა ამ „კას“, ღაიკო ნელი? ამის შეცნობა შენთვის მომიწევია, ღაო!

დასასრული

1935 წ. 30 ივნისი, 4 საათი
შენ ხშირად მუნჯობ, ჩემთან ნელი, მიუხედავად იმისა, რომ უნდა გეთქვა რამე-რუმე.

ლადო

1935 წლის ზაფხულში, არდადეგების დროს სტუდენტები შაბათობაზე გაიწვიეს. ავადმყოფობის გამო გამოვაკლდი ჩემს კურსს, მეგობრებს. საინტერესო ამბებს ყვებოდნენ ბანაკის ცხოვრებიდან. ლადო განწყენებული იყო, რადგან „შავ თვალებს“ მეტი მღუმარება გამოეხატათ. თავიდან ასე დაიწყო. ლადოს რჩეული გოგონა ღუმდა.

წერილში, რომელიც იმ ზაფხულს გამოგზავნა ლადომ, ხაზგასმულია „პრინციპი“, რომელიც ლადოს მიაჩნია ადამიანის მშვენიერი სახის დამამახინჯებლად. გულის რჩეულის უხეირო „პრინციპს“, როგორც წერილიდან ჩანს, საგრძნობლად აუფორიაქებია ბავშვური მიაშიტობით სავსე პოეტიკის გული; იგი მიიღტვის მარტობისაკენ, მაგრამ შექმნილი ავბედითი გარემოდან თავი აიჭრევალდ მაინც არ გამოიყურება: „მე პრინციპი თუ არ მქონია, ამას შეხედავენ გულმართალი ადამიანები გარიჟრაჟზე, შავ ყვავილს რომ მივითან მე ყვავილთა მეჯლისზეო“, — წერს ლადო. ლადომ შეასრულა დანაპირი. ამასვე ქვემოთ იქნება საუბარი.

ახლა ამ წერილს მოგვსმინოთ.

საღამო ნელი!

მართო ვარ და კიდევ მეტი მართო-
ბა მინდა, რადგანაც, როგორც ცნობი-
ლია, „მართობაში და მყუდროებაში
იტვირთება მითით შემოქმედის მოუსვენ-
ნარი სული“ (კ. გ.), მაგრამ ჩემი მოუს-
ვენარი სული ეხლა მითისაგან უფრო
განტვირთულია, ვიდრე დატვირთული.
ჩატომ? — იკითხავ შენ, კეთილო დაო.
ჩატომ? ვიტყვი მე და შენც გახსნი
შიფრს. არ მინდოდა ასეთი მოკლე და
უგემური გამოსულიყო ეს წერილი, მა-
გრამ ამასაც გაიგებ, ალბათ, ხოლო ახ-
ლებზერად. ო, რა რიგ მიყვარს მე ასე-
თი გაუხსნელი შიფრი შენთან ბაასი,
მეგობარო — მე კი ასე მოწყვეტილად
ვითქვოდი ახლა:

„პრინციპო“ —

რამდენი ადამიანის მშვენიერ სახეს
მახინჯს ხდი შენ.

„პრინციპო“ —

რამდენი ადამიანი დაფრინავს შენით
მშვერდალიდან მწვერვალზე, სივრცე-
იდან სივრცეში და ვარსკვლავებს ეთამა-
შება — „ნეტა იმ მათ!“

მე კი ბედნიერი, ფრიად ბედნიერი
ვარ, რომ მოკლებული ვარ ასეთ პრი-
ნციპს (ხაზი ჩემია — ვ. ა.).

— უპრინციპო... მეჩურჩულება ნია-
გი... და მეც ისტერიულად ვიციანი —
ხა, ხა, ხა, ხა.....ხა. უპრინციპო!

რა ყოფილა პრინციპი — მე ასეთ
პრინციპს დავამხსრევდი, ხოლო მე პრი-
ნციპი (არა ასეთი) თუ არ მქონია, ამას
შეხედავენ გულმართალი ადამიანები გა-
იჟიარაჟზე, შავ ყვავილს რომ მი-
ჯიბთან მე ყვავილთა მეჭლი-
ბაზე. კარგად დაიხსოვს ეს სიტყვები,
ნელი, — იგი ერთ ღროს განმეორ-
ებდა სხვაგვარ ფორმებში.

არ მინდოდა ასეთი მოკლე წერილი.
მაგრამ მაპატიე (მე ამ წერილისათვის
ჰიდი ხანია ვემზადებოდი, მაგრამ ახლა
უფერუღია იგი). შენი წერილი მივიღე
24 ივლისს, ხოლო მის მიღებამდე 18 ივ-
ლისს გამოვაგზავნე ორი დაზღვეული
წერილი მახარაძეში და შემოქმედში,
შენი და მარუსიას სახელზე. ალბათ მი-

ოლებდით. მერე კი . . . და აი ეს
ძალიან სასიამოვნოა, კეთილო დაო, რომ
შენ არ ჩაგიდგამს ფეხი ჩემს წინააღ-
პრინციპის დიდ ბაღში. შამუნაწიკი
პი მომდის, სხვისი არა. თქვენ ალბათ
კარგად ხართ. იყავით კარგად.

— ზაღამი მარუსიას. თქვენც კარგად
იყავით. როგორც თქვენ გასურდეთ ისე
იყავით ქ-ნო მარიამ. რადგან სხვისი
ტკივილები თქვენთვის არ ყოფილა სა-
ჭირო. არ გეწყინოს მარუსია

ლალო

ლალოს ისეთი კეთილი და ალ-
ალი გული ჰქონდა, მეგობრობის
წმინდა სავანე რომ ეთქმის. და-
მოკიდებულებაში საოცრად ინტი-
მური იყო და გულთამხილველი-
ვით ყველაფერს უსიტყვოდ მიგი-
ხვდებოდა. ყველა შემთხვევას,
რაც კი მის წმინდა სულიერ სამ-
ყაროს კვალს დააჩენდა, ლექსით
გამოხატავდა. შემთხვევით კი არ
ამბობდა „ლექსად ქცეული ვა-
რო“. ლექსი ლალო ასათიანის სტი-
ქია, მოწოდება იყო.

უსათაურო ლექსის, რომელიც
არდადეგებზე გამოგზავნა ლა-
ლომ, დაწერის საბაბი შემდეგი
იყო: ადრესატი სასწავლებლად
თბილისში გადასვლას აპირებდა
და მისი ეს სურვილი მეგობრებს
უთხრა. ლალომ მისთვის ჩვეული
ექსტაზით განიცადა მეგობართან
განშორების სიკვამლე და ლექსიც
უკან მიადევნა:

„ლექსები („არ დაბრუნდები?“
და მეორეც („ვნახე წარსულის
ერთი ფურცელი...“) ლალოსეული
მეგობრობის, კერძოდ და-ძმური
სიყვარულის საგალობელია. მე-
გობრობა, როგორც ეს უკვე ვთქ-

ვით, მისთვის იყო „გული გული-
სათვის“.. ამ მაღალ გრძნობას იგი
განიხილავდა ზოგად ადამიანურ
გრძნობად. ლექსებში ჩანს საკუ-
თრივ ლაღოს ხასიათის მოქალა-
ქეობრივი ღირსების სპეციფიკაც.

სახსოვრად ნ ე ლ ის — მეგობარს, თა-
ნამგრძნობს, ადამიანს, მასწავლებელს.
მოსაგონრად ყრმობისა და მანისობისა.

ლ ა ღ ო

„ქრიზანტემები თეთრი ვარდები
მოგაგონებენ წარსულის ღიმილს“.

ნ. ი. ა.

ნ ე ლ ის

ვნახე წარსულის ერთი ფურცელი
„ხრიზანტემები, თეთრი ვარდები“.
თუ მწუხარებას ვერ გავუძელი,
წავალ და კლდეზე გადავვარდები.

ვნახე წერილი, სადაც ვარდია,
ისევ ცოცხალი, ისევ მზიანი,
ჩემი გრძნობის და სიყრმის გვარდია,
სალამი ჩემგან იმედიათ, გიგანტური

დაქანგებული გული გიგონებს
გული — ვარამის მარამზიანი,
ნაძენარში ვჩარხავ მე ამ სტრიქონებს,
არ მიატოვა ქარმა შრიადი.

თითქოს ათასი წელიწადია,
რაც არ მენახო, ისევ დარდია,
ო, თქვენი ნახვა როგორ მწადია.
ჩემი გრძნობის და სიყრმის გვარდია.

ჩემი ვარამის დამტარებელი,
გულზე მაწვება ეს თვე მთლიანად,
სტექემბერში კი მატარებელი
აღმათ მოიტანს ღიმილს კრიალას

ნახვა .ოაფერი შინატრია — რა

ლ ა ღ ო

ტემრე
დგომის, დედა

1935 წ.

24 ივლისი

* * *

არ დაბრუნდები? ეს სიტყვები რატომ მესროლე.
რატომ მესროლე, ჩამინგრეი გულის ფიცარი
ნეტავ ქვეშთან უდაბნოში გადაგესროლე,
რატომ? შენ თითონ გაიგე და გამოიცანი.

არ დაბრუნდები? ნუთუ რამე უფრო მწველია.
ვიდრე დამწვარი დარდისაგან გული წყეული,
ნუთუ ამ ქვეყნად რამე უფრო სანატრელია,
ვიდრე სიყრმე და მეგობრობა გამოწვეული.

არ დაბრუნდები, მეგობარო, რა სათქმელია,
შენ, ვინც მასწავლე ვარამი და გულით დარდობა.
და განა ქვეყნად რამე უფრო სანატრელია,
ვიდრე მაისი და ვარდული ახალგაზრდობა.

არა და არა, შენ კვლავ ჩვენთან გაიშრიალებ.
რომ კვლავ შემასვა მწუხარების სედა რძიანი,

არ დაბრუნდები? მაშინ ზეცა დაიგრიანებს
და განრისხდება გურიის ცა ვარსკვლავიანი.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

კვლავ დაბრუნდები, სიხარული აგაშრიანებს
გულს, რას ტირი, რა გაწუხებს, რა გაუბრძოლებს,
და ნუ იქნება ეგ „ნახვამდის“ უკანასკნელი,
იმხიარულე და სულ კარგად იყავი, ნელი!

1935 წ. 8 ივლისი

1935 წლის ბოლო წერილში
ლადო ამბობს: „იყავი კარგად,
მხიარულად, და სევდიანად, რა-
დგან სევდა იგივე მხიარულებაა
და მხიარულება იგივე სევდაა. ასე
გვესმოდა ვგონებ ეს ჩვენ. ეს თა-
ვისთავად სფინქსი რამ...“

მხიარულებისა და სევდის ლა-
დოსეული ინტერპრეტაცია საი-
ნტერესოა.

როგორც ვხედავთ, მან იგივეობ-
ის ნიშანი დასვა ერთმანეთის საპი-
რისპირო ამ ორ ემოციას შორის.
— სევდა იგივე მხიარულებაა და
მხიარულება იგივე სევდა. ეს, რა-
თქმა უნდა, არ უნდა გავიგოთ თი-
თქოს ლადო მათ შორის განსხვა-
ვებას არ ხედავდა, ან სცადა განს-
ხვებების უარყოფა. პირიქით, მან
ხაზი გაუსვა კონტრასტულ ემო-
ციებს, რომ ეთქვა: ადამიანი ბუ-
ნების გვირგვინია, ის არის უნი-
ვერსალური და რაკი ასეა, მას ახ-
ასიათებს ნაწილთა შინაგანი
მთლიანობა.

ლადო სამყაროს შეცნობის
სწორ გზაზე იდგა.

მეგობარო მეგობართა შორის, განსა-
კუთრებული დაიგო ნელი... სალამი...
იყავი კარგად, მხიარულად და სევდი-
ანად (რადგან სევდა იგივე მხიარულებაა
და მხიარულება იგივე სევდაა). ასე გვე-
სმოდა ვგონებ ეს ჩვენ, ეს თავისთავად
სფინქსი რამ. იყავი... კარგად... იყავი
კარგად... ეხლა მთვრალი ვარ ამ სტრი-
ქონებს რომ ვწერ — ორგვარად მთვ-
რალი: ღვინით და მარტოობით — უფ-
რო კი მეორეთი. სხვა: 12-ში ენათმეც-
ნიერება ჩავაბარე... დღეს რომ 13-ია,
ენა უნდა ჩაგვებარებია მე, შოთას და
ჩხვებს, მაგრამ არ ჩამოვიდა თოფურია.
როგავა კი ვერ ვნახეთ, ალბათ, ხვალ
ჩავაბარებთ. ასე რომ 15-დან ქუთაის-
ში არ ვიქნები. საინტერესოა, როგორ
იმგზავრეთ. სხვა... კარგადა ვარ... მაინ-
ტერესებს ამბავი თქვენი... გეგმები
თქვენი. ნახვამდის... სალამი... სალამი...
იყავი კარგად. მარად თქვენი მეგობა-
რი.

მოკრძალებით ვესალმები მამათქვენს,
ვუსურვებ კარგად ყოფნას.

მიუხედავად უცნობობისა, სალამი და
კარგად ყოფნა თქვენი ოჯახის შემადგე-
ნლობას.

ლადო ანათიანი

(გაგრძელება იქნება)

მთა ქუჩა

მ კ ი თ ხ რ ს!

ანუ გოგია უიშვილი როგორც ხასიათი

ერთი შეხედვით, იმ ხასიათებს შორის, რომლებიც ეგნატე ნინო-შვილმა შექმნა, გოგია უიშვილი ყველაზე მარტივი და სწორხაზო-ბრივი ჩანს, არავითარ შინაგან წინააღმდეგობას არ შეიცავს და, ბუნებრივია, არც რაიმე დავას და აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს. ყველა ლიტერატურის ისტორიკოსი და კრიტიკოსი მასში ხედავს დაბეჩავებულ, ღარიბ-ღატაკ გლეხს, რომელიც სოციალურმა უკუღმართობამ ბოლოს და ბოლოს თვითმკვლელობამდე მიიყვანა. თუ დავობენ, მხოლოდ იმის თაობაზე, წარმოადგენდა თუ არა უიშვილის თვითმკვლელობა პროტესტს მაშინდელი სოციალური და პოლიტიკური წყობილე-

ბის წინააღმდეგ. აქტიური იყო ეს პროტესტი თუ პასიური.

ძნელია რაიმე თქვა გოგია უიშვილის ასეთი დახასიათების წინააღმდეგ. იგი მართლაც ღარიბ-ღატაკი გლეხია, რომელიც წელზე ფეხს იდგამს, „გლახათ ყოფნას“ როგორმე თავი რომ დააღწიოს და, ბოლოს, თვითმკვლელობით ამთავრებს საცოცხლეს. ყველაფერი ეს აბსოლუტურად სწორია, მაგრამ ისიც სწორია, რომ გოგია უიშვილის ასეთი დახასიათება სრულიადაც არ არის სრული, სრულიადაც არ ამოწურავს მის შინაგან ბუნებას და მეტი სმეტად ცალმხრივად, გამართვებულად წარმოგვიდგენს მას.

ასეთი დამოკიდებულება გოგია უიშვილისადმი შემთხვევითი არ არის და თავისი კონკრეტული ისტორიული მიზეზი აქვს. როცა ქართველმა მკითხველმა ეს ლიტერატურული გმირი გაიცნო, ისიც იყო ჩვენში იწყებოდა მუშათა განმათავისუფლებელი მოძრაობა და, ბუნებრივია, იმდროინდელმა ლიტერატურულმა კრიტიკამ მასში უპირველეს ყოვლისა დაინახა პროტესტი მაშინდელი სოციალურ - პოლიტიკური წყობილებისადმი და სავსებით შეგნებულად წინა პლანზე წამოსწია სოციალური მოტივი. მას შემდეგ ბევრმა წყალმა ჩაიარა, ლიტერატურულ კრიტიკაში კი, ალბათ, ინერციით, გოგია უიშვილი კვლავ რჩება ე. წ. „სოციალურ ერთეულად“ — იგი ღარიბი გურული გლეხკაცობის „წარმომადგენელია“ და მეტი არაფერი. ჩვენი დღევანდელი ახალგაზრდობაც, რომელიც ამ კრიტიკაზე იზრდება, გოგია უიშვილში ხედავს მხოლოდ შეუგნებელ გლეხს, რომელმაც არ იცოდა თავისუფლებისა და ბედნიერებისათვის ბრძოლის ნამდვილი გზა და იმის მაგივრად, რომ იარაღი აღემაართა ექსპლუატატორთა წინააღმდეგ, როგორც ეს გააკეთა თუნდაც მისმა კარის მეზობელმა სიმონა ძალაძემ, თავი მოიკლა. ამის გამო გოგია უიშვილი არ იწვევს ახალგაზრდობის თანაგრძნობასა და სიმპათიას. მეორე მხრივ, თუ გოგია ესოდენ მარტივი ხასიათია, მხოლოდ „სოცია-

ლური ერთეულია“, მაშინ ეგნატე ნინოშვილი მხატვარი უბრალო „პროტოკოლისტი“ ფილა და, ცოდვა განუხორციელებია სჯობს, ბევრი ასეც ფიქრობს, მითუმეტეს, რომ ჩვენი ლიტერატურის ისტორიკოსები, როცა მწერლის მხატვრულ პოტენციალზე ჩამოაგდებენ სიტყვას, როგორც წესი, მიუთითებენ მარტო „პალიასტომის ტბაზე“. ამავე დროს, შორს რომ არ წავიდეთ, მეცხრამეტე საუკუნის ქართულ მწერლობაში ბევრი როდია იმაზე უფრო მძაფრი, პრობლემატური და ტრაგიკული ეპიზოდი, ვიდრე გოგია უიშვილის თვითმკვლელობის ეპიზოდი. ყოველ შემთხვევაში იგი არაფრით არ ჩამოუვარდება პალიასტომის ტბაზე ივანესა და ნიკოს დაღუპვის ცნობილ და ესოდენ ნაქებ სურათს.

ერთი სიტყვით, გოგია უიშვილი ქართული ლიტერატურის ისტორიისა და კრიტიკაში წარმოგვიდგება ძლიერ მარტივ ხასიათად, მაშინ როცა, თუ ღრმად ჩავუკვირდებით ამ მხატვრულ სახეს, გულდაგულ გავჩხრიკავთ მას, ჩვენს წინაშე აღმოჩნდება საკმაოდ რთული ბუნების ადამიანი, რომელშიც გამოიკვეთა ქართული ეროვნული ხასიათის საყურადღებო ნიშან-თვისებანი.

რა თქმა უნდა, ჩვენ სავსებით ვეთანხმებით იმ აზრს, რომ უიშვილის უბედურების მთავარი და გადამწყვეტი მიზეზია მისი სოციალური წარმოშობა, ოღონდ

გაუმართლებლად მიგვაჩნია, რო-
ცა აქ წერტილს სვამენ. საქმე ის
არის, რომ მშრომელთა რომელი
ფენის „წარმომადგენელიც“ არ
უნდა ყოფილიყო გოგია, მსგავს
სიტუაციაში მაინც ისე მოიქცეო-
და, როგორც მოიქცა. ეს იმიტომ.
რომ იგი უპირველეს ყოვლისა
ადამიანია და მხოლოდ ამის
შემდეგ—გლეხი, გურული გლე-
ხკაცობის „წარმომადგენელი“. მი-
სი ცხოვრება თავიდანვე ისე აე-
წყო, რომ ადრე თუ გვიან ტრა-
გიკული ბოლო უნდა ჰქონოდა.
ამას განაპირობებდა როგორც
ობიექტური, ისე განსაკუთრე-
ბით სუბიექტური მიზეზები.

ობიექტურ მიზეზთაგან, რო-
გორც უკვე ვთქვით, გადაწყვე-
ტი მნიშვნელობა ჰქონდა გოგია
უიშვილის სოციალურ მდგომა-
რეობას. იგი ღარიბი გლეხი იყო,
მაგრამ თავის უფალი. თუ მა-
მამის „თავისი სიყმაწვილისა და
ვაჟკაცობის დღენი ბატონის სამ-
სახურში ჩაეღია, რადგანაც მაშინ
ბატონყმობა იყო“, გოგია უიშვი-
ლი თავისუფალი გლეხი გახლ-
დათ. ამიტომ სიღარიბე არ აზინე-
ბდა, პირიქით, მხნედ, გამარჯვე-
ბის სრული იმედით შეეჭიდა
ცხოვრებას და ღრმად სჯეროდა,
რომ სიღარიბეს თავს დააღწევდა.
„რა ვუყოთ, — ამბობდნენ ახა-
ლგაზრდა გოგია და მისი მეუღ-
ლე მარინე, — ახლა ღარიბები
ვართ. მარა ხელს გაეანძრევთ.
გვევირჯებით და ჩვენც ტკბილი
ცხოვრება გვექნება“. მაგრამ უბ-
ედურება ის იყო, რომ „მუდამ

მოუსვენარი ხარივით შრომა. რთ-
ლის ღვრა, ჰაპან-ღლეტა“ ^{ამაღ}
გამოდგა, „სახსარი ^{გარეუფი}
გაუმჯობესებისა“ არსად ჩანდა.
„იი დასაქვევი, — ამბობდა გო-
გია, — დღით და ღამით არ ვის-
ვენებ, ჩემი ოფლი მიწას ერთვის
და მაინც არ იქნა, წინ არ წეიწია
ჩემი ცხოვრება“.

ეს იმედგაცრუება ყველ-
აზე მძიმე მომენტი იყო გოგია
უიშვილის ცხოვრებაში, უფრო
ძნელად ასატანი, ვიდრე
თვით სიღარიბე. ღარიბი შე-
იძლება გამდიდრდე, „ტკბილი
ცხოვრება“ მოიპოვო, მაგრამ რო-
ცა მრავალი წლის მუხლჩაუხრე-
ლი შრომისა და ჰაპან-წყვეტის
შემდეგ ცხადად ხელავ, რომ გზა,
რომელიც ახალგაზრდობიდანვე
სიღარიბისაგან თავის დასაღწევ-
ად აგირჩევია, უნაყოფო გა-
მოდგა და წინ უკვე არაფერი
ალარ გელის, უსიხარულო სიბე-
რის გარდა, ძნელია სულისე-
რი წონასწორობა შეინა-
ოჩუნო.

აი ასეთ „უწუგეშო მდგომა-
რეობაში აღმოჩნდა გოგია და მის
სულში თანდათან, წვეთ-წვეთო-
ბით გროვდებოდა ბოლმა, უკმა-
ყოფილება, პროტესტი. სწორედ
ამიტომ „უჩიოდა ის ცას და ქვე-
ყანას“. ხშირად ისეთ აზრებს გა-
მოთქვამდა საჯაროდ, რომ მსმე-
ნელები ამბობდნენ, „ადგილზე
რომ მიაღწიოს ამ სიტყვებმა, გო-
გიას უციმბიროდ არ დაარჩენე-
ნო“. ეს მწარე იმედგაცრუების
კვალი გოგია უიშვილის „გარე-

გნობასაც დაეტყო. „პირისახე პუდამ მოღუშული და ნაღვლიანი ჰქონდა“, ხოლო „მსხვილი, გაუ-სხნელი წარბები მეტისმეტ სას-ტიკ შეჭედულებას სდებდა მის სახეს“.

და სწორედ მაშინ, როცა ეგო-ნა, ყველაფერი ამოა, ჩემკენ არც კაცია და არც ღმერთიო, როცა გამწარებით ამბობდა, „სიკვდი-ლი ჯობია ჩემს სიცოცხლესო“, თურმე არც ისე ყოფილა საქმე, მას რომ წარმოედგინა. შავ ღრუ-ბლებში მოულოდნელად მზემ გა-მოანათა და მისი სხივი გოგია უი-შვილის ოჯახში შეიჭრა, როგორც გარდატეხის, ბედის წაღმა შეტრიალების მაცნე და ღარიბი კაცის გულში ისევ აკიაფდა ხსნის იმედი.

წარმოუდგენელი რამ ხდებო-და გოგია უიშვილის ოჯახში ყველა ხარობდა, დიდი და პატა-რა, ყველანი მოუთმენლად ელო-დნენ კალანდის გათენებას. მარი-ნე პირველად ხედავდა მოღიმარ. შუბლგახსნილ ქმარს და ეს „ღვთის წყალობად მიაჩნდა“. ბა-ვშევებიც მერცხლებივით ჭიკჭი-კებდნენ. საქმე ის იყო, რომ გო-გია უიშვილი გლეხკაცის პირო-ბაზე საკმაოდ წელგამართული ხვდებოდა კალანდას — ახალ წელს. და ხარობდა ოჯახი, გეგო-ნებოდათ იგი პირთამდე გაივსო დოვლათით და ჩიტის რძეც კი არ აკლდა.

ნურავინ იფიქრებს, თითქოს საახალწლო პურ-ღვინოს გოგია

უიშვილისათვის თავისთავად იმნიშვნელობა ჰქონდა. იგი იმ-დენად იყო ღირებული ~~თავისთვის~~ ხარულო, რამდენადაც გლეხი-ტეხის დასაწყისის წარმო-დგენდა და იმას მოწმობდა, რომ თურმე შეიძლება კაცი შრომით გაიმართოს წელში. სწორედ ასე აღიქვა ეს ფაქ-ტი გოგია უიშვილმა. „ძან მა-რჯვეთ ვიყავით, მარინე, წრე-ულს. ასე ადვილათ უწინ ვერ ვახერხებდით საახალწლო პურ-ღვინოს. აი, წმინდაო ბასილე, თუ გამიმართლო საეტლოის სიტყვა — ბოლო ჟამს კაი ცხოვრებაო, რომ მიწერს! აი, ღმერთო, თუ ამ კალანდიდან მოწყებულნი, შეატ-რიალო ჩემი იღბალი!“

აი ეს იმედი, გარდატეხ-ის რწმენა იყო მთავარი, თორემ მისი საახალწლო პურ-ღვი-ნო წმინდა მატერიალური თვალ-საზრისით ბევრს არაფერს არ წა-რმოადგენდა, გოგია უიშვილმაც მშვენივრად იცოდა. მან ბოლომდე შეინარჩუნა გლეხკაცისათვის და-მახასიათებელი საღი განსჯის უნა-რი და სავსებით სწორად, რეა-ლისტურად შეაფასა თავისი მდგომარეობა, რომელიც მეტად სუსტ საძირკველს ეყრდნობოდა. საყოველთაო ხალისის ვითარე-ბაში, მის ოჯახში მოულოდნელ-ად რომ დაისადგურა, გოგიამ ნა-ღვლიანი სიცილით უთხრა ცოლს: „ავია, მარინე, რომ იტყვიან, გლეხკაცი სიხარულში მოკვდაო. ერთი ფუთი ყირიმული ფქვილი

ვიშონეთ საკალანდოთ და ქვეყანა ჩვენი გვეგონია“.

რამდენი სიმწარეა გოგიას ამ სიტყვებში, რამდენი ირონია! სხვები თითს თითზე არ აკარებენ და, რა გინდა სულო და გულო. ყველაფერი თავზე გადასდით, მას კი, პ ა ტ ი ო ს ა ნ მ შ რ ო მ ე ლ ს, არაფერი აბადია, მაგრამ ქვეყანა მაინც თავისი ჰგონია, რაკი საახლოწლო პურ-ღვინო მოიმარაგა! რა ცოტა ჰყოფნის თურმე კაცს სასიხარულოდ! გოგიაც ამიტომ დასცინის თავის თავს, დასცინის ღვთის სამართალსაც, რომელმაც ისე მოაწყო ეს ქვეყანა, რომ ერთი გააღალა, მეორეს კი ფრთები შეაჭრა და სამკუდამოდ მიწაზე სახოხავად გასწარა.

მერედა, როგორ არ უნდოდა გოგიას მიწაზე ხოხვა! არა, ცხოვრებისაგან იგი ბევრს არ მოითხოვდა, ქარვასლები და თვალ-მარგალიტი არ აბრმავებდა. თავისი პატიოსანი და ბეჯითი შრომის სანაცვლოდ მხოლოდ ის სურდა, რომ ლუკმა პური ჰქონოდა, ცოლ-შვილი მშვიტ-ტიტველი არ ჰყოლოდა. განა ეს ბევრია? განა გოგიას უფლება არ ჰქონდა ღვთისა თუ კაცისაგან არსებობის მინიმუმი მოეთხოვა? ჰქონდა, როგორ არ ჰქონდა! ხარს ხედნიან, მაგრამ ჩალასაც უყრიან, უვლიან, გოგია უიმვილმა კი რა დააშავა?! რატომ ასე უცერემონიოდ ართმევენ პირიდან მძიმე შრომით მოპოვებულ ლუკმას. რატომ პირუტყვის ოდენ პატივს მაინც არ სცემენ მას, ადამი-

ანსა?!

დიახ, ადამიანს!

მამისაგან განსხვავებით უიშვილს აღარ. ჰყავდა და არც თვითონ იყო ყმა, რომელსაც ისე ეკიდებოდნენ, როგორც ნივთს, პირუტყვს. მას ვერც გააჩუქებდნენ, ვერც გაჰყიდნენ და ვერც სიცოცხლეს გამოასალმებდნენ. წავიდა ის დრო, როცა მიაჩნდათ, რომ „ყმისა ყოველივე ბატონისა არის“. გოგია უკვე თავისუფალი გახდა, ე. ი. ისეთივე ადამიანი, როგორც სხვები, ძალმომრეობისაგან მას იცავდა სახელმწიფო და კანონი, ყოველ შემთხვევაში ასე ფიქრობდა თვითონ იგი. და არ შევცდებით თუ ვიტყვით, რომ ამ მომენტს მის ცხოვრებაში უდიდესი მნიშვნელობა ჰქონდა. რაკი ბატონყმობა გადავარდა, ხოლო თვითონ თავისუფალი გახდა, ცხადია, უსამართლობასაც ბოლო უნდა მოეღებოდა.

სინამდვილეში კი რა ხდებოდა?

ისევ-ისევ, როგორც წინათ, გრძელდებოდა მშრომელთა ეკონომიური ჩაგვრა, გოგია დღე და ღამე შრომობდა, ქმნიდა მატერიალურ დოვლათს, რომელიც კვლავ სხვას მიჰქონდა. ათასი გადასახადით წელში გაწყვეტილი გოგია ბრაზით ამბობდა: „ახლა ნადელის ფული, ახლა ფოშტის ფული, ახლა გზის სამუშაო და რა ვიცი, ათასი ჯანაბა უნდა გადაიაროს ამ ჩვენ ზურგზე! ახლა კიდევ ეკუცია, ბარემ ამოგხადონ სული“.

დიდზე დიდი უბედურება იყო ეს ეკონომიური ჩაგვრა, მაგრამ კიდევ უფრო მძიმედ განიცდიდა გოგია უიშვილი სოფლის ხელისუფალთა დაკანონებულ ძალმომრეობას, თავის უუფლებობას. იგი ჰკვირავდა, ცხოვრებაში ჩახედული კაცი იყო და კარგად ხედავდა, თუ რა სისაძაღლეს სჩადიოდნენ კანონის სახელით სოფლის მწერალი, მამასახლისი და სხვები. ისინი ურცხვად ძარცვავდნენ ხალხს, ყველგან „გამოსარჩენს“ ეძებდნენ და პოულობდნენ კიდეც. „არ ეყვნენ, შარშან რომ დაგვაძვრეს ტყავი! ფირალი გეიქცაო! რა ვქნა მე, რომ გეიქცა!... მარა იმ მამასახლისის და მწერლის ბრალიცაა. აიო და ეკუთხის ხარჯიო, ათარეშებენ ქვეყანას, და ნახევარს თავის ჯიბაში იტენენ! თითონ იგინია ცუდები, რომ კაცი იყოს!“, ამბობს აღშფოთებული გოგია უიშვილი და მის ამ მამხილებელ მონოლოგში მთელი სისრულით ჩანს ჩაგრული კაცის არა მარტო წლობით დაგროვილი ბოღმა, არამედ სამართლიანობის დამკვიდრების დაუოკებელი წყურვილიც. საკუთარი უმწეობისა და უუფლებობის მწარე შეგნება.

დიახ, შეგნება! გოგია გაუნათლებელი კაცი იყო, არც ერთი სკოლის კარი არ შეუღია, მაგრამ თვით ცხოვრება გახდა მისი სკოლა, მისი უნივერსიტეტი და, როგორც გონებაგახსნილი კაცი, მიხვდა, რომ მისი და მისთანების

ეკონომიურ ჩაგვრას, სოფლის ხელისუფალთა განუკითხავ თარეშსა და უსამართლობას ხალხის უიშვილო ტიკური უუფლებობა განაპირობებდა. სოფელს რომ უფლება ჰქონოდა, თვითონ, საკუთარი შეხედულებით აერჩია მწერალიცა და მამასახლისიც, რომ მათი არჩევა-გადარჩევა ხალხზე ყოფილიყო დამოკიდებული და არა ადმინისტრაციაზე, გაბედვდნენ კი სოფლის ასე უსირცხვილოდ გაყვლეფას, ასე აბუჩად აგდებას? ამიტომ ამბობს გოგია უიშვილი: „ჩვენ ჰკუაზე რომ აღარავინ ამოგვარჩევია აღარც მწერალი და აღარც მამასახლისი! რა გონია, თითონ აქცევენ იი ფირალებს, მერე აიო და ფირალებიდან უნდა დაგიფართოთ, ტყავს ქე გვაძრობენ! იმ დონობას ვერც ფირალი გვიზამდა და ვერც სხვაი! გადასახადი აღარ მეყოფოდა! წელში გაეწყვეტილვარ გადასახადით და ახლა აგიც მეიგონეს!“

შეიძლება ვინმემ იფიქროს, გოგია უიშვილი ამ შეგნებამდე ვერ ამაღლებოდა, მწერალმა მას თავისი შეხედულებანი მიაწერაო. მაგრამ ასეთ ეჭვს აქარწყლებს ცხოვრების პრაქტიკა, იატორიული გამოცდილება. გოგია უიშვილებს, ე. ი. ღარიბ გურულ გლეხკაცობას მაღალი კლასობრივი შეგნება რომ არ ჰქონოდათ, 1905 წლის რევოლუციის პერიოდში ისე გამოიჩინდნენ თავს, რომ რსდმპ III ყრი-

ლობის მისაღმებას და მოწონებას დაიმსახურებდნენ? რა თქმა უნდა, გოგია უიშვილი პოლიტიკური უფლების მოპოვების აუცილებლობის შეგნებამდე მივიდა ცხოვრების უშუალო ზეგავლენით, პრაქტიკული გამოცდილებით და არა თეორიული განსჯით, ამას, სხვათა შორის, ისიც ადასტურებს, რომ იგი მსჯელობს მხოლოდ თავისი სოფლის მასშტაბით, ჰგონია, რომ მისი უბედურების თავი და თავი სოფლის მამასახლისი და მწერალია — „იგინია კუდები, რომ კაცი იყოს!“ საჭირო იყო დრო, საჭირო იყო რაღაც შემთხვევა, რომელიც სოფლის მასშტაბს გასცდებოდა, გოგია უიშვილს რომ გაქარწყლებოდა ილუზია, თითქოს მის სოფელში თუ არა, ქვეყნად მაინც იყო კანონსამართალი.

ეს დროც დადგა, ეს შემთხვევაც მოვიდა და საბედისწერო როლი შეასრულა გოგიას ტანჯვით აღსავსე ცხოვრებაში.

რას ელოდა იგი, როცა ნაცემნაგვეში, შეურაცხყოფილი და დამცირებული სოფლის კანცელარიაში მიიყვანეს? ყველაფერს, მაგრამ არა რაიმე სასჯელს. გოგია სამართალს ეძებდა და იმედი ჰქონდა იპოვიდა მას. „მამასახლისო, — მიმართა მან სოფლის თავკაცს, როგორც კი დაინახა იგი, — მომთხარეს, დამაქციეს, გამლახეს! მიპატრონე, თუ სამართალი გაქ, მიპატრონე! თვარა შენი თვალის წინ დევია-

ლავ თავს!“

„მიპატრონე“ — აი ეს იყო მთავარი. წინათ, ბატონყმობის დროს, ყმა გლეხის პატრონისადმი თუ ისე, ბატონი იყო, იგი იფარავდა და იცავდა თავის ყმას სხვისი ძალმომრეობისაგან. მაგრამ ვინ უნდა ყოფილიყო თავისუფალი მოქალაქის ძალმომრეობისაგან დამცველი და პატრონი, თუ არა სახელმწიფო, საზოგადოება? გოგია უიშვილს გულწრფელად ეგონა, რომ მას გამოექომაგებოდნენ როგორც უდანაშაულო კაცს, როგორც ძალმომრეობის მსხვერპლს და არ შეისმინა თანასოფლელთა ვედრება: „სუ, სუ, ნაჩალიკმა არ გეიგონოს!“ და უკან არ დაიხია: „მეც იგი მინდა, გეიგონოს, — უბასუხა მან მეზობლებს, — ნაჩალიკი თუა და მოსამართლე, აგია, დამაქციეს და მიპატრონოს!“ ასეთივე სიტყვებით მიმართა მან თვით „ნაჩალიკს“: „მიპატრონეთ, ბატონო, დამიფარეთ. დამაქციეს, კალანდა დღეს მომთხარეს და გამლახეს ქრისტიანი კაცი!“.

„მიპატრონეთ!“, „დამიფარეთ!“ ამოდ გაიძახის თავის უდანაშაულობაში, ქვეყნად სამართლის არსებობაში ღრმად დარწმუნებული გოგია. აბა, რას იფიქრებდა იგი, თუ მის თხოვნა-ვედრებას არავინ შეისმენდა, ყურად არავინ იღებდა, კიდევ მეტი — თვითონ მას, ძალმომრეობის მსხვერპლს მათრახს გადაჰკრავდნენ და მერე საჯაროდ გამოლტავდნენ? რას ელოდა და როგორ და-

ამცირეს, კაცად არ ჩააგდეს! პირუტყვი რაა, იმასაც კი არ აკადრებდნენ იმას, რაც გოგიას აკადრეს და მერე სად? — სოფლის თვალწინ, საჯაროდ, ყველას დასანახად! ახლა კი მიხვდა გოგია უიშვილი, როგორ ცდებოდა! მისი თავისუფლება თურმე ფიქცია ყოფილა, ცარიელი სიტყვა და ღარიბი კაცი სამართალს ვერსად ვერ იპოვიდა, ვერ იპოვიდა, იმიტომ, რომ იგი არ არსებობდა: „ჩვენდა ქვეყანაზე სამართალი არ ყოფილა! მე მომთხარეს, მე დამაქციეს, მე გამლახეს! სამართლის კარზე ჰოვები მეგონა და აქნაი უარესი მიყვეს. სად ხარ, სამართალო, ღმერთო, ხატო, რჯულო!..“

რალა დარჩა გოგიას ამქვეყნად?

ეგონა, ღარიბი კი ვარ, მაგრამ უსამართლოდ ვერავინ დამჩაგრავს, მეც ისეთივე კაცი ვარ, როგორც სხვებიო და რა გამოირკვა? მძიმე შრომით მოპოვებულ ლუკმას პირიდან რომ აცლიან, ეს როდი აკმარეს, ელემენტარული ადამიანური ღირსებაც შეულახეს, ფეხქვეშ გაუთელეს, ის აკადრეს, რასაც პირუტყვსაც კი არ აკადრებენ. ღმერთი, ხატი და რჯულიც თურმე არაფერი ყოფილა. გოგია უიშვილი ყველამ გასწირა და გასწირა უსამართლოდ, დაუმსახურებლად. მეზობლებმაც კი არ გაუწოდეს დახმარების ხელი, რადგან „ყველა თავის ტყავს უფროთხილდებოდა“. მართალია, ერ-

თმა მოხუცმა გლეხმა სკადამა მოქომაგება, მაგრამ როცა მათ-რაზი დაანახვეს, ხმა გავიშვეს

ყველაფერი, რაც აქამდე გოგიას თავს გადახდა, ობიექტურმა მიზეზებმა განაპირობეს და, მაშასადამე, ასეც უნდა ყოფილიყო. თავის ხვედრს გოგია ვერსად გაექცეოდა, იგი ყველა ღარიბი და პატიოსანი გლეხკაცის ხვედრი იყო. რაოდენი სიმართლე და ცხოვრებისეული გამოცდილებაც მარინეს სიტყვებში, რომელიც ამ უმძიმეს მომენტშიც ქმრის ერთგული დარჩა და სკადა დაემშვიდებინა, გაემხნევებინა ღირსებაშელახული მეუღლე: „ახლა ვითამ თავი რომ დევიხოცოთ, ამით რა გავგიკეთდება? რა ვუყოთ, ბევრს ჩვენზე ვარესიც დამართია! არ გავიგონია ჭკუიანის ნათქვამი, — ჰირს ქვის კედელსავით უნდა შეხეთო? მეიბრუნე გული, ხეფსი გადაყლაპე“.

კაცს ჭირში რომ მართებს მხნეობა და გამძლეობა, ეს გოგია უიშვილმაც კარგად იცოდა, იცოდა კი არა, მთელი თავისი სიცოცხლის მანძილზე მეტს არაფერს აკეთებდა — ჭირს უმკლავდებოდა და ებრძოდა. მაგრამ ის, რამაც ახლა ჩააფიქრა და სასოწარუყვეთა, სულ სხვა ჭირი იყო. და აი აქ გამოდის წინა პლანზე სუბიექტური მომენტი, რომელმაც საბედისწერო ნაბიჯი გადადგმევინა გოგია უიშვილს. იგი ისეთი კაცი იყო, სიღარიბეს აიტანდა, საჯარო დამცირებასა და

შეურაცხყოფას კი ვერა.

ერთი შეხედვით შეიძლება მოგვეჩვენოს, რომ ღარიბი, უსწავლელი და უუფლებო გლეხი ისე მწვავედ ვერ განიცდიდა პირად შეურაცხყოფას, რომ თავი მოეკლა. ვინ იცის, რამდენი გლეხი გაროზგეს საჯაროდ, ხალხის თვალით, მაგრამ ამის გამო თავი ვინ მოიკლა? რა თქმა უნდა, ყველა გაროზგილს თავი არ მოუკლავს, მაგრამ არც იმის უარყოფა შეიძლება, რომ ამ შემთხვევაში ბევრი რამ არის დამოკიდებული ადამიანის სუბიექტურ მონაცემებზე, ტემპერამენტზე, ხასიათზე. ამით აიხსნება, რომ ერთნაირ სიტუაციაში ადამიანები ერთნაირად არ იქცევიან. აქ ზედმეტი არ იქნება გავიხსენოთ ეგნატე ნინოშვილის ერთი შედარებით ნაკლებად ცნობილი მოთხრობა „კაცია და გუნება“. იგი, ეს ნაწარმოები, იმით არის საინტერესო და საგულისხმო, რომ მასში მწერალმა გვიჩვენა, თუ როგორ სხვადასხვანაირად განიცდიდნენ გლეხები გაროზგას. „არა, ძმავე, აგი ნამეტარი გაბათილება კაცის. იფიქრე, ამხელა კაცი ახლა გამაშიშვლონ და წყნელით გამისისლონ! ამას სიკტილი ჯობს“, ამბობს ერთი გლეხი, მეორე კი ამტკიცებს: როზგი რომ დამკრან, „მერე არც თავი მინდა ცოცხალი და არც იმ როზგის დამკვრელს ვაცოცხლებ!“ მესამე არ ეთანხმება მეზობლებს, როზგს ნუ დაგკრავენ, თორემ „ვერც თავს გეიმეტებ და ვე-

ღარც სხვას მოკლავ“. აი როგორ სხვადასხვანაირი აზრი ჰქონდათ გლეხებს ერთსა და იმავე მოვლენაზე და ცხოვრებაშიც ასევე სხვადასხვანაირად იქცეოდნენ. ერთი „ხელლონიერი ბიჭი“ გაროზგის შემდეგ ბატონის უხმო მორჩილი გახდა, მეორე დაავადმყოფდა და მოკვდა. მესამე კი, ფიზიკურად სუსტმა, სასტიკი შური იძია საჯარო შეურაცხყოფისათვის. „ასეა, ჩემო ძამია, — ამბობს მოთხრობის გმირი, ბევრისმნახველი ბეჟუკი, — კაცია და გუნება!“

დიახ, კაცია და გუნება!

გოგია უიშვილიც ისე მოიქცა, როგორც გულმა და გონებამ უკარნახა. მისი თვითმკვლელობა სუბიექტური აქტია, მართალია, ობიექტური მიზეზებით გაპირობებული, მაგრამ მაინც სუბიექტური აქტი, სხვა მის ადგილზე სხვანაირად მოიქცეოდა და ეს სრულებითაც არ არის გასაკვირი. კაცია და გუნება!

თქვენ თვითონ წარმოიდგინეთ, მკითხველო, გოგია უიშვილის სულიერი მდგომარეობა. მრავალი წლის არაადამიანური ჯაფის შემდეგ, როგორც იქნა, მის ცხოვრებაში დაისახა გარდატეხა, მოულოდნელად აკიაფდა იმედის სხივი და... ასევე მოულოდნელად ჩაქრა. მარტო ეს საბოლოო იმედგაცრუება საკმარისი იყო, გოგიას სულიერი წონასწორობა რომ დარღვეოდა, თავისი შემდგომი სიცოცხლე უაზროდ მიეჩნია. ცხოვრებამ ესეც არ აკმარა გოგიას და ახალი უბე-

დურება დაატეხა თავს. ერთ ჭირს მეორე ჭირი დაემატა, კიდევ უფრო ძნელად ასატანი, კიდევ უფრო მძიმე და საშინელი — მისი კაცური ღირსება არად ჩაავდეს, ლაფში ამოსვარეს; თავი კაცი ეგონა და თურმე პირუტყვზე დაბალი არსება კი ყოფილა! არათუ აღამიანს, ისე პირუტყვს არ გაიმეტებენ, როგორც გოგია გაიმეტეს. ღირდა კი ყოველივე ამის შემდეგ სიცოცხლე?

ბუხრის პირას რომ იჯდა დასალამოდან მოკიდებული დილამდე ფეკრობდა, გოგიამ გულდაგულ აწონ-დაწონა თავისი მდგომარეობა და დარწმუნდა, რომ სავსებით უმწეო იყო. შურისძიება და გაფირალება მას არ შეეძლო, რადგან ეს მის ბუნებას ეწინააღმდეგებოდა: „ფირალი გეიქცაო! — უთხრა ერთხელ მან ცოლს. — რა ვქნა მერე მე, რომ გეიქცა! არა, მე სიდაური ფირალის გამაქცევარი ვარ! თუ გაქცევა შეეძლოს, ჩემ თავს გავაქცევდი და გადავრჩებოდი ამ წვალებას!“ არადა, ევლო ამქვეყნად თავლაფდასხმულს, შერცხვინილს, დამცირებულს? არც ეს შეეძლო. ასეთ ხვედრს იგი ვერა და ვერ შეუთრიგდებოდა. სახელგატეხილს, ამბობს ხალხი, თავგატეხილი სჯობსო, ეს გოგიამ კარგად იცოდა. მართალია, ნამუსზე ხელი არ აუღია, ცუდი არაფერი ჩაუდენია, ბრალი არა ჰქონდა, მაგრამ მისი საჯაროდ შეურაცხყოფის ფაქტი მაინც ფაქტად რჩებოდა,

ხალხის თვალში ამიერიდან იგი ღირსებაახდელი კაცი იყო. და არა სიღარიბემ, არა სხვა რაიმე მოტივმა, არამედ მხოლოდ და მხოლოდ სოფლის თვალწინ, ყველას დასანახად გაროზგვამ აიძულა გოგია უიშვილი გადაედგა საბედისწერო ნაბიჯი: „ღმერთია მოწამე, — ამბობს იგი სიკვდილისწინა მონოლოგში, — რაც თავს მოვსრივარ, მერე დღეი არ მომისვენია და ღამე, ჩემი ოფლი მიწას ერთოდა, მარა ჩემს დღეს საშველი არ დაადგა! ერთი სიხარული არ მინახავს! სხვაი სხვაი იყო და შოლტით ცემა?! არა, ამის იქით ყოფნა არ ღირს“.

ხედავთ, როგორი თავმოყვარეა გოგია უიშვილი! იგი სიცოცხლეზეც კი ხელს იღებს თავისი აღამიანური ღირსების გადასარჩენად. „ამას იქით“, ე. ი. გაროზგვის შემდეგ, „ყოფნა არ ღირს“, ამბობს გოგია და ნუ გავკიცხავთ მას, თუ სხვა გამოსავალი შექმნილი მდგომარეობიდან ვერ გამონახა. ვთქვათ, სირცხვილის ძარღვი გაეწყვიტა, გადაეყლაბა საშინელი დამცირება, მოუტანდა კი ეს რაიმე შვებას? სად იყო იმის გარანტია, რომ ვითარება შეიცვლებოდა და მისი ცხოვრების გზა სასიკეთოდ წარიმართებოდა, თუ კი ამქვეყნად არც სამართალია, არც ღმერთი, არც ხატი და რჯული? რა ელოდა მას წინ, გაძარცვულსა და შეურაცხყოფილს? ისევ და ისევ დამცი-

რება, ისევ და ისევ მძიმე შრომა, ისევ და ისევ უსიხარულო სიცოცხლე და სიღატაკე, რომელსაც თავს ვერაფრით დააღწევდა, თუნდაც წელზე ფეხი დაედგა.

მაშ, რა ექნა, რით ეშველა ოჯახისა და თავისი თავისათვის?

აი კითხვა, რომელიც ტანჯავდა გოგია უიშვილს საბედისწერო ნაბიჯის წინ. აი ამ კითხვის პასუხს ეძებდა მისი გონება ზამთრის გრძელი ღამის განმავლობაში. სიცოცხლე რომ აღარ ღირდა, ეს გოგიასთვის ცხადზე უცხადესი იყო. მას უკვე აღარ შეეძლო ეცოცხლა. ღატაკი იგი კიდევ ივლიდა ამქვეყნად, იცოცხლებდა, შერცხვენოილი და დამცირებული კი ვერა. მაშასადამე, თვითმკვლელობა იყო ხსნის ერთადერთი გზა. რა თქმა უნდა, მას უმძიმდა სიცოცხლესთან გამოთხოვება, ისევე როგორც ყოველ ცოცხალ არსებას. მკითხველს, ალბათ, ახსოვს, როგორ შეყოყმანდა სასიკვდილოდ გამზადებული გოგია უიშვილი, ერთი პირი ჩათქრდა კიდეც, გამოეკრა თუ არა ჩახმახისათვის თითი, მაგრამ ეს ყოყმანი სულ რამდენიმე წამს გაგრძელდა: „არა, არ იქნება, გათავებულა! მშვიდობით, ცოლ-შვილო! მივალ! სად, არც მე ვიცი!“

ყოფნიდან არყოფნაში გადასვლა, ისიც საკუთარი ნებით, ადამიანში ყოველთვის აღძრავს შიშს არყოფნის წინაშე — რა არის იგი, არყოფნა, რა მოელის მას

იქ, არყოფნაში? შექსპირის პა-
ლეტმა ფილოსოფიური ასპექტით
დასვა ეს კითხვა: „იქ, არყოფნაში“
იქ, იმ ბნელსა და უცნობ მხარეს?“ გოგია უიშვილი, რა თქმა
უნდა, შორს იდგა ფილოსოფიი-
დან და, თუ მაინც ამგვარივე ფი-
ქრი ტანჯავს, მხოლოდ იმიტომ,
რომ ცოცხალი ადამიანია და ბუ-
ნებრივ შიშს განიცდის არყოფნის
წინაშე. „თქვენ გგონიათ, — ამ-
ბობს იგი, — ჩემთვის ადვილია
მოცილება, დაკარგვა! რა ვიცი,
სად მივალ!“ გოგიას ამ სიტყვებ-
ში კონდენსირებულია ადამიანის
პრაქტიკული გამოცდილება. რო-
ცა რაიმეს უარყოფთ, ჩვეულებ-
რივ, უარყოფთ რისიმეს სახელ-
ით, ანუ სხვანაირად რომ ვთქვათ,
ერთის გულისთვის მეორეს ვწი-
რავთ. გოგია უიშვილს კი ასეთი
არ ჩევენანი არ ჰქონდა. იგი თავისი
ნებით გადავიდა არყოფნაში
არა იმიტომ, რომ მოსწონდა იგი
და ისწრაფვოდა მისკენ, არამედ
იმიტომ, რომ ვერ აიტანა ყოფნა,
ხოლო ყოფნის უარყოფა
თავის თავად ნიშნავს არ-
ყოფნას, მის სამყაროში „ბნე-
ლსა და უცნობ მხარეში“ გადას-
ვლას. რაკი ერთზე ხელი აიღე,
მეორე უნდა მიიღო, გინდა თუ არ
გინდა — სხვა გზა არ არის. სიკ-
ვდილის წინ გოგია უიშვილს გა-
ნსაკუთრებით აწუხებდა ეს, შიშ-
ობდა, ჩემი ნაბიჯი ოჯახმა ისე არ
გაიგოს, თითქოს ამქვეყნიურს იმ-
ქვეყნიური ვამჯობინე, საკუთარი
სიამოვნებისათვის, ეგოისტური
მისწრაფებით მოვისწრაფე სიცო-

ცხლეო, და სიკვდილისწინა მონო-
ლოგში ორჯერ იწეორებს ერასა
და იმავეს — მიდის, მაგრამ სად
— არ იცის.

არყოფნა, როგორც ვხედავთ,
გოგია უიშვილისათვის აუცილ-
ებლობა გახდა მისი ხასიათის,
სუბიექტური მონაცემების გამო.
მისი გადაწყვეტილება — გასც-
ლოდა ავ წუთისოფელს იმდენად
მტკიცე იყო, რომ სრულებით არ
აფიქრებდა თვით სიკვდილი რო-
გორც ბიოლოგიური აქტი, ის შე-
საძლო ტკივილი, რასაც ყოველი
ცოცხალი არსება განიცდის ყო-
ფნიდან არყოფნაში გადასვლისას.
იშვიათად როდი ხდება, რომ
სწორედ სიკვდილის შიში ადუ-
ნებს ადამიანის ნებისყოფას და
აიძულებს მას იცოცხლოს, თუმ-
ცა სიცოცხლეს უკვე აღარა აქვს
ფასი მის თვალში. გოგია უიშ-
ვილს კი ამაზე არც უფიქრია,
მხოლოდ მაშინ მოაგონდა იგი,
როცა თავის მოსაკლავად ქოხი-
დან გარეთ გავიდა და მთვარის
სინათლეზე ეზოში ერთგული ძა-
ღლის ლეში დაინახა: „ჩემი წავი-
ეი!... რანაირად ჰკიოდა!... ალ-
ბათ, ძაან მწარეა სიკვ-
ტილი!...“ ეს იყო და ეს, სიკვ-
დილზე ფიქრს მისი გონება არ
დაუპყრია, ამისათვის მას არც
ეცალა, სხვა საზრუნავი და საფი-
ქრალი ჰქონდა. როგორი მწარეც
არ უნდა ყოფილიყო ყოფნიდან
არყოფნაში გადასვლა, გოგია
უკან აღარ დაიხევდა და ყოველ-
გვარ სიკვდილს გულგრილად შე-
ხედებოდა. მისი ფიქრი და აზრი

სულ სხვა საგანს დისტრაქცი-
და თავს, მას სულ სხვა არსებობა
უხებდა და ტანჯავდა!

საქმე ის იყო, რომ თავის მოკ-
ვლა რომ გადაწყვიტა, გოგიას
წინაშე თავისთავად წამოიჭრა კი-
თხვა: ჰქონდა კი ამის უფლე-
ბა? იგი ზომ ოჯახის უფროსი-
და, მამასადამე, გარკვეული მო-
ვალეობა აკისრია როგორც მეუ-
ღლესა და მამას, პასუხისმგებე-
ლია ცოლ-შვილის ბედისათვის.
თვითმკვლელობა კი ამ მოვალე-
ობის უგულებელყოფას ნიშნავ-
და. ასე აღმოჩნდა გოგია უიშვი-
ლი ორ ცეცხლს შუა: თავმოყვა-
რეობა მისგან მოითხოვდა მოეს-
წარადა სიცოცხლე, ხოლო მოვა-
ლეობა, პირიქით, აიძულებდა ეც-
ოცხლა. რა ექნა, რა ეღონა? რო-
გორ დაედგინა თავი ამ წინააღ-
დეგობისაგან? მთელი იმ ღამის
განმავლობაში გოგია არსებითად
მარტო ამაზე ფიქრობდა. თავმო-
ყვარეობა და მოვალეობა — აი ეს
ორი გრძნობა ებრძოდა მასში ერ-
თმანეთს და ორივეს ჰქონდა და-
მაჯერებელი არგუმენტი. ბოლოს
მაინც თავმოყვარეობამ
სძლია მოვალეობას.

ასეთი არჩევანი სწორი რომ არ
იყო, ამას თვითონ გოგიაც აღი-
არებს, თავის საქციელს ოჯახის
ღალატად თვლის და პატიებას
ითხოვს. პატიებას ითხოვს იმი-
ტომ, რომ ვერ მოერია თავ-
ის თავს, ბრძოლას თავი
აარიდა და ბედთან არშერიგებას
არსებითად გაქცევა ამჯობი-
ნა. გოგიას მთელი ტრაგედია ის

არის, რომ იცის სიკვდილი მხოლოდ მას მოუტანს შვებას, მხოლოდ მას გაათავისუფლებს ამქვეყნიური ტანჯვისაგან; იცის, რომ თვითმკვლელობით გაექცა არა მარტო წუთისოფელს, არამედ ოჯახსაც, რისი უფლებაც მას არ ჰქონდა. შეიძლება არ გავკიცხოთ ადამიანი, რომელმაც მარტო თავის თავს აწვია, მაგრამ შეუძლებელია ვაპატიოთ მას სხვების ვნება, მით უმეტეს იმ ადამიანებისა, რომელთა მოვლა-პატრონობა მან თავისი ნებით იკისრა.

აი ამიტომ გრძნობს გოგია უიშვილი თავს დამნაშავედ ოჯახის ცოლ-შვილის წინაშე და ეს აძლიერებს მის ტანჯვას: „გლალატობ, ოჯახო! — ამბობს იგი თავის სიკვდილისწინა მონოლოგში, რომელიც, პროფ. გ. ჯიბლაძის სამართლიანი შენიშვნით, ერთდროულად „აღსარებაც არის და მონანიებაც“. — გლალატობ, ცოლ-შვილო! მე მივალ ვთავისუფლდები და თქვენ გტოვებთ სატანჯველში. მომიტევეთ! ველარ გავუძელი, ველარ ავიტანე მეტი და გევექეცი!... გილალატე, მარინე, დავყარე შვილები შენს ამარა და გაგექეცი.“

მწერალი აქ დიდებულად გამოგვცემს გოგია უიშვილის „სულის დიალექტიკას“. სიტყვები „გევექეცი“ (წუთისოფელს) და „გაგექეცი“ (მარინე, ოჯახო) შესანიშნავად გვაგრძნობინებს გო-

გია უიშვილის სულიერი ტკივნეულების საფუძველს და სათავეს. არა „გევექეცი“, არამედ „გაგექეცი“, ე. ი. არა წუთისოფლის, არამედ ოჯახის დატოვება ტანჯავს გოგიას და დარდად მხოლოდ ცოლ-შვილის ბედი მიჰყვება იმქვეყნად — სხვა არაფერი. იგი გრძნობს თავის დანაშაულს, მართალია, უნებლიე, მაგრამ მაინც დანაშაულს ოჯახის წინაშე და აღიარებს თავის სულმოკლეობასაც. მას, რა თქმა უნდა, არ წაუკითხავს შექსპირი და, ალბათ, არც მისი არსებობა იცოდა, მაგრამ თავისი სინანულთი აღსავსე მონოლოგში თავისებური, გლახურობის პრაქტიკული გამოცდილებითა და ჭკუით გასცა პასუხი ჰამლეტის საქვეყნოდ ცნობილ კითხვას: რა უფრო შეფერის ადამიანს, ამ „სულ-დიდქმნილებას“, რომელზეც ხელი აღმართა უსამართლობამ და ბოროტებამ, ის, რომ „იტანჯოს და აიტანოს მჩაგრავ ბედის ნეშტრითა გმირვა, თუ შეებრძოლოს მოზღვავებულ უბედურებას?“

გოგია უიშვილს, როგორც დავინახეთ, არც ერთი შეეძლო და არც მეორე. ამიტომ მესამე გზა აირჩია — თვითმკვლელობა და ამ გზით განთავისუფლება წუთისოფლის მსახვერელი ხელის უსამართლობისაგან. მაგრამ მთელი უბედურება ის იყო, რომ თვითონვე გრძნობდა და არჩეული გზის მცდარობას და თავის თავს კიცხავს სულმოკლეობისათვის, დიახ, დიახ,

სულმოკლეობისათვის. ამას აღ-
ასტურებს მარინესთან გამო-
სათხოვარი დარდითა და სინა-
ნულით გამსჭვალული გულწრფე-
ლი სიტყვები: „შენ უფრო სულ-
გრძელი ყოფილხარ ჩემზე!.. რა
იმედით დევიწყეთ უწინ ოჯახო-
ბა!... ვიფიქრებდი, ამნაირად გა-
თავდებოდა!.. რა დღეში რჩება
ახლა ჩემი ცოლ-შვილი! მომიტე-
ვე, მარინე, მომიტევეთ, შვილე-
ბო! მომიტევეთ, მე თავს ვუშვე-
ლე და თქვენ ასე დაგყარეთ!“

რაოდენი სინანული და მწუხა-
რებაა გოგიას სიტყვებში: „ვი-
ფიქრებდი, ამნაირად გათავდე-
ბოდა!“ მართლაცდა, იფიქრებდა
იგი, ასეთი ტრაგიკული ბოლო
ექნებოდა მის სიცოცხლეს ამქვე-
ყნად? მაინც რა იყო, სწორედ
მაშინ უმტყუნა ბედმა, როცა ეგ-
ონა, ეს არის წელში გავიმარ-
თეო. ასე რომ არა, ვინ იცის, იქ-
ნებ გოგიას თოფისთვის არც კი
მოეკიდა ხელი, საშინელი ტრა-
გედია არ დაეტრიალებინა საკუ-
თარ ოჯახში! ამ ფსიქოლოგიურ-
მა მომენტმა, რომელიც მწერალ-
მა დიდი ტაქტითა და ადამიანის
ხასიათის ცოდნით გადმოგვცა,
ეგებ გადამწყვეტი როლიც კი შე-
ასრულა გოგიას თვითმკვლელო-
ბაში.

და თუ გოგია უიშვილმა სხვა
გზა ვერ იპოვა, უსამართლობას
არ დანებდა, ვერ აიტანა „მჩაგრავ
ბედის ნეშტითა გმირვა“, მაგ-
რამ არც შეებრძოლა „მოზღვავე-
ბულ უბედურებას“, ეს იმდენ-
ად მისი ნაკლი კი არ

იყო, რამდენადაც უბედუ-
რება — მაშინდელმა მწერალმა
დღილემ საშუალება ^{გაუპოვებდა}
გრძნობა იდეამდე აემალვებინა.
რა თქმა უნდა, მან იცოდა, რომ
ბევრი მის ბედში მყოფი გაფირ-
ალდა, მაგრამ განა ამით ან თავს
უშველა, ან ოჯახი იხსნა? პირი-
ქით, მათი გაფირალება ხელისუ-
ფლებმა ხალხის აწიოკების, ახა-
ლი ძარცვის საბაბად გამოიყენეს.
და, მოდით, იმისათვის ნუ გავკი-
ცხავთ გოგია უიშვილს, რომ არ
გაფირალდა, ნურც შეუგნებელს
ვუწოდებთ მას. შეუგნებელი ის
არის, ვინც ვერ ერკვევა ვითარე-
ბაში, ვისაც შეგნება არა აქვს,
მოქმედებს ბრმად, ხელის ცეცე-
ბით, ერთი უნდა გააკეთოს, მე-
ორე კი გამოსდის, ერთმანეთისა-
გან ვერ არჩევს მტერსა და მოყ-
ვარეს. არა, გოგია ასეთი არ ყო-
ფილა. იგი მშვენიერად ერკვეა
ვითარებაში, მტერ-მოყვარესაც
კარგად ცნობს. ეს იყო მხოლოდ
— არ იცოდა როგორ, რა გზით
შებრძოლებოდა უსამართლობას.
მაგრამ ამაში განა მარტო გოგია
უიშვილია დამნაშავე და გარემოს
ბრალი არა აქვს? განა იმ დროს
ბევრმა იცოდა, რა უნდა
ეღონა უსამართლობის
დასამხობად?

...გაივლის წლები და გოგია
უიშვილები შეკავშირდებიან,
იარაღს აისხამენ და შეერთებუ-
ლი ძალით შეუტევენ უსამართ-
ლობას, გოგიას დროს კი ეს დი-
ადი ისტორიული პროცესი ის-ის
იყო იწყებოდა, განმათავისუფ-

ლებელ მოძრაობას ის-ის იყო საფუძველი ეყრებოდა. და ნუ მოვთხოვთ გოგია უიშვილს ისე მოქცეულიყო, როგორც ღარიბი გლეხაცობა ათობით წლის შემდეგ იქცეოდა. ეს ანტიისტორიზმია, უსამართლობა. ნურც იმას დავეიწყებთ, რომ გოგია უიშვილი სოციალური უკუღმართობის არა მარტო მსხვერპლი იყო, არამედ ახალი დროების მაცნეც. მისი საქციელი იმას მოწმობდა, რომ ქართულ სოფელში უკვე ჩნდებოდნენ ადამიანები, რომლებიც ვეღარ იტანდნენ ჩავრას, უსამართლობას, ვერ ურიგდებოდნენ მას. ჩააფიქრებდა თუ არა თანასოფლელებს გოგია უიშვილის თვითმკვლელობა, აიძულებდა თუ არა მათ ამ უბედური გლეხის საბედისწერო ნაბიჯში ეძიათ მდგომარეობიდან გამოსავალი? გაამართლებდნენ ისინი გოგიას თუ გაამტყუნებდნენ, ორივე შემთხვევაში ნებით თუ უნებლიეთ გაჩხრიკავდნენ თავიანთ მდგომარეობას და შეეცდებოდნენ ეპოვათ პასუხი კითხვაზე — როგორ მოესპოთ სოციალური ბოროტება. და ესაა მთავარი.

გოგია უიშვილები ის წინაპრები იყვნენ, რომლებიც მსხვერპლად შეეწირნენ თავისუფლების გზების ძიებას და ხალხს უჩვე-

ნეს, რომ „სულ-დიდ ქმნილებას“ — ადამიანს არ შეფერის აიბა-ნოს „მაგრავ ბედის ნებეზნაჲს გმირვა“. აქედან მხოლოდ ერთი ნაბიჯი-ღა იყო იმის შეგნება-მდე, რომ თვითმკვლელობა, ბრძოლაზე ხელის აღება, წუთისოფლის ნებაყოფლობით დათმობა გამოსავალი არ არის და ადამიანი მოწოდებულია „შეებრძოლოს მოზღვავებულ უბედურებას“ ...ეკითხოს!

ამ ერთადერთი სიტყვით დაამთავრა გოგია უიშვილმა სიცოცხლე. მას არ უთქვამს — ვის! მაგრამ ეს ისედაც ნათელია. და აკომართლაც მოეკითხა ყველას, რომლებიც მდიდრდებოდნენ „მდაბალთ ჩავვრით, მტაცებლობითა და ხვეჭით“. ხალხმა დაამხო მონობა, მოიპოვა დიდი ხნის ნანატრი თავისუფლება და დღევანდელი თაობა შეუძლებელია თანაგრძნობით არ მოეკიდოს ადამიანს, რომელმაც სიკვდილი ამჯობინა უსამართლო წუთისოფელში სიცოცხლეს და თავისი სიკვდილით ცხადყო, რომ ბოროტებას ნამუსზე ვერ შეაგდებ, იგი უნდა მოსპო. მაგრამ რომ მოსპო, უნდა იბრძოლო.

ამით განისაზღვრება გოგია უიშვილის მხატვრული სახის ისტორიული მნიშვნელობა ჩვენს ლიტერატურაში.

62610 364666

ზოგიერთი მოსაზრება დიალექტური ლექსიკონის შედგენის თაობაზე

სალიტერატურო ენის განვითარება ცოცხალ მეტყველებასთან კავშირის გარეშე წარმოუდგენელია. ცნობილია, რომ იულიუს კეისრის დროის „ოქროს ლათინური“ დახვეწილი სალიტერატურო ენის ნიმუშს წარმოადგენდა, მაგრამ ეს ენა წიგნის მკვდარ ენად იქცა, როდესაც ცოცხალ ხალხურ მეტყველებასთან კავშირი გაწყვიტა. ამით მას სასიცოცხლო მასაზრდოებელი წყარო მოესპო. აქედან ცხადია, რაოდენ დიდი მნიშვნელობა ენიჭება დიალექტების მეცნიერულ შესწავლას. აქ, უპირველეს ყოვლისა დაისმება დიალექტური ლექსიკონის შედგენის პრობლემა. ასეთი ხასიათის ლექსიკონის შედგენას წინ უნდა უსწრებდეს მოცემული დიალექტის ლინგვისტური რელიეფის ყოველმხრივი გამოკვლევა რომელიც წარმოადგენს ამ დია-

ლექტისათვის დამახასიათებელ თავისებურებებს. იგი მიგვიყვანს დიალექტის სინქრონული და დიაქრონული შესწავლის აუცილებლობამდე, რაც თავისთავად მოაქცევს დიალექტის შესწავლას ენის ისტორიასთან მიმართებაში. ლინგვისტური ლანდშაფტის შესწავლა ცხადყოფს მისი ენობრივი რელიეფის შესაბამისად ფონეტიკურ, მორფოლოგიურ, სინტაქსურ - ფრაზეოლოგიურ, სტილისტიკურ თუ სხვა თავისებურებებს და ამასთან ამ თავისებურებათა ურთიერთმიმართებასა და ურთიერთშესაბამისობას.

როცა სწავლობენ დიალექტის ისტორიულ საკითხებს, არ შეიძლება მკვლევარი შემოიფარგლოს მხოლოდ ფაქტების შეგროვებით. ასეთი კვლევა თუ არ იქნება დამყარებული ისტორიულ მომენტებზე, კერძოდ, მთელი ენის

ფარგლებში, ასევე ცალკეულ დიალექტებში გავრცელებულ ენობრივ მოვლენათა გარკვეულ წრეზე, ჩვენ საქმე გვექნება წმინდა სქემატურობასთან.

ამა თუ იმ მოვლენის ისტორიული შესწავლა უნდა ემყარებოდეს კომპლექსურ კვლევა-ძიებას მთელი ენისა და დიალექტების რეალში. აქ განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება მოვლენათა შეპირისპირებას, განსაკუთრებით ახლო მდგომ დიალექტებთან. ამ შემთხვევაში შეიძლება მოხდეს მოვლენათა დაჯგუფებაც, რაც მოითხოვს უთუოდ გათვალისწინებული იქნეს სხვადასხვა დიალექტთა კონტაქტები, მათი ენობრივი ურთიერთგავლენა, ეს გავლენა გამოწვეულია თანასწორი უფლებებით, თუ სოციალური მიზეზებით.

ამ მიმართებით მიმდინარეობს აჭარული კილოს ლინგვისტური რელიეფის კვლევა-ძიება.

ქართული ენის ისტორიულ კვლევა-ძიებაში, ენის თეორიის რიგ საკვანძო პრობლემათა შესწავლასა და გადაწყვეტაში ამ დიალექტის ყოველმხრივ შესწავლას გარკვეული წვლილის შეტანა შეუძლია. ასეთ პრობლემათა რიცხვს განეკუთვნება სუბსტრატის არსებობა დიალექტურში. მეზობელ ენათა გავლენა და ჯინფიკაციის გატარება, ერთგვარ მოვლენათა დამოუკიდებლად, არაერთ-დროულად წარმოშობა, არქაული სისტემის დაცვა, ნეოლოგიზმების გაჩენა და სხვა. აი ის პრო-

ბლემები, რომლებიც მეტ-ნაკლები ზომით წამოიჭრება აჭარული დიალექტის კვლევისას. ეროვნული ცნობილია, რომ ენაში, მოცემულ შემთხვევაში დიალექტში, აირეკლება ამ ენისა თუ დიალექტის მფლობელთა ხალხის სოციალური და ეკონომიური სურათები, ლექსიკასა და ფრაზეოლოგიას, აისახება სახელწოდებათა და ტერმინთა მეშვეობით ხალხის სულიერი სამყარო, ზნე-ჩვეულებანი, შრომითი პროცესები. ამდენად, აჭარულ დიალექტთან მჭიდრო კავშირშია მისი ისტორია, ეთნოგრაფია და, ცხადია, კიდევ უფრო დიდი ინტერესი მისდამი.

ქართული ისტორიული დიალექტოლოგიისათვის აჭარულ დიალექტს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება, რადგან იგი იძლევა ერთგვარ საფუძველს სამხრეთ საქართველოს მეტყველების კოლორიტის წარმოდგენისათვის.

ცნობილია, რომ ჩვენი სამშობლოს ამ მხარეში ისტორიულად ძნელბედობის გამო ქართული ენის სამხრულმა შტომ თვისობრივი ცვლილებები განიცადა. ქართული ენის მესხური კილო მოექცა სრულიად უცხო ენობრივ სამყაროში და ენის იძულებითი ასიმილაციის შედეგად დადგა გადაგვარების გზაზე. მესხური მეტყველება „ნამსხვრევების სახით“¹ შემორჩა ჩვენს ერს. აჭარული კილო ერთადერთი კილოა, რომელ-

1. შ. ნიყარაძე, ქართული ენის ზემოაჭარული დიალექტი, შ. ძიძიგურის შესავალი წერილი. 1961, გვ. 7.

საც მეტნაკლები ზომით შეუძლია მოგვეცეს, წარმოგვიდგინოს ქართული ენის სამხრული შტოს, კერძოდ, მესხეთის მეტყველების სტრუქტურა.

ყოველივე ზემოთქმულიდან ჩანს, თუ რაოდენ რთულია დამასთან საშუაო აჭარული ლიტერატურის სინამდვილა შესწავლა, რაც უნდა მოხდეს მასზე მოლაპარაკე ხალხის ისტორიასთან დაკავშირებით. ათიოდე წლის წინათ გამოჩენილი ქართველი მეცნიერი აწ განსვენებული, აკადემიკოსი ვ. თოფურია წერდა, რომ გასაკეთებელი ბევრია. „გამოსაცემია აჭარული კილოს შესახებ ერთიანი მონოგრაფია, სადაც აღნუსხული და კვალიფიცირებული იქნება ყველა კილოკავის თავისებურება და აჭარულის ადგილი სხვა კილოთა შორის, მისი წარმოქმნის პირობები და სხვა. შესადგენია და გამოსაცემი დიალექტური ლექსიკონი“.

ამ ორივე მეტად რთული და საპატიო ამოცანის გადაწყვეტა მხრებზე იდო მკვლევარმა შ. ნიჟარაძემ. მან გამოაქვეყნა შრომა „ქართული ენის აჭარული დიალექტი. ლექსიკა“ საერთოდ უნდა აღინიშნოს, რომ ეს რთული შრომატევადი საქმეა. იგი მასზე წლების განმავლობაში მუშაობს, გულმოდგინედ იკვლევს მის ფონეტიკურ-გრამატიკულ სტრუქტურასა და ლექსიკურ შედგენილობას ქართული ენის სხვა კილოთქმებთან შეპირისპირებით. ეს დასტურდება იმით, რომ მკვ-

ლევარმა წარმოაჩინა რიგი სიტყვები, რომელიც აქანდე უკიდურეს აჭარული კილოდან აჭარულ ქართულ საფონოცენიერო ლიტერატურაში.

სიამაყის გრძნობით უნდა ითქვას, რომ დღეს აჭარული დიალექტის ლექსიკონი შედგენილია და ხელთა გვაქვს ბეჭდური სახით. ეს უნდა ახარებდეს ყველას, ვისთვისაც ძვირფასია და ახლობელი რუსთველის ენა. წიგნი შედგება ორი ნაწილისაგან, მასში წარმოდგენილია აჭარული ლექსიკის დახასიათება და ვრცელი ლექსიკონი. აღნიშნული ლექსიკონი წარმოადგენს შესაძლებელ ინტერპრეტაციას ერთი კილოს რკალში მოქცეული სიტყვებისა. ამ ლექსიკონის ძირითადი მიზანი ის კი არ არის, გვიჩვენოს ლექსიკური სიტყვა-ერთეულები, არამედ გვიჩვენოს მოცემული დიალექტის ენობრივ საშუალებათა პოტენციური შესაძლებლობანი მისი ლექსიკის საფუძველზე. პოტენციის სახით ფარულად არსებულ შესაძლებლობათა ერთობლიობა შეიძლება გამოვლინდეს მხოლოდ მოცემული კილოს სისტემის ყველა რგოლის თანმიმდევრული, პრაქტიკული კვლევა-ძიებით.

ამ ლექსიკონის სპეციფიკა, ლექსიკური ერთეულების ინტერპრეტაცია, ე. ი. ლექსიკონის სტრუქტურული მთლიანობა განისაზღვრება იმ ენობრივი მასალით, რომელიც შეგროვილია ამ დიალექტის საზღვრებში. იგი იძლევა აჭარული დიალექტის

ლექსიკურ სისტემას. მას შეიძლება ფართო მოთხოვნები წავუყენოთ. მან უნდა მოგვცეს სიტყვის სემანტიკური სტრუქტურა, ამ სტრუქტურაში უნდა იქნეს გათვალისწინებული სიტყვის სხვადასხვა მნიშვნელობები: პირდაპირი, გადატანითი, ფრაზეოლოგიური, მნიშვნელობა კონტექსტით განსაზღვრული, ნაჩვენები უნდა იყოს სიტყვის ელფერი, აგრეთვე განსაკუთრებული შემთხვევები სიტყვის გამოყენებისა. ყველა ამ პრეტენზიას ლექსიკონი მეტ-ნაკლები ზომით აკმაყოფილებს, ხშირ შემთხვევაში გამოვლინებულია მნიშვნელობათა ელფერიც, სიტყვის გადატანითი და ფიგურალური მნიშვნელობებიც. მაგალითად, სიტყვა „კოტა“ ლექსიკონში ექვსი მნიშვნელობითაა წარმოდგენილი. ლექსიკონში, რომელიც ემყარება დიალექტის ცოცხალ მეტყველებას, შეუძლებელია წარმოდგენილი იყოს მთელი ლექსიკური სისტემა თავისი მოცულობით. აღნიშნული ლექსიკონი იძლევა ცვალებადობაში მყოფი დიალექტის განვითარების გარკვეულ საფეხურს.

დიალექტის ლექსიკონის შედგენის პრობლემა ემთხვევა ლიტერატურული ენის განმარტებითი ლექსიკონის შედგენის პრობლემას, მაგრამ დიალექტური ლექსიკური მასალის სპეციფიკა იძლევა სხვაობას ლიტერატურული

ენის განმარტებითი ლექსიკონისაგან.

პრინციპული მნიშვნელობა აქვს სიტყვის შერჩევის პრინციპს. ე. ი. ლექსიკონის პრობლემას. დიალექტური ლექსიკონის შედგენისას ხელმძღვანელობენ დიფერენციაციის პრინციპით, ე. ი. ლექსიკონში აქცევენ ისეთ სიტყვებს, რომელიც სულ არ იხმარება ლიტერატურულ ენაში, ან იხმარება, მაგრამ რომელიღაც მიმართებაში იძლევა სხვაობას. სხვაობა შეიძლება გვქონდეს ფონეტიკურ, მორფოლოგიურ სტრუქტურაში, ან მნიშვნელობაში სიტყვის რეალიზაციის დროს, მნიშვნელობის ელფერში, სიტყვით შეერთებაში ან გრამატიკულ ფორმებში.

ცხადია, სიტყვის სემანტიკური სისტემის ყოველმხრივ ჩვენება, მისი სირთულის გამო, რომლის რეალიზაცია ხდება ასეთ მრავალმხრივ ასპექტში, იდეალურ მოთხოვნად რჩება, მაგრამ ერთია, ასეთი მოთხოვნა იძლევა ლექსიკონის შედგენის და მასზე მუშაობის სწორ გზას. ასეთი სწორი გზის, ამოცანის სწორად გაგების გარეშე დიალექტური ლექსიკონის შედგენა პრაქტიკულად შეუზღუდავი მასალის გამო რთულია. დიალექტური სიტყვის ფიქსაციის დროს გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ზემოთ დასახელებულ მომენტთაგან ერთ-ერთი. ამ ნიშნების მიხედვით გადაწყვიტა ლექსიკონის პრობლემა მკვლევარმა შ.

ნიუარაძემ, თუმცაღა წინასწარვე ვიტყვით, იგი მათ მთლიანობაში ყოველთვის ვერ იცავს.

შრომაში მოცემულია შემდეგი განყოფილებები: ძველი ქართულის ლექსიკური ფენა, აჭარული ლექსიკის სპეციფიკური სალექსიკონო ერთეულები, საბას ლექსიკა და აჭარული, აჭარული ლექსიკა და „ვეფხისტყაოსანი“, სემანტიკური ჯგუფები, ზანური ელემენტები აჭარულში, თურქიზმები აჭარულში.

ამ დიდი ამოცანის გადაწყვეტისათვის ავტორს დიდი მუშაობა ჩაუტარებია. საანალიზო მასალა შეუგროვებია ცალკეული ინფორმატორებისაგან, ხოლო გარკვეული ნაწილი, როგორც ეს წინასიტყვაობაშია აღნიშნული, მოპოვებულია თვით ავტორის მიერ სხვა მუშაობისას. გამოყენებულია გამოქვეყნებული ტექსტები და სათანადო სამეცნიერო ლიტერატურა. საჭიროების შემთხვევაში მომგვლიებულია როგორც ძველი ქართულის, ისე, სხვა ქართველური ენებისა და მათი დიალექტების მონაცემებიც.

დიდი მუშაობაა ჩატარებული სიტყვათა წარმომავლობისა და ისტორიის დასადგენად, რისთვისაც შემოწმებულია თურქულ, სპარსულ და არაბულ ლექსიკონებში მათი შესაბამისი ლექსიკური ერთეულები და მნიშვნელობები.

მოსაწონია, ავტორს ემარჯვება, რამდენადაც კი შეიძლება, ზედ-

მიწვევით ახსნას და დაახასიათოს სიტყვა. სიტყვათა განმარტებისთვის კონტექსტები ძირითადად მოხდენილად არის მოძებნილი.

დიალექტური მეტყველება რაიმე აზრის გადმოცემისას გაცილებით თავისუფალია კომუნიკაციური ერთეულების შერჩევის პროცესში, ვიდრე ლიტერატურული ენა. ეს კი ხშირად ქმნის სიტყვათა განსხვავებული ტიპის ვარიანტებს.

ამ შემთხვევაში გარკვეულ როლს თამაშობს ფონეტიკური სახეცვლილებანი, რომელიც ჰქმნის ფონეტიკური ნორმის მიხედვით ვარიანტებს. ასეთი გზით წარმოქმნილი ერთეულები შეაჯამებულია ლექსიკონში. ამგვარი მაგალითები საანალიზო ლექსიკონშიც არის შეტანილი და სავსებით სწორია; მაგ., სებები, დერდი, მიწრო და სხვა, მაგრამ ამ მიმართებით გატაცება არ შეიძლება. აქ მხოლოდ ცნობილი ფორმები უნდა წარმოვადგინოთ.

დიალექტური ლექსიკონის შედგენისას განსაკუთრებული ყურადღება ექცევა სიტყვის მნიშვნელობისა და გამოყენების თანაფარდობის საკითხს. სიტყვის მნიშვნელობა განსაზღვრავს მის ყველა რეალიზებულ კონკრეტულ გამოყენებას მეტყველებაში, ამავე დროს იგი ხასიათდება პოტენციურობით. სიტყვის მნიშვნელობა განსაზღვრავს აგრეთვე მის კავშირს სხვა სიტყვებთან მოცე-

მულ ლექსიკურ სისტემაში. ეს კავშირი შეიძლება იყოს სინონიმური, ფრაზეოლოგიური და სხვა.

სიტყვის ყოველი გამოყენება წარმოადგენს მისი მნიშვნელობის შესაძლებელი ასპექტიდან რეალიზაციის ერთ-ერთ მომენტს. სიტყვის მნიშვნელობა და გამოყენება ერთმანეთთან ორგანულ კავშირშია, ისინი დიალექტურ მთლიანობაში იმყოფებიან. ყოველივე ეს კარგად ჩანს ზეპირ მეტყველებაში, სხდაც სიტყვის მნიშვნელობა არსად არ არის ფიქსირებული, არ არის გაფორმებული. ის ამ შემთხვევაში რეალურ საფუძველს პოულობს კონკრეტულ გამოყენებაში. ამიტომ ცხადია, თუ რა ძნელია ლექსიკოგრაფიული ინტერპრეტაცია მისცე დიალექტურ ლექსიკაში ყოველ სიტყვას, რომელიც შენდება ცოცხალი მეტყველების მასალაზე. სალექსიკონო ერთეულები მეტყველების ყველა ნაწილში თავისი ილუსტრაციით ერთგვარად უნდა იყოს. ეს ეხება ზმნებსაც (ზმნისწინის ქცევისა და გვარის ფორმებს), რაც, უმრავლეს შემთხვევაში, კარგად აქვს გადაწყვეტილი ავტორს, თუმცაღა შეინიშნება საერთო წესის დარღვევაც.

აღსანიშნავია სიტყვათა განმარტება, მნიშვნელობათა ნიუანსების გამოყოფა, პოლისემური და ომონიმური ერთეულების გარჩევა; ამ ყველაზე რთული საქმისათვის შ. ნიჟარაძეს კარგად გაუჩინებია თავი. კონტექსტი და გა-

ნმარტება უმრავლეს შემთხვევაში თანხვედნილია: იდიომები და სიტყვანი გამოთქმები ხშირ შემთხვევაში პრაქტიკულ მასალას უყარება. ავტორი ცდილობს ლექსიკონში უჩვენოს სიტყვა ბუნებრივი გამოყენებით, მოგვცეს შესაბამისი ინტერპრეტაცია.

სიტყვის მნიშვნელობისა და გამოყენების თანაფარდობა ზეპირ მეტყველებაში შედარებით გართულებულია. ლიტერატურულ ენასთან შედარებით დიალექტში თავისუფალია ნომინაცია და შეიძლება არაბუნებრივი აღმოჩნდეს მისი რეალიზაცია. ამიტომ პირველ რიგში საჭიროა მეტად სათუთად გავანალიზოთ სიტყვის გამოყენების შემთხვევები ლიტერატურული ენის სინამდვილესთან მიმართებაში. ეს პირველ რიგში ეხება სიტყვებს, რომლებიც განსხვავდებიან ლიტერატურული ენის სიტყვებისაგან არა ფონეტიკური ან მორფოლოგიური თავისებურებებით, არამედ მნიშვნელობით. ასეთ შემთხვევაში უთუოდ უნდა აღინიშნოს ის განსხვავება მნიშვნელობაში, რომელიც წარმოადგენს ერთადერთ დიფერენციალურ ნიშანს მოცემული სიტყვისათვის შესაბამის ლიტერატურულ სიტყვასთან.

ამ შემთხვევაში ადგილს იკავებს ის სიტყვები და გამოთქმები, რომლებიც სპეციფიკურია აჭარული კილოსათვის, რომლებსაც სემანტიკური ხაზით პარალელები არ ეძებნება არც ლიტერატურულ

ენასა და არც დიალექტებში. ამდენად ისინი მხოლოდ და მხოლოდ აჭარულის კუთვნილებად რჩება. მაგალითად: ბაძანგარი, გაწვარადინება, დაკივანება, დანაგირება, კაპირონა, სამაკინარი.

მნიშვნელობის თვალსაზრისით სხვაობის აღმოჩენა დიალექტსა და ლიტერატურული ენის სიტყვას შორის რთულია. იგი მოითხოვს ღრმად შეჭრას დიალექტის ლექსიკურ მასალაში და უარის თქმას ზედაპირულ მუშაობაზე. სწორედ ასეთი მუშაობა იძლევა დიალექტური სიტყვის თავისებურებებს ლიტერატურული ენის სიტყვისაგან განსხვავებით. მთელი ეს დებულება კარგად არის დადასტურებული შ. ნიჟარაძის სალექსიკონო მასალის მიხედვით.

გვაქვს რამდენიმე შენიშვნა.

ყველა სიტყვას არ აქვს ერთი და იგივე ლექსიკური ძალა. ლექსიკაში მიმდინარეობს ცოცხალი პროცესი. ამა თუ იმ მნიშვნელობის მოძველებასთან ერთად დიალექტში შეუჩერებელი წარმოიქმნება ახალი მნიშვნელობები, მნიშვნელობათა ახალი ელფერი. ლიტერატურული შესწავლის დროს ლექსიკონში მოხვდება სხვადასხვა ლექსიკური დამოკიდებულების მქონე სიტყვები. მაგალითად, ერთი და იგივე სიტყვა შეიძლება გამოყენებული იქნეს ფართო და ვიწრო მნიშვნელობით. შეუძლია ორ სიტყვას მნიშვნელობის მიხედვით ერთმანეთის დაფარვა. ამ შემთხვევაში საჭიროა მკაცრი სიზუსტე. აქ ზოგჯერ ფართო ხასი-

ათს იღებს სემანტიკური ინოვაცია. ამ მომენტისათვის მკვლევარს ყურადღება არ მიუქცევია ავტორს არ უცდია მოეცა სიტყვის კეული სიტყვის ლექსიკური ძალა. ავტორი თუ ამას გააყეთებდა, მაშინ, ცხადია, დაისმებოდა სიტყვის ხმარებისას ფართო და ვიწრო მნიშვნელობათა პრობლემა, კერძოდ, აქ წამოიჭრებოდა აღმოსავლური სიტყვების ლექსიკური დამოკიდებულების საკითხი იმავე მნიშვნელობის ქართულ სიტყვებთან. მაგალითად, განმარტებულია „აბლაჲ“, ხოლო ლექსიკონში არ არის შეტანილი „ბიცოლაჲ“ და ცხადია, არ არის ნაჩვენები მისი ლექსიკური დამოკიდებულება თურქულ სიტყვასთან, რომელი მათგანი არის უფრო ფართო ხმარებაში.

ნასესხებ სიტყვათა საგრძნობი რაოდენობა, რომელიც აღნიშნავს საყოფაცხოვრებო მოვლენებს, შრომა-საქმიანობას თუ საგნებს, გვევლინება მშობლიური ქართული სიტყვების სინონიმებად. არ არის ნაჩვენები რა დამოკიდებულებაა მათ შორის.

ხშირად ისეთი სიტყვებიც ინერგებოდა, რომელთა შესაბამისი ენას დიდი ხანია ჰქონდა. შემოსული უცხო სიტყვა ქართულ სიტყვას მოსპობას უქადდა, მაგრამ ქართული სალიტერატურო ენის მკაფიო, მწყობრი გრამატიკული წყობა წინააღმდეგობას უწევდა უცხოურ ელემენტებს, რომლებ-

საც ქართული სინამდვილე არ მოითხოვდა. ამის გამო ადგილობრივი მკვიდრის მეტყველებაში წარმოდგენილია უცხო წარმოშობის სიტყვებიც და ადგილობრივი დიალექტური ან ლიტერატურული ფორმებიც ერთი და იმავე საგნის, მოვლენის გამოსახატავად. აქ საჭიროა მათ შორის დამოკიდებულების აღმოჩენა. ეს გვიჩვენებდა ამ სიტყვების გავრცელების პროცესსაც.

დიალექტის სიტყვების კონკრეტული მნიშვნელობები შეიძლება განხილულ იქნას ტერიტორიულ პლანში. დიალექტის სიტყვას აქვს გავრცელების ტერიტორიული საზღვრები, რომლის იქით ეს სიტყვა არ გვხვდება და თუ გვხვდება, სხვა მნიშვნელობით. მაშასადამე, შეიძლება გამოვყოთ გავრცელების ცენტრი და პერიფერია. დიალექტური სიტყვის პერიფერიისა და ცენტრის გაგება მოგვცემს სემანტიკურ საზღვრებს. ცენტრალური არეალი იძლევა მისი ფართო გამოყენების, ხოლო პერიფერიული არეალი ვიწრო გამოყენების კონტურებს. საბოლოოდ სიტყვის ორი არეალის ინტერპრეტაცია იძლევა სინონიმებს.

სინონიმები ერთი მნიშვნელობის სიტყვებს ჰქვია, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში არ იძლევიან ისინი სავსებით ერთნაირ მნიშვნელობას, სინონიმი ზოგჯერ იძლევა აღსანიშნი საგნის სხვადა-

სხვა მომენტებს, ანდა განსხვავებულ გრძნობითს ფაქტორს. სინონიმებს შორის არსებული სხვაობა მკაფიოდ იგრძნობა მათი გამოყენებისას სხვადასხვა წინადადებასა და შესიტყვებაში. ისინი ყველა კონტექსტში ვერ შეენაცვლებიან ერთმანეთს.

ცნობილია, ფაქტიურად სავსებით ერთნაირი მნიშვნელობის ორი სიტყვა არ არსებობს: ან ობიექტური ან სუბიექტური მომენტი იძლევა სხვაობას. ეს სხვაობა ზოგჯერ ნაკლებ საგრძნობია, ზოგჯერ კი მკვეთრია. ამიტომ სინონიმების მოხდენილი გამოყენება თავის ასახვას პოულობს სტილისტიკაში, კერძოდ მეტყველების დასრულებულ აქტში — წინადადებაში, მოცემულ შემთხვევაში კონტექსტში. ამიტომ საჭიროა აქ სათუთი მიდგომა და მკაცრი სიზუსტე. მაგ., „ლექსიკონში სიტყვა ათოკვა განმარტებულია, ხოლო განმარტება განმტკიცებულია სათანადო კონტექსტით. სინონიმი — ათხზნა იგივეა, რაც ათოკვა. აქ აუცილებლად კონტექსტი უნდა იყოს მოცემული მის გავრცელების არესთან ერთად. ამ კონტექსტში გამოჩნდება მისი სტილისტური მომენტი და სიტყვის ელფერი. რაც, სამწუხაროდ, ხშირ შემთხვევაში უარყოფილია. ხშირად სინონიმები მოცემულია არამარტო კონტექსტის გარეშე, არამედ ისინი არ არიან ტერიტორიულ მიმართებაში გადაწყვეტილი, რასაც ავტორი ზოგჯერ მი-

ყავს მცდარ დასკვნამდე. მაგ., ავტორის მიხედვით „აირანი“ გავრცელებულია მხოლოდ ზემო აჭარაში, როცა ის პარის აჭარულშიც გვხვდება.

ცნობილია, ენაში მოიპოვება პირდაპირი და განსაკუთრებული შესაძლებლობანი. განსაკუთრებული შესაძლებლობანი ხშირ შემთხვევაში ასახვას პოულობს გადატანით, კერძოდ სტილისტურ კლასიფიკაციაში, მაგრამ ლექსიკონი ამ მიმართებით სავარაუდო მასალას ვერ იძლევა. მაგალითად, ამოვარდნა — წყევლის, გადაშენების, ამოწყვეტის გაგებით არის მოცემული: მას აქვს კიდევ რიგი მნიშვნელობები, რომელიც ლექსიკონში არ არის მითითებული. გასარკვევია მის სემანტიკურ სტრუქტურაში რომელია ძირითადი, ე. ი. პირდაპირ ნომინირებული მნიშვნელობა და რომელია გადატანითი, როდის ქმნის იგი სტილისტურ თავისებურებებს. ამ შემთხვევაში გაირკვეოდა ამ სიტყვის კავშირი სხვა სიტყვასთან და ქმნის თუ არა იგი და თუ ქმნის, რა შემთხვევაში ფრაზეოლოგიურ ერთეულს. ამასთან გავრცელების რა კონტურებში ქმნის სიტყვის ფრაზეოლოგიურ ერთეულს და რა კონტურებში იძლევა ნომინირებულ მნიშვნელობას. ან კიდევ სიტყვის „აკრფის“ — „ყველაფერს დაიმასხოვრებს“ — განმარტებაში მოცემულია მხოლოდ გადატანითი მნიშვნელობა. ძირითადი ნომინირებული მნიშვნელობის შესახებ არაფერია ნა-

თქვამი. ყოველი სიტყვის განილვისას ამოსავალია ნომინირებული მნიშვნელობა. გადამნიშვნელობით სხვა მომენტები სტილისტურ კლასიფიკაციაში ერთიანდება და იგი მასთან მიმართებაში უნდა იქნას განხილული, რაზეც ლექსიკონის შედგენისას ავტორს ყურადღება არ მიუქცევია. ლექსიკონში ამ მიმართებით ბევრია გასაკეთებელი. ხშირ შემთხვევაში არადამაკმაყოფილებელია სიტყვათა სტილისტური კლასიფიკაცია, სტრუქტურა.

ნასესწებ სიტყვებში ზოგჯერ შეცვლილია სემანტიკური სტრუქტურა, დავიწროებულია მნიშვნელობა, ან პირიქით გაფართოებულია, ადგილი აქვს სემანტიკურ გადახრას, პოლისემიურ სიტყვებთან ზოგიერთი მნიშვნელობის დაკარგვას. ეს მომენტები უნდა განხილულიყო ქართულ ლექსიკურ ერთეულებთან დამოკიდებულებაში. მაშინ აიხსნებოდა, რომ აღნიშნული ხასიათის ცვლილებანი გამოწვეულია სოციალური თუ სხვა ფაქტორებით. მართალია, აქ აშკარა იყო აჭარულის მიმართ თურქული ენის მიძალბა, მაგრამ ზოგჯერ ამათუ იმ უცხო ლექსიკური ერთეულის შემოსვლა გამოწვეული იყო ეკონომიური პირობებით. სასურველია გამოიკვეთოს ფართო და ვიწრო გამოყენების კონტურები, ასეთი ხასიათის სამუშაო გვიჩვენებს უცხო სიტყვათა შემოსვლის და დამკვიდრების პროცესს და მეტ - ნაკლებად წარმოგვიდგენს

გაშლა-შეზღუდვის საერთო სურათს. ამ მიმართებით ლექსიკონს შემდგომში დასჭირდება სრულყოფა.

დიალექტურ ლექსიკონში, როგორც ცნობილია, ერთ-ერთი დიდი ადგილი უკავია ფონეტიკური პროცესებით განპირობებულ ერთეულებს. მაგალითად: დარდი — დერდი, სეზიბი — საბაბი. ცხადია, აუცილებლად უნდა იქნას გათვალისწინებული ფონეტიკური თავისებურებანი, როგორც ერთ-ერთი დიფერენციული ნიშანთაგანი, მაგრამ თუ ეს ზოგად ხასიათს ატარებს, მაშინ იგი ლექსიკონის შედგენის სტრუქტურაში უნდა გვიჩვენოს და არაა აუცილებელი მათი ცალკე სტატიე-

ბად გამოყოფა და განაწილება. წინააღმდეგ შემთხვევაში გრამატიკული მოდელების ^{ერთეულებს} უშუალოდ ლექსიკონის სინამდვილეში გაჭირდება.

სიტყვა-სტატიაში, როცა სალექსიკონო ფორმად მასდარი გვაქვს, საჭირო იქნებოდა მოცემული ყოფილიყო ზმნის პირიანი ფორმებიც, რადგან ზოგჯერ შეიძლება სათანადო ფორმის წარმოება გაჭირდეს.

ჩვენ „ავი თვალთ“ არ ჩავვიხედავს ლექსიკონში. ცხადია, ავტორმა ფასდაუდებელი შრომა გასწია, ჩვენ კი შეგვიძლია გავიმეოროთ: „საქმემან შენმან გამოვაჩინა“.

ნანუდი ნოლიდები

ერთი ღარგის ლექსიკა აჭარაში

მესაქონლეობა ძველთაგანვე ერთ-ერთი ძირითადი და წამყვანი ღარგია მაღალმთიანი აჭარის მეურნეობაში. რძესა და რძის პროდუქტებს, ისევე როგორც საქართველოს მთიანეთში ყველგან, ძირითადი ადგილი ეჭირა აჭარელთა რაციონში, საოჯახო ეკონომიკაში. წარმოდგენილი მასალა¹ იმითაც არის საინტერესო, რომ გვიჩვენებს, თუ რა უმდიდრეს ლექსიკურ მარაგს შეიცავს სამეურნეო ყოფის ცალკეული ღარგი.

პირუტყვს ყოველთვის დიდი პატივისცემით ეპყრობოდა ქართველი. ასეთი დამოკიდებულების მაჩვენებელია ისიც, რომ აჭარელი

დღესაც საქონელს „საჭმელს მიართმევს“, „ხბოს პატივს ეცემს“ და „ხბოც აიზრდება“, საჭმელის მიცემისას მოეფერება, მიუსაყვარლებს — „მოდო, დედავ, მოდო, გოგოვ, გენაცვალეო“, ან თუნდაც, მოწველისას მწველავი ძროხას რომ მიუმღერებს²:

მოიწველე, ჩემო გოგოვ, (ლამაზავ),
კარგი ხარ და ლამაზი ხარ,
ნარცხს მოგიტან, (ლამაზავ),
ჩამოყარე, ჩემო გოგოვ, ლამაზავ...

2 აღსანიშნავია, რომ ძროხის წველისას მიმღერება (ლილინი), რომელიც მრავალჯერაა დადასტურებული აჭარაში, ერთ-ერთ უნიკალურ ფოლკლორულ-ეთნოგრაფიულ გადმონაშთადაა აღიარებული სპეციალისტების მიერ.

1 მასალა ჩაწერილია ხულოსა და შუახევის რაიონების სოფლებში.

ძროხებზე შერქმეულ სახელე-
ბშიც კი ჩანს ეს დიდი სიყვარული
და პატივისცემა. აჭარაში ძრო-
ხებს ეძახიან: გულისტანას,
თვარიას, ლამაზას, გიშე-
რას, გათენას, ბრავალას,
ყაყაჩოს, ყვავილას, კაკა-
ბას, დარჩენას, ბუჯერას,
ვარდოს, სათუთას, კეთი-
ლას, შველიას, დედიფე-
რას, ძოწენას, სანათას,
ნარინჯას, დოვლეთას,
გუზელას და სხვა მრავალს.

ძროხა რომ ხობოს (ხბოს)
იშოვს და პირველად მოიწვე-
ლის, იმ რძეს ქვია ხსენი. ხსენს
პირველად ხბოს მოაწოვინებენ —
„კარგი ხბო დადგებაო“,
ან მოწველიან და გადააქცე-
ვენ (გადაასხამენ). შემდეგ ჯე-
რებს მოწველიან, ცოტა ფქვილს
ამოუკიდებენ, ამოკრავ-
ვენ, კეცზე დაასხამენ და ქაბა-
ბივით შეწვავენ, ან დაასხამენ
ტაფაზე, გააცხელებენ, გაწურა-
ვენ, გააკეთებენ ფუნჩხას და
სჭამენ. ხსენს სხვა რძეში ორ-სამ
დღეს არ შეუტრევინ — მუავე
რძეა.

სამი დღის შემდეგ რძე კარგია
და უკვე შეიძლება მისი გამოყენე-
ბა.

რძეს ამუშავებენ სარძიეში
(სარძეში, საოხდურეში,
ქილარში, მარანში). უხ-
დურს, ნაწველს სარძეში
ინახავენ. სარძიე სხვებთან შედა-
რებით გრილი ოთახია — კედ-
ლებს ჭიჭინები (ნახვრეტები)

აქვს დატანებული და შიგ-
ვად ქრის ქარი. სარძიე, როგორც
ცალკე ოთახი, იაი ^{სარძიე} ^{სარძიე} ^{სარძიე}
მთის საზაფხულო სადგომებში,
ზედა სართულზეა (ახორს ზე-
ვითაა) მოთავსებული. სარძიე სო-
ფლის ბევრ საცხოვრებელ სახლ-
საც გააჩნდა ანდა მუთვალში
(სამზად ოთახში) მას ცალკე კუთ-
ხე ჰქონდა მიჩენილი.

გვიან გაზაფხულიდან იჭერენ
მთაში წასვლის თადარიგს. 7 მაი-
სი გაივლის თუ არა, მემთევ-
რე, უმეტესად ოჯახის დიასახლი-
სი, გაიბარგება კიდევ. რძის
ნაწარმის დამზადება ძირითადად
მთაში ხდება. მთაში მოჰყავთ სა-
ქონელი თავის ნამატთან ერ-
თად. მთაში ერთმა მემთევრემ
შეიძლება რამდენიმე ოჯახის სა-
ქონელი წაიყვანოს. ეს საქონელი
ამბარი ებისაა. მათ ცალკე
წველიან, ნაწველს ცალკე ამზადე-
ბენ და ინახავენ.

ძროხები დაბმულია ახორში ბა-
გაზე. ძროხას აქვს საყელუ-
რი — კისერზე, აქვს რკალი.
რკალი უკან შებნეულია კეხით,
კაპით, თავკაპით. საყელუ-
რზეა კინთიც. ბაგას აქვს გამო-
ხვრეტილი — ნაცხვირი. მო-
წკნელავენ ხეს, მოხჩო-
ლავენ (ცეცხლის ალში გაატა-
რებენ, დაარბილებენ), მოკაკ-
ვავენ, ამოდებენ საყელურზე და
გამოაბამენ ნაცხვირში ან კაპზე
მიაბნევენ თოკს და თოკს აბამენ
საძირზე. ხბოებს ინახავენ ახო-

რის ერთ კუთხეში — სახბოვ-
რეში (სახბორეში).

დილით ადრე ადგებიან, ჩავლენ
ახორში, ბაგას ამოასუფთავენ,
ნაბაგას (ნამარხელას, ნა-
ფერხის, ფახხუმს) გადაყ-
რიან და ახორს დახვეტავენ. ნეხვს
თოხით ჩახვეტავენ სანაწყალ-
ში და სანაწყალიდან ნიჩბით
სანათურში გადაყრიან. მერე
ახორს გამოწმენდენ. ხელებს დაი-
ბანენ, აიღებენ საწველელს
და შებრუნდებიან ახორში. ძრო-
ხას სველი ტილოთი გამოუსუფთა-
ვებენ ან წყლით ჩამობანენ ძუ-
ძულერებს, ცურნებს. მე-
რე ძროხასთან მიიყვანენ ხბოს და
მოაგანურებენ (მოაგან-
ვებენ, მოანაგუებენ, მო-
აგენებენ) — მოაწოვებენ. ცო-
ტას რომ შეჰმას ხბო, მიაბამენ დე-
დის წინ და თვითონ დაიწყებენ
წველას: ჩამოწველიან. ძროხა,
ხბო რომ ახლოს ჰყავს, ლოკავს,
ეხუტება ხბოს და ჩამოყ-
რის რძეს.

ზოგ ძროხას არ ჰყავს ხბო, ან
ტლინკავია, ფიცხი, ნაჩა-
რი ძროხაა. ასეთ ძროხას მოფე-
რება უნდა, თორემ აიკრეფს,
„არ მოგცემს ძეს“. ძროხა
რომ რძის მალვას იწყებს ან
შრება, ძალზე ცოტას იწველე-
ბა, ამბობენ — წკენტავსო.

ძროხას წველიან ორივე ხელით
ან მუშტით, მჯილით, რო-

გორც მიეჩვევიან. თუ მაგარი ძუ-
ძუბია, მოკეცილ ცერს მიაჭერენ
ძუძუზე, ჩამუშტავენ და წვე-
ლიან. არის შუათითურა
წველაც, რომლის დროსაც ძუძუს
შუა თითსა და საჩვენებელს შო-
რის მოაქცევენ და ისე წველიან.

ერთ ძროხას მოწველიან, ნაწ-
ველს სუფთა ჭურჭელში ჩაასხა-
მენ, რომელიც იქვე კავზეა და-
კიდული. ამ ჭურჭელში ავსებამდე
ასხამენ რძეს. უწინ წველდნენ
კოლოფებში, ახლავდნენ
წველიან, რომ დაამთავრებენ
წველას, ჭურჭელს აიტანენ სარძი-
ეში, ძროხებს კი საძოვარზე გაუშ-
ვებენ — გააძვებენ. მერე
მიხედავენ რძეს — „რძეს სამ-
სახური უნდა“. რძეს გაწუ-
რავენ საწურში და მერე დაამუ-
შავებენ ძიმამშინაში, სეფე-
რატორში. საღამოს ნაწველს
გაწურავენ და სუფთად შეინახა-
ვენ, დილაზე მოწველილს
მიუტოლებენ და ისე გამოხდიან.

უწინ ძიმამშინა რომ არ ჰქონ-
დათ, თბილ-თბილ უმრძეს და-
ასხამდნენ ხელგობზე. ოჯახს ჰქო-
ნდა 9-10 გობი. შეიძლება 20-30
გობიც ჰქონოდა.

გობებს დადგამდნენ, გააწყა-
პებდნენ სარძიეს თაროზე, ქა-
ნდარაზე, დანდალაზე —
ქარმა უბეროსო. რძე შემ-
უავდება, თავს (ძითავს, ძი-
ნალებას, კაიმაღს) მოიც-
ავმს (გაიკეთებს, მოიგ-
დებს) ამას მოხდიან, ესაა კა-

იმადი. კაიმაღს მოჭუჭკავენ,
მოამცვრევენ კოთხოში,
კაპიწში, კასრში. კაიმაღი
შეიძლება ერთ თვესაც აგროვო.
მოგროვებული კაიმაღიდან გააკე-
თებენ ძალს, კარაქს.

მოგროვებულ კაიმაღს დასხა-
მენ დიდ გობზე და ურევენ ხელით
ან კაშულით. თანდათან ერთმა-
ნეთს გამოურიგდება, გა-
მოეყოფა სითხე და ძალი, გაერ-
ჩევა ცალკე წყალი და ცალკე
ძალი, მოვა ძალი პირველად
რომ მიხვდებიან, ძალი მოდისო,
დაიწიწილაო იტყვიან. შემ-
დეგ მოჭყვება და მოვა კორო-
ტანათ, გამოაყრის როგორც სი-
მინის კაკლები, დაიკაკლება,
შემდეგ ეს კაკლები შეერთდება,
შეიკოჭება, მიეცემა თაღის
ფერი, აღომდება. ძალს ამოი-
ღებენ გობიდან და რამდენჯერმე
კარგად გარეცხავენ, თან ზელენ
ხელით, თან წყალს უცვლიან. რე-
ცხავენ მანამ, სანამ წნე წყალი
არ გადინდება, სანამ წვენი
არ გაუწმინდდება. ზოგან
წყლიან ჰქვას დადგამენ და შეა-
ღარებენ ნარეცხ წყალს.

გარეცხილ ძალს მარილს შეაზე-
ლენ, გასინჯავენ სიმწუთხეს.
მარილით ზომაზე შეზაფებული ძა-
ლიდან გოროხებს (კვერე-
ბს, კოკვებს) გააკეთებენ, და-
აწყობენ და ძალის გოროხები კა-

რგად რომ დაიწურება შრატ-
საგან, ჩატკებნიან, ჩატკე-
ლავენ ქურჭელში — ეჭობენ,
კასრში, გვარდაში. ძალში შე-
ტი მარილის შეზელა არ ვარგა —
ასეთი კარაქი ტაფაში გაიღენ-
თქება: არც სულ უმარილო ვა-
რგა — არ შეინახება, გაყვითლ-
დება, გამწარდება და სული გა-
უდინდება.

მომცრეული კაიმაღიდან ძალს
ვარიაშიც აკეთებენ. ვარია ხი-
საა (ცაცხვის ან თელასი). გრძლად
მოჭრილ მსხვილ ხეს გული გა-
მოფხეკილი (გამოხვეწი-
ლი, გამოხაპიწული) აქვს
და შიგნიდან ღრუიანია. ვარი-
ას ძირები გამოშენებული
აქვს: აქვს პირი, თვალი. პირ-
ზე ბოლკო ეხებება. ჩაასხამენ
ვარიაში ნაღებს, კაიმაღს. დაა-
ხურავენ ბოლკოს. ვარია თოკებით
დაკიდებულია თევანში. ორი ქალი
რეკავს ძალს. მაღ-მაღე ჩაახე-
დავენ ვარიას თვალში. კაიმაღს
ჯერ გამოაჭრის, მერე აღომ-
დება. გააქნევ-გამოაქნევენ, მოვა
ძალი, დაიწურება, ღომი-
ჩხასავით გახდება, დაგო-
რგვალდება, მერე დაიძი-
ნებს, აღარ გაექანება. კიდევ
რეკავენ. ცოტა ხანში კაიმაღი
ამოიღებს ხმას, გაწყალდება,
გამოურიგდება ერთმანეთს დო

და მაღი. კიდევ მოუქანებენ ვა-
რიას თავს, კარაქი შეგორგვა-
ლდება, დიდი გუნთები გახ-
დება. დოს (ნარევას) გადმოსხა-
მენ, მაღს ციცხვით ან ხელით
ამოიღებენ, გობზე დადებენ და
კარგად გარეცხავენ, მოჭაჭვილ
მარილს ჩააყრიან, კარგად შელე-
სავენ და ჩადებენ ყაბში.

მაღს მოამცვრევენ. ყაბი რომ
აივსება, მაღს კარგად ჩააგლე-
სენ და ზევიდან დაჭიჭნავენ,
დაამჭრელებენ: მსხალს ან
კარტოფილს გათლიან, დაჭიჭნა-
ვენ და დაადებენ მაღს. მაღი და-
იჭიჭნება. დაახურავენ თავს კარ-
გად და ასე შეინახავენ.

კაიმალიდან თაღის დამზადების
შემდეგ რჩება წვენი ნარეკაჲ
(ნარიკაჲ). ნარეკას ნაჟღერ-
თას (ნაჟღერტასაც) ეძახი-
ან, — რადგანაც ვარიას აქანებენ
— აჟღვართუნებენ.

ნარეკადან კეთდება ნადული
(დო, წოვა). ნარეკას ჩაასხამენ
ჭურჭელში და შედგამენ ცეცხლ-
ზე. ცეცხლი ძალიან არ უნდა და-
უგზნონ. ნარეკა გაცხელდება,
მოჟრება და წამოიქა-
ფება. გამოუტრევენ კოვზს, რომ
აღუღდება, მარტო ერთი ქენე-
რით (კილით) მიუდგამენ ცეცხლს
და მისცემენ დუღილს. ნარეკას
ქაფი მოაწვება, ჩაქარდება,
ჩაინადირებს და მოდუღდება

— ქვეშ გაიგდებს დოლა-
ზევიდან მოიშრატე ^{შევიდან}
ცივებენ, ჩახვში ჩაასხამენ, და-
კიდავენ და გაიწურება. გამოვა-
დო, დარჩება შრატი, წურუქაჲ.
წურუქას ჩომას, ბოხრიკს
(საქონელს) დაალევიანებენ.

თავმოხდილ ან გამოხ-
დილ რძეს გაცხელებენ, ჩაკ-
ვეთავენ — რძეში ჩაასხამენ
კვეთს. ცოტა ხანში რძე მოიყ-
ველება. ციცხვით მოურევენ,
თუ ციცხვზე დაეხვია, მოსუ-
ლია რძე და შეიძლება ყველის
ამოღება. ყველს ხელით მოჭუ-
კავენ და სუზგში ჩადებენ.
ყველს გადინდება შრატი. ყველს
თავიდან მოზეღენ... ასე იმეორე-
ბენ ოთხ-ხუთჯერ, რომ ყველი გა-
წიპდეს (გაიწელოს) და ხასი
(კარგი) გახდეს. ყველს ამოიღებენ,
ხელზე მოგრებენ. მოგრებილ ყვე-
ლს გააბრტყელებენ ლავაშივით
და გამზადებულ ლავაშს ჩადე-
ბენ ჭურჭელში. ესაა ჩლეჩილა
ყველი. ერთი ლავაში ერთი ხე-
ლეკრა ყველია. ახალამოდებულ
ყველს წნავენ. კიდევ და დაპწ-
ნილ ყველს ამზადებენ.

ყველს აყრიან მარილს. მარილი
ამაგრებს და ინახავს ყველს. თუ
მარილი არ დააყარეს ყველს, და-
მატლავს და დალპება. ბევრი
მარილიც არ ვარგა — ყველს
მოკურტავს, ძალიან გაამაგ-

რებს. თუ ყველი არ დამატლა და ისე გაყვითლდა, გემრიელია.

ყველს წათხში ინახავენ. წათხს ასე აკეთებენ. წყალს აადულებენ, მარილს ჩააყრიან, გააცივებენ. ამას დაასხამენ ყველს. წათხი შეინახავს ყველს.

გამოხდილი რძე შეიძლება არც შეეკიდო ცეცხლზე. უწინ, კაიმალს რომ მოხდიდნენ, თავმოხდილ რძეს ისევ დატოვებდნენ სარძიეში. ასე რძე მისით მოიდებდა. რძე ტაროსის (ამინდის) მიხედვით ამჟავდებოდა. თუ სიგრილე იყო, შეიძლება ერთ კვირასაც არ ამჟავებულყო.

ცოტა შემჟავებულ რძეს ამოასხამენ ტაფაზე, გააცხელებენ და ნახავენ, თუ შრატი და საყველე გამოეყო ერთმანეთს, ამოიღებენ ყველს, თუ არა და, აცლიან კიდევ ცოტა ხანს. საერთოდ, თავმოხდილ რძეს კვეთი არ უნდა. თუ რძე ტკბილია, ან თუ ითავაზა (მოსვლა დააგვიანა), მაშინ ჩაამატებენ კვეთს.

თუ ეჩქარებათ ყველის ამოღება, ცოტათი შემჟავებულ რძეს კვეთს ჩაამატებენ და მოგა ყველი. ყველს ხელით ამოიღებენ და ხელავენ. ყველი რომ გაწიაბდება, თავის თავს რომ შეიკავებს, ამოიღებენ, დაგრეხენ ან დაწნიან, ლავაშს გააკეთებენ და შეინახავენ.

ყველი ამოღების დროს ბარსამჯერ (ხშირად) უფუჭდებათ.

კარგი ჩლეჩილა არ იქნება, დაბერებული, ფუნხისა იქნება. ასეთი ყველი არ ფერხდება გორჯოლო (ფუჭდება). ფშნიდამ, სასრება) ყველია. ასეთ ყველს ამოიღებენ, მრგვალად გააკეთებენ და შეინახავენ. გორჯოლო ყველი კარგია მოხრაკულისათვის და კაიმალში ჩასაყრელად.

ხანდახან (უფრო ბავშვებისათვის) — ამოიღებენ პატარა ყველს — ყველიკვერას, ყველჭიპას.

ბოლო დროს ძალიან ყველსაც აკეთებენ. გამოუხდელ რძეს გაწურავენ, შეათბობენ და ჩაკვეთავენ. რძიან ჭურჭელს დადგამენ ცეცხლთან. რძე მოდებდება. გაერჩევა შრატი და ხინჭი (რძის შედედებული ნაწილი) მერე ხელით აურევენ, მოთქლაფავენ. ის ჩაინაძირებს: ხელით მოჭიჭყავენ, მოაგროგვალევენ, ამოიღებენ და დადებენ თეხიაზე, კოფარაზე, დააყრიან მარილს. იმ დღეს გააჩერებენ. ყველიდან გამოიწურება შრატი და მერე ჩადებენ წათხში.

ფუშკურო ყველიდან აკეთებენ მოშუშვილ ყველს. ფუშკურო ყველს მოაგროვებენ, დაფშნიან გობზე, დაბურავენ სუფთად, შეახვევენ და დადგამენ სი-

თბოში. სითბოში ყველი ჩაშუ-
შდება. ასე შემზადებულ ყველს
მერე ქვაბით შევიღებენ ცეცხლ-
ზე, დაასხამენ მდულარე წყალს,
ნაღებს, ურთავენ მარილს და
აღულებენ დიდხანს, თან ურევენ.
კარგად, რომ მოდულდება, გახდე-
ბა მოშუშვილი ყველი. ყველს
თბილ-თბილს ჩაასხამენ გვარდაში
ან ქილექში და შეინახავენ.

ყველის შესადელებელ კვეთს
წინაწინ ამზადებენ. საქონელს
რომ დაკლავენ, გამოიღებენ კვე-
თს, ფუშს, გარეცხავენ, დააყ-
რიან მარილს და გაახმობენ. გამხ-
მარ კვეთს ჩააგდებენ შრატში, ჩა-
ამატებენ კვერცხის ნაჭუქს, ლო-
ბიოს და სიმინდის კაკლებს და
დადგამენ, ან შრატში კვეთთან
ერთად ჩადებენ კვერცხს, ლურს-
მანს, სიმინდისა და ლობიოს კაკ-
ლებს, ჩაამატებენ შვიდნაირ წყა-
ლს, შაბს. შრატს 10-15 დღეს ასე
გააჩერებენ და მერე გამოიყენებენ
ყველის დასამზადებლად.

ყველის ამოღების შემდეგ დარ-
ჩება ჩოროთანი. ჩოროთა-
ნიდან, როგორც ნარეკადან ამზა-
დებენ დოს. ესაა მშრალი დო.

რძიდან ამზადებენ მაწონს,
აღულებენ რძეს, გააგრილებენ.
ჩინჩიხი რძე რომ იქნება, მო-
ცხელაო, მისცემენ მაიას
(ძირს, დედოს), გამოურე-
ვენ ციცხვით ან ლაფერიით,
დაახურავენ თავზე, შეახვევენ და...
შედგება.

თუ ოჯახს ბევრი მაწონი დაე-
როვდა, ვარიაში შერეკავს დაღს.
მორეკვის დროს ვარიაში ჩა-
ტამარი (ძარღვი) შეატყ-
დება, გაერჩევა დო და ძალი,
მოგუნთავდება. ძალს გამოიღებენ,
გარეცხავენ და შეინახავენ. მაწ-
ნიდან რჩება აირანი. აირანი
კარგია დასაღევად. მას ნაკლებად
იყენებენ დოს მისაღებად.

ბევრი აირანი თუა, მოადუღე-
ბენ, გაწურავენ და მიიღებენ ნა-
დულ დოს (ზოგან ამასაც ჩო-
როთანს ეძახიან).

დოდან ამზადებენ ყურუთს.
ნადულ დოს იშვიათად იყენებენ
ყურუთის დასამზადებლად. ის
შედარებით უფრო მყავია. ყურუ-
თს ამზადებენ შემდეგნაირად: და-
წვავენ ბლომად ძალს, მოხრაკა-
ვენ შიგ სიმინდის ფქვილს (ფქ-
ვილს ამოკრავენ, მარაგს მი-
ცემენ (ზოგი წითელი სიმინდის
ფქვილს არჩევენ), შეაზელენ დოს
და მერე გაყურუთავენ (ყუ-
რუთის ფორმას მისცემენ).

ყურუთს ამზადებენ სხვაგვარა-
დაც: კაიმალიდან გააკეთებენ ხა-
ვიწს — აღულებულ კაიმალში
ჩაყრიან სიმინდის ფქვილს და მო-
ხრაკავენ, შემდეგ დაასხამენ აღუ-
ლებულ რძეს, შეაზელენ დოში,
გააგრილებენ და ხელით დააგორ-
გვალებენ, კვერებს გააკეთებენ.

გამზადებულ ყურუთს ქარიან
ადგილზე დააწყობენ და გაახმო-

ბენ. ყურუთის პირდაპირ მზეზე
გახმოზა არ შეიძლება — ს უ ლ-
ი ც ა უ ვ ა რ დ ე ბ ა და მ ზ ე ც
ყურუთს დაღს აართმევს. ყურუ-
თი მზეში დასკდება და უცბად
მოიხაპრება. კარგად გამხმა-
რი ყურუთი დიდხანს შეინახება.

ესაა დაღიანი ყურუთი. არის
რ ძ ი ა ნ ი ყურუთიც. რძიან ყუ-
რუთს ასე ამზადებენ: რძეს ადუ-
ლებენ განახევრებამდე, ამით გაა-
კეთებენ ძ ი ფ ი ა ს — დადუღე-
ბულ რძეში ჩაყრიან, ჩაამატებენ

დოს, კაიმაღს, შეზელენ კარგად
გააგრილებენ და გააკეთებენ ყუ-
რუთს. კარგად
გააგრილებენ
ყურუთს

ამ მცირე ლექსიკური მასალი-
დანაც კარგად ჩანს, რა მდიდარია
აჭარული დიალექტის ლექსიკა.

აღსანიშნავია რომ, აქ წარმოდ-
გენილი ბევრი ლექსიკური ერთე-
ული უცნობია აჭარული დიალექ-
ტის შესახებ დღემდე გამოცემუ-
ლი სამეცნიერო ლიტერატურისა-
თვის.

იზო სამსონია

აჭარული ჩაცმულობის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის

სამეცნიერო ლიტერატურაში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ტანსაცმლის შესწავლას, მისი ადრეული ფორმების დადგენისა და გენეზისის საკითხებს.

ნ. გაგენ-ტორნის აზრით, ტანსაცმელი ადამიანის პასპორტია, რომელიც უჩვენებს მის ტომობრიობას, წოდებრიობას, სქესს და წარმოადგენს მისი საზოგადოებრივი წონის სიმბოლოს (ნ. ი. გაგენ-ტორნი, ტანსაცმლის შესწავლის მეთოდისათვის საბჭოთა ეთნოგრაფიაში, ჟურნ. „საბჭოთა ეთნოგრაფია“, 1933, № 3-4, გვ. 122, რუსულ ენაზე).

საყურადღებოა პ. ბოგატერიოვის მოსაზრება, რომლის თანახმად ტანსაცმელი არის მატერიალური კულტურის ის მნიშვნელოვანი ელემენტი, რომელიც პრაქტიკული დანიშნულების გარდა,

უკავშირდება, აგრეთვე, მისი მატარებლის სოციალურ და ქონებრივ მდგომარეობას, მეურნეობრივ საქმიანობას, ეროვნებას, სქესს, ასაკს, ესთეტიკურ გემოვნებას და სხვა მნიშვნელოვან ცხრივებისეულ მოვლენებს (პ. ბოგატერიოვი, ნაციონალური კოსტუმის ფუნქციები მორავიის სლოვაკიაში, კრ. „ხალხური ხელოვნების თეორიის საკითხები“, 1971, გვ. 340, რუსულ ენაზე).

ამდენად, ტანსაცმლის თავისებურებათა შესწავლას შეუძლია შუქი მოჰფინოს ქართველი ხალხის საზოგადოებრივი ყოფის არსებით მხარეებს.

ქართული სამოსის თავისებურებათა შესწავლით არაერთი მეცნიერი დაინტერესდა. ამ მხრივ მნიშვნელოვან წყაროს წარმოად-

გენს ვახუშტი ბაგრატიონისა („აღწერა სამეფოსა საქართველოსა“) და ივ. ჯავახიშვილის („მასალები ქართველი ერის მატერიალური კულტურის ისტორიისათვის“) ნაშრომები. გარდა ამისა, ქართული ტანსაცმლის კვლევის საკითხს მიეძღვნა ი. ციციშვილის, ნ. ჩოფიკაშვილის, გ. ჩაჩაშვილის, ლ. ბოჭორიშვილის, თ. ოჩიაურის, ნ. გვათუას, ც. ბეზარაშვილის და სხვათა ნაშრომები.

ქართულ ეროვნულ სამოსელში ერთ-ერთი ორიგინალური ადგილი უჭირავს აჭარულ ტანსაცმელს, რომელშიც ასახულია საქართველოს ამ კუთხის ისტორიული ბედის თავისებურება.

თურქეთის თითქმის სამსაუკუნოვანმა ბატონობამ ვარკვეული კვალი დააჩნია აჭარელთა კულტურისა და ყოფის ზოგიერთ მხარეს, მათ შორის ტანსაცმელსაც. მიუხედავად ამ გავლენებისა, როგორც კულტურისა და ყოფის სხვა მნიშვნელოვანი ელემენტები, ტანსაცმელიც ძირითადად ზოგადქართულ იერს ატარებს, რაც, ბუნებრივია, არ გამოირიცხავს ლოკალურ თავისებურებასაც. აჭარულმა ტანსაცმელმა, არაქართული ტერმინების მომძლავრების მიუხედავად, მტკიცედ შემოინახა ქართული ეროვნული სახე (კრ. „სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობის კულტურისა და ყოფის საკითხები“, I, აღ. რობაქიძის შესავალი წერილი).

აჭარელთა ჩაცმულობის შესა-

ხებ სპეციალური ლიტერატურა არ არსებობს. ამ მხრივ საყურადღებო ცნობებია გაბნეული, ძირითადად საუკუნის მოგზაურ-მკვლევართა ნაშრომებში. ქალის სამოსის ზოგიერთი ელემენტის შესახებ ნათელ წარმოდგენას იძლევა, აგრეთვე, ჯ. ნოღაიდელის ნაშრომი „ეთნოგრაფიული ნარკვევი აჭარელთა ყოფა-ცხოვრებიდან“.

აჭარელი ქალის ჩაცმულობის ფორმების შესწავლისათვის პირველ რიგში მნიშვნელობა ენიჭება ეთნოგრაფიულ მასალებს. საყურადღებო მონაცემების შემცველი აკად. ივ. ჯავახიშვილის თაოსნობით 1935-1936 წლებში შეკრებილი „შინამრეწველობის მასალები“, რომელიც ინახება ისტორიის, არქეოლოგიისა და ეთნოგრაფიის ინსტიტუტის საქართველოს ეთნოგრაფიის განყოფილების ფონდში. საკითხთან დაკავშირებით სამუზეუმო კოლექციებსაც განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა.

მე-19 საუკუნის ბოლოსა და მე-20 საუკუნის დასაწყისისათვის აჭარელი ქალის სამოსი კომპლექსურ ხასიათს ატარებს. მასში შერწყმულია შიდა და გარე სამოსის, თავსაბურავისა და ფეხსამოსის ელემენტები.

ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მონაცემებით ირკვევა, რომ ტანსაცმლისათვის საჭირო მასალად აჭარელი ქალი იყენებდა როგორც შინამზად (შალი, აბრეშუმი, სელო, ბამბა), ასევე ფაბრიკულ ქსოვილებს.

საოჯახო წესით ქსოვილთა და-
სამზადებლად საჭირო ნედლეუ-
ლის სიმრავლე, ნაქსოვი სახეების
მრავალფეროვნება და ქსოვის ტე-
ქნიკის მაღალგანვითარებული ნი-
შნები მიუთითებს ფეიქრობის ხა-
ნგრძლივ ტრადიციებზე აჭარაში,
რომ აჭარა ამ თვალსაზრისითაც
საქართველოს ერთ-ერთ დაწინა-
ურებულ კუთხეს წარმოადგენდა.
როგორც უძველესი წერილობი-
თი ცნობები გვიდასტურებენ,
ქსოვილთა დამზადება აჭარაში
უკავშირდება ძველ კოლხურ კუ-
ლტურას.

ამ დარგის სიძველის მანიშნებე-
ლია ფეიქრობასა და ტანსაცმლის
ჭრა-კერვასთან დაკავშირებული
წეს-ჩვეულებანი, რომლებიც გა-
დმონაშთების სახით გვხვდება
აჭარელთა ყოფაში. ასეთია, მაგა-
ლითად, ჭრა-კერვისათვის ვარგი-
სი და აკრძალული დღეების გა-
მოყოფის ტრადიცია, რომელთაც
ანალოგები მოეპოვებათ როგორც
საქართველოსა და ამიერკავკასიის
ფარგლებში, ასევე მის გარეთ. ამ
თვალსაზრისით, ჭრა-კერვისათვის
ვარგისი და აკრძალული დღეები
უკავშირდება ქართველი ხალხის
რელიგიურ აზროვნებას, რომე-
ლიც ასტრალურ კულტებთან ურ-
თიერთობაში ყალიბდებოდა (ვ.
ბარდაველიძე, ქართველთა უძვე-
ლესი სარწმუნოების ისტორიიდან
(ღვთაება ბარბარ-ბაბარ).

აჭარელი ქალის ჩაცმულობის
ძირითად კომპონენტებს შეადგენ-
და: შიდა სამოსელი — ზუბუნ-
ფარაგა, იგივე გრძელი ზუბუნი

(ზუბუნი მამაკაცის ჩოხის შიგნით
ჩასაცმელ ზედატანსაც ეწოდებოდა)
დატეხილი და ფორკა კაბამ
ქვედა კაბა, იჩლული; გაჩეხილი
სელი — სიხმა, ჩათაკა, სალტა და
ხირხა. მნიშვნელოვან როლს ქა-
ლის ჩაცმულობის სრულყოფაში
ასრულებდა სარტყელ-ფეშტემა-
ლი. რთული და მრავალნაწილიანი
თავსაბურავიდან აჭარელთა ყო-
ფას ბოლო ხანებამდე შემორჩა
შემდეგი სახეობანი: ლეჩაქი, თავ-
ჩითი, თავსაკრავი, თეფელუღიანი
ფესი, დუვალი და ვალა. წამოსას-
ხამის ტიპის სამოსელთაგან ხმარე-
ბაში იყო ჩადრი, ჩარჩაბი და სა-
ხის დამფარავი საშუალება ფეჩე.
ფეხსამოსთაგან გვხვდება წინდა,
პაიჭი, კარაჭინი, ქალამანი, წულა,
ჩილატანი, ნალინი, კალოშ-კონდ-
რა, ფოთინი.

სამოსის ზემოჩამოთვლილ სა-
ხეობათაგან სიძველით გამოირჩე-
ვა ზუბუნ-ფარაგა, როგორც ყვე-
ლაზე მარტივი სახე. სიმარტივე
ნათლად ვლინდება თარგში. სამო-
სის ამ სახეობას საინტერესო პა-
რალელი ეძებნება ქართველი ქა-
ლის ახალუხთან. კაბის დანარჩენი
ორი სახეობა, რომელიც უცხო გა-
რემოდან შეთვისებული ჩანს, მა-
სობრივ ხმარებაში იყო მე-20 სა-
უკუნის 20-30-იან წლებამდე. აჭა-
რელი ქალის ძირითადი სამოსი
ზუბუნ-ფარაგა ხმარებიდან ვერ
განდევნა გარედან შემოსულმა
დატეხილმა და ფორკა კაბამ. ისი-
ნი ერთიმეორის გვერდით თანა-
არსებობდნენ.

აჭარელი ქალის საქორწილო

ტანსაცმელთან დაკავშირებული ეთნოგრაფიული მასალის შესწავლამ გამოავლინა მისი მნიშვნელოვანი განსხვავება საქართველოს სხვა კუთხეებთან შედარებით. აჭარელი ქალი საქორწილო კაბას უპირატესად წითელი ფერის ქსოვილისაგან იკერავდა, მაშინ როცა საქართველოს სხვა კუთხეების მოსახლეობაში, გარდა ხევსურეთისა, საქორწილო კაბად თეთრ ფერს ირჩევდნენ.

საინტერესო მასალები გამოვლინდა სამგლოვიარო სამოსელთან დაკავშირებით. აჭარელთა ეთნოგრაფიულ ყოფაში გლოვის დროს სახმარი სამოსის ფერი არ იყო დაკანონებული და არც გლოვის გამოხატვის რაიმე ნიშანს ხმარობდნენ უშუალოდ ტანსაცმელზე. მხოლოდ მეუღლის გარდაცვალების შემთხვევაში იცოდნენ „შავი ლეჩაქის ახვევა“. შავი ფერის სამოსის ტარება გლოვის ნიშნად აჭარაში მხოლოდ ბოლო ხანებში შემოდის.

აჭარელი ქალის ჩაცმულობის ისეთი ძირითადი ელემენტები, როგორიცაა ზუბუნ-ფარავა, ხირხა, ლეჩაქი, თავსაკრავი, წინდა, პაიჭი, კარაჭინი, ქალამანი, წუღა და სხვ. საერთოდ ქართველი ქალისათვის დამახასიათებელი ძირძველი ადგილობრივი ელემენტებია.

გარდა ამისა, აჭარელი ქალის ჩაცმულობაში არის ისეთი ელემენტებიც, რომლებმაც, მართალია, უცხოური გავლენა განიცადეს, მაგრამ ქართული იერი მაინც შეი-

ნარჩუნეს. ასეთია მაგ. აჭარელი ქალის ზედა სამოსის საინტერესო სახეობა სიხმა, რომელიც აჭარელთა თად განსხვავდება საქართველოს სხვა კუთხეებში დადასტურებული მსგავსი დანიშნულების სამოსისაგან. ის ახლო მსგავსებას ამჟღავნებს ანატოლიელი ქალის ზედა სამოსთან. ამდენად, სიხმა უცხო გარემოდან შეთვისებულ სა მოსელად მიგვაჩნია. მაგრამ გასათვალისწინებელია ის ცვლილება, რაც სამოსის ამ სახეობამ განიცადა ადგილობრივი ტრადიციების შესაბამისად. ეს ნათლადაა გამოხატული ქართული სამოსისათვის დამახასიათებელ წელზე გაწყობილ ჩაცმულობასა და საგულე ნაწილის შემკობაში.

სიხმას საგულე ნაწილის ქარგულობაში დადასტურდა საქართველოს სხვა კუთხეებისათვის დამახასიათებელი ისეთი ორნამენტები, როგორიცაა „სამყურა“, „ნაძვიტოტა“, „ჩიტივალა“, „კატიკვალა“ და სხვ. სიხმას შემკულობის ზომომორფული და მცენარეული მოტივების გვერდით ერთ-ერთ საპატიო ადგილს იჭერს ჯვარი, რომელიც, როგორც ცნობილია, ძირძველი ქართული ორნამენტის წინაქრისტიანული ხანიდან მომდინარე ტრადიციულ ელემენტს წარმოადგენს. გვიანდელ ხანაში იგი ქრისტიანობის სიმბოლოს გამოხატავდა და ამ მნიშვნელობით უპირისპირდებოდა ისლამის როგორც დოგმატიკურ, ასევე საწესჩვეულებო ნორმებს.

რაც შეეხება ძველად მოხმარე-

ბული ზედსაცმელი სამოსის ერთ-ერთ საინტერესო სახეობას სალტას, იგი ფორმითა და შემკულობით მნიშვნელოვნად განსხვავდება სიხმასაგან. სალტა წარმოადგენს აჭარული ტანსაცმლის ქარგულ ობის მაღალგანვითარებულობის ნიმუშს. მას ამკობდნენ ვერცხლიმკედის გრებილით გამოყვანილი გეომეტრიული და მცენარეული ორნამენტებით. ამ თვალსაზრისით ყურადღებას იპყრობს სახეთა შერჩევის მეტად დახვეწილი გემოვნება. ხშირ შემთხვევაში ფერები გარკვეული კანონზომიერებით ერწყმიან ერთმანეთს, რაც ფერთა შეთანხმების ტრადიციული წესების ცოდნას ავლენს. აჭარელი ქალის ეს ნახელავი იქცევს მნახველის ყურადღებას თავისი სისადავითა და დახვეწილობით. იგრძნობა, რომ ხელსაქმის ამ ნიმუშს აჭარაში მრავალსაუკუნოვანი ტრადიცია გააჩნია. ქარგვის ეს მაღალგანვითარებული ტრადიცია ხალხის ფართო მასებში დღემდეა შემონახული.

საინტერესო მიმართება აქვს სამოსის აღნიშნულ სახეობას ძველ საქართველოში მოხმარებულ სამოსთან, კერძოდ, მსგავსი სამოსი აცვიათ ფაენისის ფრესკაზე (ახალქალაქის განაპირას) გამოსახულთ. ფაენისის წმინდა გიორგის ეკლესია მე-10 საუკუნეს განეკუთვნება. ეს მსგავსება მე-10 საუკუნის კედლის მხატვრობასთან გვაფიქრებინებს, რომ სამოსის ამ სახეობას შეიძლება ადგილზე ჰქონდეს გავლილი განვითარების

გრძელი და რთული გზა. მეტწილად, სამოსის ამ ვარიანტში თავისი საბოლოო სახე მიიღო მხოლოდ იჩილული აჭარაში ორბეგულის მიერ მოხმარებულ ზედატანს წარმოადგენდა. თვით სიტყვა თურქულია და შიგსაცმელ სამოსს ნიშნავს. მსგავსი სამოსი საქართველოს სხვა კუთხეების ქალთა ჩაცმულობაში არ მოწმდება.

ქსოვილის სარტყლების გვერდით აჭარაში ლითონის ქამრებსაც ფართო გამოყენება ჰქონდა. იგი სიმდიდრის მანიშნებლად ითვლებოდა და წელის სამკაულის აუცილებელ კომპონენტს შეადგენდა. ხმარებაში იყო როგორც შემოტანილი, ასევე ადგილზე ნამზადი ჰვირული ტექნიკით შესრულებული ვერცხლისა და სირმაქსოვილი ყაითნის ქამრები. ვერცხლის ქამრები სტილისტურად თითქმის ერთნაირი არიან. დამუშავების ტექნიკაც მსგავსი აქვთ. როგორც ეთნოგრაფიული მასალა ადასტურებს, აღნიშნული ტიპის ქამრები ბათუმსა და ახალციხეში მზადდებოდა.

ჰვირული ტექნიკით შესრულებული ქამრები არა მარტო აჭარისათვის არის დამახასიათებელი, არამედ საქართველოს სხვა კუთხეებისა და კავკასიის ხალხებისათვისაც.

აჭარელ ქალთა სათბილო სამოსი ხირხა, კერვის ტექნიკით, თარგითა და მოხმარების წესით, ქართულ ქათიბს უკავშირდება. ხირხა თეიმურაზ პირველის თხზულებათა პირველ გამოცემაში განმარ-

ტებულია როგორც ტლანქი, უხე-
ში სამოსი, დერვიშთა ტანსაცმე-
ლი. ხირზა, როგორც წამოსასხამის
ტიპის სამოსი, იესე ოსეშვილსაც
აქვს მოხსენიებული. ივ. ჯავახიშ-
ვილი მას ზამთრის სათბილო სა-
მოსად მიიჩნევს.

შეინიშნება აგრეთვე აშკარად
უცხოური გავლენებიც, რაც ყვე-
ლაზე მკაფიოდ მოჩანს თავსაბუ-
რაგის ისეთ ელემენტებზე, როგო-
რიცაა ფესი და თეფელუღი, დუ-
ვალი და ვალა, ჩარჩაბი და სხვა.
ეს უცხო ელემენტები აჭარაში
თურქული გავლენის შედეგად შე-
მოვიდა ხმარებაში, რასაც თან მო-
ჰყვა თურქული ტერმინოლოგიის
შემოჭრაც. მაგრამ ბევრმა მათგან-
მა ფეხი ვერ მოიკიდა ამ კუთხის
მცხოვრებთა ყოფაში. ასე მოუვი-
და ფესს, რადგან მისი ტარება აჭა-
რელმა ქალებმა კატეგორიულად
უარყვეს. მაგრამ როგორცა. ფრე-
ნკელი და ზ. ჰიჭინაძე მიუთითე-
ბენ, ფესი მხოლოდ გარკვეული
პერიოდის მანძილზე იჩენდა თავს
და არსებით გავლენას აჭარელი
ქალის ჩაცმულობაზე ვერ ახდენ-
და. თავსაბურავის მეტად საპა-
ტიო ელემენტი ლეჩაქი ვერ იქნა
განდევნილი ხმარებიდან და ადრი-
ნდელი ცხოველმყოფელობით გა-
ნაგრძობდა არსებობას უცხო ელე-
მენტების გვერდით.

ქალის თავდაუხურავი გავლა
აჭარაში დიდ სირცხვილად ითვ-
ლებოდა და შეუძლებლადაც. აჭა-
რაში დამოწმებული ეს წესი უკა-
ვშირდება ძველ საქართველოში
არსებულ თმის დაფარვის წესს,

რომელიც V საუკუნიდან მოდის.
ასე, მაგალითად, იაკობ ცურუა-
ველის „შუშანიკის წამებში“ უკრ-
სქენის მიერ შუშანიკის წამსკის
აღწერილობიდან ნათლად ჩანს,
თუ ქალის თავდაუხურავი გავლა
რაოდენ დიდ სირცხვილად და შე-
ურაცხყოფად ითვლებოდა.

მომდევნო საუკუნეების რელი-
ეფებსა და ფრესკებზეც ქალები
თავდაბურული არიან წარმოდგე-
ნილნი. მაშასადამე, აჭარაში და-
მოწმებული წესი, რომელიც აჭა-
რელ ქალს უკრძალავდა თმების
ღიად ტარებას, ძველქართული
ტრადიციის შემონახულობაზე მი-
უთითებს.

აჭარელ ქალთა სასახელოდ უნ-
და ითქვას, რომ მათი მაღალი მხა-
ტრული გემოვნება და ფერთა
შეთანხმების წესების ცოდნა სწო-
რედ წინდების ქსოვის ხელოვნე-
ბაში გამოვლინდა. წინდა აჭარელი
ქალის ყოველდღიური ფეხსამოსი
იყო. სიძველის მიხედვით სადა წი-
ნდებს გამოყოფენ, ბოლო ხანებში
კი ჭრელი წინდები შემოვიდა ხმა-
რებაში. ჭრელი წინდები წინას-
წარ სხვადასხვაფერად შეღებილი
შალის ნართისაგან იქსოვებოდა.
ჭრელი ზოგჯერ ქსოვის პროცეს-
ში უკეთდებოდა, ზოგჯერ კი ქსო-
ვის დამთავრების შემდეგ. ჭრელი
წინდები ფერთა შეთანაწყობით,
ქსოვის ტექნიკითა და სახეთა გან-
ლაგებით არ ჩამოუვარდება საქ-
ვეყნოდ ცნობილ თუშურ წინ-
დებს.

ქალის ჩაცმულობა აჭარაში ისე-
ვე ასახავს წოდებრივ იერარქიას,

როგორც საქართველოს სხვა კუთხეებში. წოდებრივი განსხვავება მკვეთრად გამოვლენილი, პირველყოვლისა, ჩაცმულობის მასალასა და შემკულობაში. თარგი ყველა შემთხვევაში ერთიდაიგივეა.

ტანსაცმლის თარგის იგივეობა, განურჩევლად წოდებისა, დამახასიათებელია არა მარტო აჭარისათვის, არამედ საქართველოს სხვა კუთხეებისა და კავკასიის ზოგი რაიონისათვის.

აჭარულ ტანსაცმელში ნათლად აღმოჩენილი ქალის ოჯახური მდგომარეობაც, რაც ყველაზე ნათლად თავსატურავსა და შემკულობაში ვლინდება.

განსხვავებული იყო სამუშაო, „საცვეთი“ და საგარეო, „სანამუშაო“ ტანსაცმელი. ისინი ერთმანეთისაგან განსხვავდებოდა მხოლოდ მასალის ხარისხით, ფერითა და შემკულობით. სრული თარგობრივი დამთხვევა გამოვლინდა ასაკობრივი მდგომარეობის მიხედვითაც.

ამდენად, როგორც ვხედავთ,

აჭარელი ქალის ტანსაცმელს საფუძვლად ედო მატერიალური კულტურის ის ტრადიციები, რომლებიც ძველთაგან ქართულ ნიადაგზე ჩამოყალიბდა და ეროვნულ ჩარჩოებში განვითარდა. აჭარული სამოსის ფორმები და მასთან დაკავშირებული მოხმარების წესები ისტორიულად ჩამოყალიბებულ ლოკალურ თავისებურებებთან ერთად ზოგადქართულ ხასიათს ატარებს.

აჭარის ეკონომიურ ცხოვრებაში მომხდარმა ცვლილებებმა სათანადო ასახვა ჰპოვა ჩაცმულობაში, რაც შინამზადი ქსოვილების იაფი ფაბრიკული ქსოვილებით შეცვლაში გამოიხატა და რამაც შესაბამისად ასახვა ჰპოვა სამოსის ფერისა და თარგის ცვლილებაში. ევროპულმა ტანსაცმელმა ძველებურ ჩაცმულობას თანდათან შეუწყია საფუძველი და განდევნა ხმარებიდან. შესაბამისად ახალმა ევროპულმა ელემენტებმა არნახული სისწრაფით მოიკიდა ფეხი აჭარაში.

ფან 40 პპპ.

63/167

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„**ЧОРОХИ**“

ОРГАН СОЮЗА СОВЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
ИНДЕКС 78118